

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Humanitní vědy (ETNOFF)

Tereza Hlaváčková

Česká komunita v Austrálii v transnacionální perspektivě

Czech Community in Australia in Transnational Perspective

Vedoucí práce: prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.

2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat prof. PhDr. Leoši Šatavovi, CSc., Univerzita Karlova v Praze, za vedení celé práce a za cenné připomínky a rady.

Také bych chtěla poděkovat Dr Jaapu Timmerovi, Macquarie University, za podnětnou diskuzi na samém začátku práce.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem informátorům za jejich čas a myšlenky, které tvoří důležitou součást celé práce.

Abstrakt

Práce se zabývá českými mluvčími v Austrálii se zaměřením na jejich užívání češtiny a angličtiny jakožto nástroje přináležení ke komunitě. Cílem je přiblížit situaci mluvčích češtiny na kontinentě z pohledu češtiny jako malého jazyka v anglofonní zemi. Východiskem pro studium jsou odborné publikace o bilingvismu, transnacionalismu a multilingvismu pocházející z českého i anglofonního prostředí. Dalším pramenem jsou knihy o historii australské imigrační a jazykové politiky a o australské identitě. V neposlední řadě výzkumné metody zahrnují terénní výzkum založený na zúčastněném pozorování krajanských skupin na sociálních sítích a při českých mších v Sydney v listopadu 2015. Terénní výzkum také stavěl na polostrukturovaných rozhovorech probíhajících v Austrálii mezi srpnem 2014 a lednem 2016 a měl za cíl přiblížit realitu mluvčích češtiny v Austrálii a ilustrovat teorie o užívání jazyka bilingvními mluvčími v australském kontextu. První část práce podává teoretická východiska k problematice transnacionalismu, patření ke skupině, bilingvismu a změn v používání jazyka. Druhá část se věnuje jazykové a imigrační politice států Austrálie a situaci komunitních jazyků v zemi. Třetí část studuje český vliv na kontinentě a vykresluje životy některých významných Čechů v teritoriu. Poslední část čerpá z terénního výzkumu a ilustruje situaci mluvčích češtiny v Austrálii. Výsledek práce mimo jiné potvrdil předpoklad, že čeština je svými mluvčími využívána jako prostředek komunikace s určitou komunitou a jazyk slouží jako nástroj pro inkluzi do skupiny. Rodina je pak důležitým faktorem při pokračování užívání jazyka a udržování transnacionálních vztahů.

Klíčová slova

Adaptace-původ-transnacionalismus-etnická identita-revitalizace-vitalita-Češi

Abstract

This study deals with Czech speakers in Australia, focusing on their use of the Czech and English languages as tools of belonging to a community. Its aim is to discuss the situation of Czech speakers on the continent from the perspective of a small Czech language in an English-speaking country. The starting point for the study is scientific publications on bilingualism, multilingualism and transnationalism issued in the Czech and English-speaking environments. Another source is books about the history of the immigration and language policies in Australia and about the Australian identity. Finally, the methods involve field research based on participant observation of groups of Czechs in social networks and during Czech church services in Sydney in November 2015. Fieldwork is also based on semi-structured interviews which took place in Australia between August 2014 and January 2016. They were intended to study the reality of Czech speakers in Australia and to illustrate the theories on the use of language by bilingual speakers in the Australian context. The first part of this study gives the theoretical background to the notions of transnationalism, belonging to a group, bilingualism and changes in language use. The second part focuses on language and immigration policies of the states of Australia and the situation of community languages in the country. The third part studies the Czech influence on the continent and portrays the lives of some prominent Czechs in the territory. The last part draws on field research and illustrates the situation of Czech speakers in Australia. The result of the study confirmed the assumption that Czech is used as a means of communication with a certain community and serves as a tool for inclusion into a group. The family is an important factor in the continuation of language use and maintenance of transnational relations.

Key words

Adaptation-origin-transnationalism-ethnic identity-revitalisation-vitality-Czechs

Obsah

1. Úvod	8
2. Metodologie	12
Koncept domova	14
Transnacionalita	16
Jazyk	19
Bilingvismus	20
Volba jazyka a jazykový posun	21
Přepínání kódů a vypůjčování	23
3. Imigrační politika a identita Austrálie	24
Australská imigrační politika	25
19. století a několik australských kolonií	25
20. století aneb od politiky bílé Austrálie po multikulturalitu	26
Australská identita	30
4. Jazykové politiky států Austrálie v průběhu historie	32
Srovnání jazykových politik v Evropě a Austrálii	33
Státy Austrálie a jejich postoje k jazykům	34
5. Komunitní jazyky a angličtina v Austrálii	38
Komunitní jazyky v Austrálii a jejich historie	38
Statistiky	40
Jazykový posun v komunitách	42
6. Historie české imigrace do Austrálie	45
19. století	45
První polovina 20. století	46
Po druhé světové válce	48
Současná situace viděná skrze statistiky	51
7. Jazyk jako nástroj přístupu ke skupině	52
Metodologie terénního výzkumu	52
Zúčastněné pozorování	52
Rozhovory	54
Informátoři	55
Interpretace rozhovorů a mechanismy užití jazyka	62
Jazyk jako nástroj přináležení ke komunitě	62
Strategie užití jazyka v různých situacích	66

Transnacionální vztahy	68
Závěr z terénního výzkumu	70
Pokračování výzkumu.....	71
8. Závěr práce o české komunitě v Austrálii.....	72
Zdroje	74
Internetové zdroje	76
Nepublikované zdroje	76
Jiné zdroje.....	76
Přílohy	77

1. Úvod

Menšinové jazyky patří mezi často diskutovaná témata etnolingvistiky. Často se při debatách o malých jazycích ilustruje vztah dvou jazyků na analogii boje o přežití. Jazyky se představují jako samostatné jednotky žijící si svým vlastním životem a soupeřící s jinými jazyky o místo na slunci. Lidé, jejich uživatelé, se pak někdy mohou konceptualizovat až jako druhotný faktor ovlivňující existenci jazyků. Vyskytují se názory, které vidí jazyky jako aktivní síly vytlačující své konkurenty z domén užití a počtu mluvčích. Takto se tedy jeví, že na jedné straně jsou široce rozšířené jazyky s mnoha mluvčími, velkou sociálně-ekonomickou silou a mnoha doménami použití. Na druhé straně spektra pak stojí malé jazyky, jejichž rozvoj či dokonce celá existence jsou ohrožené těmi velkými a mocnými. Pokud se jazyky z obou protilehlých konců spektra setkají, vzniká mezi nimi podle této teorie konkurenční boj.

Jazyky však mohou být viděny jako nástroj v rukou svých mluvčích. Jako užitečná pomůcka, která je používána v případech, kdy lidé potřebují komunikovat a vyjadřovat se. V této práci budeme sledovat kontakt dvou či více jazyků a jak tyto jazyky ovlivňují realitu mluvčího. Bude pro nás tedy důležitý moment možnosti výběru jazyka a co tento výběr ovlivňuje. Vlivů je samozřejmě hodně, my budeme především studovat výběr jazyka pro potřeby přináležení k nějaké skupině. Jaké jsou důvody pro použití jazyka, pokud má individuum na výběr mezi několika jazyky, a jak lidé v okolí jedince přispívají v tomto výběru.

Malé jazyky mohou být jazyky s velmi málo mluvčími, malou institucionální podporou a nemnoha doménami užití. Mohou to ale být i jazyky, které patří k oficiálním státním jazykům jedné země, v jiné ovšem mají nepočtené zastoupení a slabou pozici. Právě druhému případu se budeme v této práci zabývat. Budeme sledovat pozici a užívání češtiny v Austrálii. Čeština je státním jazykem České republiky, v Austrálii však patří do kolonky komunitní jazyky a navíc mezi ty málo početně zastoupené. Přesto můžeme říct, že v Austrálii existuje skupina lidí českého původu, kteří jazyk užívají a kteří se dají nazývat komunitou. Obhajobou tohoto tvrzení o existenci komunity se budeme zabývat dále a rozebereme si i dějiny českého působení v Austrálii. Komunita je v centru zájmu této práce, protože sociální skupina je důležitá pro používání jazyka. Jednoho člověka samo o sobě nic příliš nepudí k používání jazyka, pokud nemá jiného člověka, se kterým by jazyk používal jako prostředek komunikace, sdílení a vyjadřování.¹ Síť mluvčích společně užívajících určitý jazyk a jejich vliv na strategii žití v ne-domovské zemi je tak středobodem této práce.

Čeština je v Austrálii v pozici, kdy její mluvčí mohou hledat institucionální a početní podporu v jiné zemi – České republice, v Austrálii samotné však vítězí mezi jejími mluvčími především jiný jazyk – angličtina. Tato geografická dichotomie je úzce spojena s lingvistickou rozpolceností. Mluvčí češtiny

¹ Viz bakalářská práce Bretonština jako rodinný a socializační jazyk

mají na výběr z mnoha možností. Od úplného opuštění od češtiny, po snažení se o co největší užívání češtiny v každodenním životě. V případě rozhodnutí o používání češtiny pak pro lidi žijící v Austrálii nastává do určité míry situace transnacionalismu, kdy se její mluvčí obrací na Českou republiku jako na svět, odkud proudí život žitý v tomto jazyce. Komunita obklopující mluvčího může tedy být rozprostřená po několika kontinentech. V Austrálii bezprostřední komunita interagující s mluvčím přímo a žijící podobnou každodenní realitu a pak geograficky a časově vzdálenější komunita v České republice. V předkládaném textu budeme studovat způsob, jak tyto dva světy přispívají k užívání jazyka mezi mluvčími na australském kontinentě.

Tato práce se bude zabývat malým jazykem – češtinou – v Austrálii, velmi multikulturní a multilingvní zemi, kde je navíc oficiálním jazykem angličtina – *lingua franca* velké části světové politiky, ekonomiky, obchodu, zábavního průmyslu i médií. Jak již bylo naznačeno výše, budeme sledovat český jazyk ne jakožto samostatně jednájící entitu, ale jako nástroj. Nástroj užívaný lidmi, kteří jsou spolu ve vzájemném kontaktu a zaujímají k oběma jazykům určitý postoj. Budeme tedy zkoumat strategie užívání tohoto nástroje mluvčími. Nástroj se mění podle toho, jak, proč, kým, v jakých situacích je používán. Podíváme se zblízka na tyto faktory ovlivňující užívání češtiny a angličtiny v Austrálii a budeme se snažit zhodnotit jejich pole působnosti. Především nás bude zajímat vztah přináležení k nějaké komunitě a jazyka užívaného jedincem a obklopující komunitou.

Naším hlavním zájmem budou důvody, k čemu je dobré mluvit malým jazykem v zemi užívající jeden z nejrozšířenějších světových jazyků a jak volba jazyka ovlivňuje žití ve dvou světech, českém a australském. Bude nás zajímat otázka, co vede mluvčí češtiny k aplikování češtiny nebo angličtiny v různých situacích. Jaké možnosti se nabízejí jedinci, když si může vybrat mezi minimálně dvěma druhy nástroje – češtinou a angličtinou – v mnoha situacích a k čemu je dvojjazyčnost prakticky užitečná v rámci přináležení k nějaké skupině. Světoví odborníci i jazykoví amatéři se dlouho zabývali otázkou užitečnosti existence velkého množství jazyků. Tato práce využije jako odrazový můstek teorie o obecné užitečnosti multilingvnosti a bude se snažit na nich osvětlit konkrétní situace, kdy se jedinci nabízí možnost vybrat si pomůcku komunikace a vyjadřování při procesu. Možnost vybrat si jazyk literatury, obchodních kontaktů, rodinných událostí, interakce s bližními.

Dvojjazyčnost může být vnímaná dvěma různými navzájem si protilehlými hodnotícími pohledy. Může se velebit jako záležitost elity, kdy jen ti nadprůměrně chytří a zvědaví ovládají více jak jeden jazyk, což jim dává autoritu a moc. V australském prostředí by se dal tento druh bilingvismu nalézt u mluvčích evropských jazyků vyučovaných ve školách a sloužících v mnoha zemích jako *lingua franca*, jako je francouzština či němčina. Australští mluvčí těchto jazyků mohou mít vyšší sociální status než

mluvčí jiných, byť i evropských komunitních jazyků, například italštiny nebo řečtiny.² Na druhé straně leží tzv. „*folk bilingualism*“,³ tedy lidový typ dvojjazyčnosti, který se obecně tak vysoce nehodnotí. Tento druhý typ dvojjazyčnosti se vnímá jako ne příliš vítaná skutečnost, kdy se jedincův minoritní mateřský jazyk pokládá za nepříjemnou obtíž při snaze o získání vysokého společenského statusu. Udržování tohoto jazyka se pak jeví jako povinnost ze strany mluvčích k jejich dědictví a ne jako volba individua. Rozdělení bilingvismu na elitní a lidový může být kontroverzní, této práci ale poslouží k tomu, abychom lépe pochopili vztah mluvčích češtiny k jejich jazykům. Bude nás zajímat otázka, zda ovládání češtiny berou jako zátěž dědictví, nebo jako rozšíření pole možností.

Jak již bylo zmíněno výše, objevují se názory, že silné a mocné jazyky válčují, až zabíjí ty malé. V dnešní době je právě angličtina považována za světový jazyk, který potenciálně ohrožuje menšinové jazyky. Na stránkách této práce ale názor ohledně boje mezi jazyky odmítáme. Vždy záleží na jejich mluvčích a na celém okolí, jak a které jazyky budou použity. Právě faktory ovlivňující volbu jazyka budou rozebírány na následujících stránkách. Co vede mluvčí češtiny žijící v Austrálii mluvit česky či anglicky s ohledem na jejich životní strategii a k čemu to je v konkrétním případě této multikulturní země na opačné straně planety užitečné. Geografie komunit či komunity mluvčích češtiny hraje v tomto rozhodování svoji roli, tak si i tato práce bude všímat transnacionálních tendencí u českých krajanů v Austrálii. Vztah multilingvnosti, užitečnosti a prestiže rozebereme s odvoláním se na referenční bod této práce, a to na pohled na jazyk jako nástroj a pomůcku v ruce člověka.

Nejdříve se budeme v této práci zabývat relevantními etnolingvistickými koncepty souvisejícími s užíváním jazyka v nové zemi. Bude nás především zajímat volba jazyka a kontakt a vzájemné ovlivňování dvou či více jazyků. Vztah jazyka a identity a místní a časové vzdálenosti budou také studovány v první, metodologické části. Stejně tak bude zkoumáno pojetí a konstituování domova ve vztahu k jazyku u multilingvního jedince.

Druhá část předkládané práce bude studovat australskou imigrační a jazykovou politiku a situaci angličtiny a dalších, komunitních, jazyků. Zajímá nás proto, abychom lépe pochopili situaci českých imigrantů v Austrálii a jaké podmínky zde měli a mají. Politika udává rámec lidského žití v určité společnosti a tím nám dává základ pro pochopení lidského jednání v konkrétní zemi, v našem případě v Austrálii. Jazyková situace Austrálie je pro nás zajímavá tím, že v zemi koexistují mluvčí velkého množství jazyků a lidé i jejich instituce se s tímto Babylonem musí nějak vypořádat. Mluvčí češtiny jsou tak jedni z mnoha. Tento kvantitativní fakt jim jednak ulehčuje podmínky pro užívání češtiny,

² Baldassar 2001

³ Edwards 1994: 83

protože slyšet nesrozumitelný jazyk je pro obyvatele Austrálie každodenní zkušeností, jednak znesnadňuje podmínky při snaze o asimilaci do australské populace, protože zjistit, co to znamená být Australanem, je stále nezodpovězenou otázkou.

V další části nás bude především zajímat čeština a český vliv v Austrálii. Historie Čechů v Austrálii, současná demografická situace, etnolingvistická vitalita a jazyk a meziskupinové vztahy Čechů v Austrálii i mimo ni budou především centrem pozornosti. Situace Čechů a jejich potomků v Austrálii od začátku moderních australských dějin po začátek 80. let 20. století byla již detailně zmapována Michaellem Ciglerem. Třetí část tohoto textu bude stavět právě na Ciglerových výzkumech a poznatcích a bude se snažit spojit historii s přítomností. Přítomnost se vždy uchopuje složitě, s přihlédnutím k předcházejícím událostem se však dá pochopit snáze.

Poslední část této studie bude zaměřená na konkrétní mluvčí češtiny a jejich potomky a bude čerpat z terénního výzkumu uskutečněného mezi červencem 2014 a lednem 2016 v Austrálii, především pak v Sydney. Bude se snažit ilustrovat základní téma této práce, tedy spojení jedince se skupinou díky užívání určitého jazyka, na konkrétních příkladech mluvčích češtiny v Austrálii.

Celá studie je vytvořená z pohledu *insider-anthropologist*. Autorka práce je sama Češkou žijící v Austrálii a je si vědoma, že tato pozice přináší klady i zápory. Lehčí přístup k respondentům a větší možnosti náhledu do celé komunity mohou být plusy, zároveň může nastávat problém s nesnadností odstoupit od problematiky za účelem jejího hlubšího pochopení. Emické a etické hledisko se tak střetávají i v této práci.

2. Metodologie

Předkládaná práce se zabývá světem lidí s dvěma či více kulturami. Tato dvojítoť s sebou nese někdy nutnost, někdy možnost volby jak pro jedince, tak pro celou komunitu, která se hlásí ke krajaňské tradici. Můžē se jednat o zvolení si celých dvou světů či pouze jejich součástí. My se budeme na těchto stránkách věnovat především výběru dvou kultur z pohledu příslušnosti k jednomu, druhému či oběma světům a významu jazyka jako nástroje této volby.

Odrazovým konceptem tak pro nás bude pojem v angličtině nazývaný „*bicultural*“ a do češtiny přeložitelný jako „člověk dvou kultur“. ⁴ Grosjean (2010) nabízí třístupňovou charakteristiku lidí se dvěma světy: „*zprvé, (lidé dvou kultur) se účastní – v různé míře – života dvou či více kultur. Zadruhé přizpůsobují – alespoň částečně – svoje postoje, chování, hodnoty a jazyky svým kulturám. (...) A zatřetí kombinují a mísí aspekty obou dotyčných kultur.*“ ⁵ Tato metodologická triáda slouží k uchopení reality bikulturních jedinců a komunit a jak a do jaké míry jsou součástí svých dvou (či více) společností. Nemusí se vůbec jednat o tři vzájemně se vylučující situace. Jedinec s převládající jednou strategií skombinování svých dvou kultur může v určitých kontextech zvolit odlišný model.

Účast-přizpůsobení-míšení jsou tedy tři stránky člověka či komunity s možností či nutností výběru dvou světů. Hovoříme nejenom o jedinci, ale i o celé komunitě, která ho obklopuje, protože i skupina lidí prohlašující se za českou komunitu například v Sydney je stále geograficky i sociálně vázána svojí bezprostřední australskou realitou a teprve poté přichází na řadu české dědictví. Slovo dědictví je vybráno úmyslně, protože v Austrálii je poměrně jednoduché se považovat za Australana ⁶ – zde se setkáváme s nejasně vymezenou a chápanou australskou identitou –; mnoho Australanů však dodává historii svého původu. Tak se můžeme setkat s Australany s anglo-keltským dědictvím, což je jedno z těch na kontinentě nejžádanějších, ⁷ nebo například s českým dědictvím. Lidé se ke své historii před příchodem do Austrálie příliš netají a spíše se právě s těmito svými kořeny identifikují. Tak vznikají časté (sebe-) charakteristiky „Australan toho a toho původu“. Tato identifikace s původem souvisí i s nejasností vymezení australské identity. Otázka, co to znamená být Australanem, nemá jasnou odpověď, čímž lidé více lpí na svých kořenech původu.

Lidé dvou kultur se tak účastní života dvou světů –australského a českého – například tím, že užívají dva jazyky, vyhledávají média, osoby či konverzace ve vybraných jazycích. Dále přizpůsobují chování

⁴ V angličtině se slovo dá použít jako podstatné i přídavné jméno. Tato práce čerpá především z publikací napsaných anglicky, tak i překlad pojmu „*bicultural*“ bude oscilovat mezi dvěma větnými strukturami použití.

⁵ „*first, they take part, to varying degrees, in the life of two or more cultures. Second, they adapt, at least in part, their attitudes, behaviour, values and languages to their cultures. (...) . And third, they combine and blend aspects of the cultures involved.*“ Grosjean 2010: 109 – 110

⁶⁶ Další otázkou pak je, jestli ho za Australana považují i ostatní.

⁷ Viz kapitola o australské identitě

svým dvěma světům, a to už jenom tím, že například asociují určitý jazyk s určitou kulturou. České dědictví je tak spojováno s českým jazykem a většinová australská realita zase s angličtinou. Zatřetí lidé dvou kultur míchají své dva světy a jejich části dohromady. Dva světy střetávající se v jedné osobě či skupině potřebují dojít určité koherence a hranice mezi nimi je často propustná.

Bude zajímavé sledovat, jak si mluvčí češtiny v Austrálii jsou vědomi své bikulturality. Grosjean (2010) cituje příklady jedinců uvádějících „*Toto je má korejská strana.*“ nebo „*Toto je má americká strana.*“⁸ Různé životní postoje či typy chování tak mohou vědomě přicházet z různých tradic. Naproti tomu jiné hodnoty či přístupy nemusí být přiřaditelné ani k jednomu z obou světů. Navíc každá kultura a zvláště ta australská je sama o sobě barevnou směsicí různých vlivů. Bude zajímavé pozorovat, zda i česká a australská strana si jsou tak jasně vymezené jako prohlášení o korejské a americké straně výše.

Pokud budeme trvat na vymezení dvou světů vzešlých ze dvou odlišných kultur, můžeme se zabývat faktory pomáhajícími lidem přijmout své dvě tradice a plně v nich žít. Dle Teresy LaFramboise (Grosjean 2010) by to znamenalo „*dobře pochopit obě kultury, zastávat k oběma pozitivní přístup, být si vědom, že je možné žít dvěma kulturami, být schopný verbálně i neverbálně komunikovat v obou světech, vědět, jak se v každém ze světů chovat, a mít v nich dobře rozvinutou sociální síť.*“⁹ První dva body, tedy pochopení obou kultur a pozitivní přístup k nim, vede k dobrému zvládnutí dalších bodů integrace obou kultur. Jedinec musí porozumět, jak oba dva světy fungují, aby se v nich mohl orientovat, dělat správná rozhodnutí a mít tím pádem uspokojující vztahy a pozici ve společnosti. K rozvíjení svého života ve společnosti musí být schopen zdárně komunikovat s ostatními členy společnosti a zároveň zastávat postoj, že se nemusí zříct jedné, aby byl zahrnut v druhé. Zejména posledně zmíněný bod úspěšné integrace dvou kultur v rámci jednoho celku – ať už jedince nebo komunity – je zásadní pro udržení menšího jazyka. Mluvčí musí mít příležitost jazyk užívat. Studovaná charakteristika se orientuje na postoje a dovednosti jedince, což samozřejmě není celá realita. Také okolní společnost musí být vstřícná a zastávat názor, že jedinec může být ovlivněn jinou kulturou. Kapitoly o australské imigrační a jazykové politice se věnují tomuto pohledu směrem od většinové společnosti k jednotlivci.

⁸ „*That's my Korean side*“ nebo „*That's my American side*“ Grosjean 2010:109-110

⁹ „*having a good understanding of the two cultures involved, having a positive attitude toward both, feeling confident that one can live effectively in the two, being able to communicate verbally and nonverbally in the two cultures, knowing what culturally appropriate behaviour to use in each and having a well-developed social network in the two cultures.*“ (Teresa LaFramboise et al. In Grosjean 2010:119 – 120)

Koncept domova

V životě každého člověka je důležité vědět, kam patří. V životě člověka vzešlého ze dvou kultur je pak o to zajímavější sledovat, s čím se identifikuje a které prostředí vnímá jako domov. Někteří komentátoři dokonce tvrdí, že hledání místa, kam bychom patřili a které bychom nazývali domovem, je příznačné pro celou současnou postmoderní společnost, což se týká jak migrantů, tak i ne-migrantů. Z. Bauman se tak snaží pochopit nelehkou uchopitelnost současné neustále se pohybující společnosti.¹⁰ V hledáčku této práce jsou jedinci či komunity také neustále se pohybující, a to mezi českým a australským místem, které by se dalo nazvat domovem.

K nalezení místa či stavu spojeného s patřením a domovem navíc vůbec nemusí dojít. Zvláště v dnešní geograficky a myšlenkově propojené době s ne vždy jasnými hranicemi *„se pro některé migranty „domov“ stává nestále se posouvajícím centrem, které není ukotvené, takže se nachází vždy tam, kde migrant není.“*¹¹

Tento pocit schizofrenie se může vyskytnout u kohokoli měnícího místa a kultury. Z. Bauman neustále hledání domova aplikoval na celou společnost. Australská společnost je nejednotnou mozaikou lidí a kultur z celého světa. Tato země tak jasně ilustruje Baumanův komentář, protože ne všichni se identifikují s ve státních institucích propagovaným obrázkem „Aussie bloke“ ne nepodobnému Stevu Irwinovi-lovci krokodýlů.¹² Obrací se často na zemi či země, odkud pochází jejich předci před příchodem na kontinent. Domov se tak ocitá za mořem. Když se do domoviny předků ale současní obyvatelé Austrálie vydají, mohou lehce cítit nepatřičnost, protože přeci jen strávili velkou část života v Austrálii a v jejím prostředí. Baldassar (2001) vidí tento pocit až melancholicky:

*„A přes jejich stabilní a po většinou úspěšné zabydlení v této (Austrálie, pozn. autorky) zemi, utrpení z velké vzdálenosti, bolestivá touha po domově – toto nevyřešené trápení – je nikdy neopustí a může se kdykoli rozhořet se stejnou prudkostí, jakou zažili v první den svého příjezdu.“*¹³

Názor, že migranti touží po místě svých kořenů, což se s nimi nese celým životem, je zde silně přítomen. Baldassar (2001) prohlašuje, že kořeny jsou v místě narození/původu a že je s nimi jedinec natrvalo svázaný. To znamená, že třebaže je jedinec přesídlený a ukotvený jinde – „*transplanted*“,

¹⁰ Bauman 2011

¹¹ „For some migrants, „home“ becomes a shifting centre, one that does not stabilise, so that the centre finds itself wherever the migrant is not, resulting in what Edward Said has described as a „generalised condition of homelessness“.“ R. Mandel, „Shifting Centres and Emergent Identities“, E. Said „Zionism from the Standpoint of its Victims“ in (Baldassar 2001: 6)

¹² Více v kapitole o australské identitě

¹³ „And yet, despite their firm and generally successful establishment in this country, the agony of distance, the painful longing for home – like unresolved grief – never totally leaves them and is apt to flare up with the same intensity as they experienced on the day of their arrival.“ (Baldassar 2001:4)

stále se obrací na svou rodnou zemi jako na původní a v krajních případech i jedinou vrstvu své identity (209). Baldassar toto tvrzení ilustruje na případě italské komunity v Austrálii, která je na kontinentě známá svým úzkým vztahem s domovinou a s používáním italského jazyka.

Také záleží na geografické strategii migrujícího. Někteří jsou v nové zemi záměrně dočasně a jsou orientovaní na vydělávání co nejvíce peněz a na vrácení se do domoviny a někteří jsou orientovaní na novou zemi a na život v ní. Baldassar (2001) geografickou orientaci rozebírá na případě Italů a my můžeme konstatovat podobné rozdělení na životě Čechů či lidí českého původu. Mnoho z nich v posledních letech jde do Austrálie za novými zážitky a vyděláním peněz, menšina však přizpůsobí svůj sociálně-ekonomický život místním podmínkám a usadí se natrvalo. Tato novodobá situace se samozřejmě velmi liší od politicko-ekonomických migrantů z doby před rokem 1989, kdy přichází většinou neměli na vybranou návrat do Česka.¹⁴

Vztahy mezi oběma místy jsou pak základem pocitu blízkosti s nimi, což dává jedinci či komunitě větší možnost nazývat obě místa domovem. Můžeme si to přiblížit na následujícím příkladu. Antropolog Phillip Mayer studoval detribalizaci v Africe na případě lidí migrujících z vesnic do měst za prací. Zjistil, že vztahy s mimoměstskou komunitou po přesunu do města a adaptaci na urbánní život jsou velmi důležité pro neodcizení se vesnické komunitě a tím pádem pro detribalizaci, která vede k ztracení své původní – nebo celkové – identity a změně sociální struktury. Také Baldassar (2001) konstatuje ve svých případových studiích důležitost úspěšných a kontinuálních vztahů s oběma světy. Jako jádro pevných vztahů nachází rodinu. Rodinné důvody jsou podle Baldassar hlavním pojítkem mezi italskou zemí původu a australskou zemí aktuálního pobytu. Rodina je také podle ní hlavním pojítkem mezi oběma světy, které je silné a překlenuje časové i místní rozdíly.

Baldassar (2001) jde v hledání domova udržováním a upevňováním vztahů ještě dále a tvrdí, že *„jedinci, které jsem dotazovala, obecně pokládají za nejlepší lék na stesk po domově - který se dá přeložit do italštiny jako nostalgia, slovo odvozené z řeckého nostos, tedy návrat domů – právě návrat domů.“*¹⁵ Když pomineme melancholický nádech celého citátu, stále nám zůstává tesknění jako důležitý bod jedinců či komunit dvou kultur. Pokud se však vrátíme k dřívějšímu tvrzení, že domov je tam, kde se individuum právě nenachází, vychází nám z toho dokola se opakující situace změny míst a s nimi spojených světů. V práci opírající se o terénní výzkum mezi mluvčími češtiny v Austrálii se zaměříme právě na toto hledání domova a důležitosti patření někam.

¹⁴ Více o tématu v kapitole o historii Čechů v Austrálii

¹⁵ „It is commonly understood by the individuals I interviewed that the best medicine for homesickness – which translates into the Italian as the nostalgia, a word derived from the Greek nostos, to return home – is a visit home.“ (Baldassar 2001:4)

Bauman (1996) jde ještě dál a tvrdí, že „*centrum postmoderní životní strategie není vytvořit si stabilní identitu, ale vyhnout se fixování a nehybnosti.*“¹⁶ Tomu by odpovídalo i nekonečné hledání vlastní identity a tradic, ze kterých biculturní jedinec vzešel. Bikulturalita by tak byla vlajkovou lodí postmoderní společnosti.

Zároveň s cyklem hledání domova však můžeme konstatovat, že spojnice mezi dvěma světy existuje, je jím právě jedinec či komunita mající na výběr a žonglující mezi dvěma kulturami a jejich částmi. „*staré*“ a „*nové*“ domoviny a životy migrantů jsou pokládány za součásti stejného sociálního pole.“¹⁷ Obtížnost slučitelnosti dvou kultur je překonatelná, a to především v dnešní celosvětově propojené době. Na australském kontinentě, který není otevřeně nepřátelský vůči žádným kulturám, se situace o to více ulehčuje. Australští imigranti z dob politické nesvobody měli život odlišný a návrat domů tak nepřipadal v úvahu. Možnost výběru geografické komunity tak odpadal.

Následující podkapitola se bude zabývat právě případem, kdy jedinci či komunity fyzicky i kulturně oscilují mezi dvěma státy.

Transnacionalita

Termín transnacionalita se ve vědeckém diskurzu objevil relativně nedávno a už stačil zabrat jeho velkou část.

Jako jeho definici jsme si vybrali charakteristiku Basche et al. v knize Baldassar (2001:8): „*termín „transnacionální“ je definován jako proces, kterým imigrant vytváří a udržuje mnoholicné sociální vztahy, které spojují svá společenství původu a pobytu.*“¹⁸

Tato definice transnacionality explicitně vystihuje námi studovanou realitu mluvčích češtiny v Austrálii. Jedná se o proces, nikdy nekončící děj, při kterém se jedinec či komunita snaží skloubit dohromady dva nestejně světy. Transnacionalita je tak chápána jako hybatel neustále se konstituujícího vyjednávání pozic a vztahů mezi dvěma entitami-skupinami lidí. Uvedený popis je také příhodný pro tuto práci, protože se vztahuje na realitu migrantů, lidí s větším množstvím geografických zdrojů kultury. Když budeme pokračovat dál směrem k člověku, transmigrant je tedy člověk, „*který jedná, rozhoduje se a vyvíjí subjektivitu a identity ukotvené v sítích vztahů, které je*

¹⁶ „*The hub of postmodern life strategy is not making identity stand – but avoidance of being fixed*“ (Bauman 1996)

¹⁷ „*... the „old“ and „new“ homelands and the migrants' lives are considered part of the same social field.*“ (Baldassar Home and Away in Baldassar 2001:8)

¹⁸ „*the term „transnational“ is defined as „the process by which immigrants forge and sustain multi-stranded social relations that link together their societies of origin and settlement.*“ (Basch et al. Nations Unbound in Baldassar 2001:8)

*spojují současně do dvou či více národních států.*¹⁹ Zde se dostáváme znovu k člověku spojujícímu dva či více světy, tentokrát ukotvené v politické a společenské struktuře států, a k důležitosti vztahů s oběma.

Organizace UNESCO ve své definici transnacionálních komunit zdůrazňuje nevázanost na konkrétní území. Zvýšená mobilita osob či celé komunity způsobuje jejich ne-teritorialitu: *„Transnacionální komunity jsou skupiny, jejichž identita není primárně založená na spojení s určitým územím.”*²⁰ Je však otázkou, do jaké míry je možné se nevázat na určitou zemi. UNESCO cituje jako příklad i migranty. I migranti však mají vztah k územím, k zemi původu i novému domovu. Češi v Austrálii také musejí reagovat na svou australskou realitu, a pokud užívají češtinu, jejich pozornost automaticky směřuje k České republice. Tato práce sleduje právě vztahy na dvě země-dva světy. Tato socioekonomická a kulturní pole jsou díky svým mluvčím stále živá, protože stále spojují lidi napříč hranicemi a svěťadily.²¹

Další komentátoři vidí biculturalitu a transnacionalitu z perspektivy identity: *„Situace, kde „se ego navykle pohybuje tam a zpět“ mezi dvěma místy, vyžaduje pohyb mezi minimálně dvěma konstrukcemi komunitní identity.”*²² Toto uchopení transnacionality je více statické a vidí komunity jako ustavené celky s jasně vymezenými hranicemi. Českost by tak měla své charakteristiky stejně jako australskost a obě by se mísily v jedinci, který by se nacházel v jedné, nebo druhé realitě. I tato situace může být příhodná pro některé biculturní lidi či komunity. Někteří mohou vyslovit již jednou v této práci uvedená slova *„Toto je má korejská strana.”* nebo *„Toto je má americká strana.”*²³ a mohou sami sebe vidět jako most mezi dvěma od sebe odlišnými světy.

V tomto oddělení dvou identit však nastává otázka, zda se opravdu jedná o dvě identity. Nebo toto míšení může vytvářet novou, nově vykonstruovanou identitu spojující v sobě obě dvě dohromady a nerozlišující hranice mezi nimi? Můžeme si zde pomoci F. Barthem a jeho stěžejní publikací *Ethnic Groups and Boundaries*, která rozebírá konstituování etnické identity a hranice mezi jednotlivými komunitami. Barth v ní rozebírá neurčitost jasně a jednou provždy definovaných hranic mezi jednotlivými skupinami a zdůrazňuje kontext jako určující faktor při volbě a vytváření identity. To

¹⁹ „who take actions, make decisions, and develop subjectivities and identities embedded in networks of relationships that connect them simultaneously to two or more nation-states.” (Basch et al. Nations Unbound in Baldassar 2001:8)

²⁰ „Trans-national communities are groups whose identity is not primarily based on attachment to a specific territory.” www.unesco.org

²¹ Vertovec 2009

²² „Situations where „Ego habitually moves back and forth“ between two places involve movement between at least two constructions of community identity.” (Mayer „Migrancy and the Study of Africans in Towns in Baldassar 2001: 10)

²³ „That’s my Korean side“ nebo „That’s my American side“ Grosjean 2010:109-110

znamená, že až při společenské interakci se jedinec proklamuje jako člen určité komunity a v jiné situaci při interakci s někým jiným se potenciálně může přiřazovat k jiné komunitě. Hranice mezi lidskými skupinami jsou tedy neustále vytvářené podle okolních skupin.

Pro náš případ mluvčích češtiny v Austrálii to znamená, že nástroj identity – jazyk – je aplikován různě podle situace a že se jeho mluvčí identifikuje s Českem či Austrálií podle okolností. Osoba s australským pasem a českým dědictvím se tak při cestách může identifikovat jako Australan, když však přijede do České republiky, může se prohlašovat za Čecha. Ve studiu vztahu identity a jazyka je nám tento koncept nejasnosti hranic nápomocný. Udržování a znovu vytváření vztahů mezi oběma komunitami je základem pro možnost volby mezi dvěma světy. Lidé tedy komunikují s domovinou i novou zemí a cestují tam a zpět, aby si udrželi a rozvinuli dvě kultury, které jim byly dány do vínku. Jejich identita je směsicí těchto dvou vlivů, které v různé intenzitě vyvstávají v různých situacích na povrch. Konstrukce komunitní identity tak jsou k dispozici jedinci či skupině a záleží na okolnostech a vůli jejich uživatelů, jak a kdy je aplikuje.

Vědecký diskurz před Barthem považoval každou kulturu, domácí nebo hostitelskou, za homogenní entitu se svojí vlastní ekonomikou, kulturou a historií. *„Byly tendence zobrazovat geografický prostor jako diskontinuální, jasně definovaný hranicemi, které odpovídaly tlustým černým čarám na mapě.“*²⁴ Jenže světy lidí i jejich jazyky se prolínají a hranice nelze jednoznačně a jednou provždy stanovit. V současnosti zase existují tendence soustředit se na roztříštěnost reality a lidské společnosti. Prostor se zproblematizoval. Globalizace je horkým tématem jakýchkoli konverzací. Rychlá a levná komunikace je každodenní realitou velké části světové lidské populace. Lidé cestují nejvíce v celé známé historii lidstva a vyměňují si zkušenosti a ideje právě prostřednictvím jazyka. Bilingvní mluvčí tak žijí s potenciálně širším okruhem lidí, se kterými se mohou domluvit. Častokrát ani jazyky nemusí jasně určovat hranici dvou světů. Jazyky se mohou míchat a ovlivňovat, jak uvidíme v další kapitole věnované právě jazykovému kontaktu. Na první pohled tak jasný odlišovatel dvou kultur ztrácí pod tímto světlem svou jednoznačnost.

Prostupnost hranic, a to i národních a státních, je v současné době čím dál větší. Někteří badatelé tak nabízejí i změnu termínu „transnacionalita“. Místo „transnationální“ navrhuji užívat pojem „translokální“²⁵ právě kvůli ztrácející se důležitosti národních států a rostoucí důležitosti komunit. Tento fenomén lze ilustrovat na případě původních evropských etnických menšin, které častokrát řeší své záležitosti buď na úrovni etnických menšin anebo rovnou na platformě evropské unie a jiných

²⁴ „Geographical space has thus tended to be represented as discontinuous, neatly defined by borders matching thick black lines on a map.“ (Baldassar 2001:7)

²⁵ „transnacional“ a „translocal“, Baldassar 2001:13

evropských institucí. Se státem, ve kterém žijí, se nemusí ztotožňovat a hledat v rámci něj řešení a politiky své existence.²⁶ Nadto teorie o národu jako konstruktu je relativně lehce obhajitelná zvláště v případě Austrálie, která jako stát vznikla před dvěma sty lety a dodnes má problémy s definováním sama sebe a s tím, co to znamená být Australanem.

Identity jsou zčásti vytvářené právě užíváním nástrojů, jakým je jazyk. Zároveň je namístě vyzdvihnout důležitost procesu rozhodování, co a v jaké situaci použít. Vztah mezi nástrojem a jeho uživatelem je tak jedním z rozhodujících faktorů při konstituci identity a pocitu přináležení k nějaké skupině. Člověk-uživatel definuje a vytváří nástroj a ten zase zpětně definuje a vytváří jeho.

Jedinec se tak členem komunity stává používáním stejných nástrojů, či vykonáváním stejných aktivit. Nástroj může být již zmiňovaný jazyk. Stejně aktivity, které člověka i komunitu přibližují k nějakému většímu celku, mohou být například čtení novin či určitých skupin shromažďujících krajany na sociálních médiích. To jedince přibližuje k dalším lidem, protože sdílají něco společně. Tento rituál je viditelně zakořeněn v každodenním životě. Vědomí, že ostatní z mé komunity to taky tak praktikují, zmenšuje rozdíly a prostory.

Prostory v sobě evokují v našem případě i zkušenost migrace, kterou mnoho mluvčích češtiny v Austrálii na vlastní kůži zakusilo. V transnacionální perspektivě bychom však možná mohli hovořit o cirkulaci, namísto migrace. Cirkulace lépe vystihuje moment neustálého pohybu jedince mezi dvěma kulturami. Nebo bychom mohli sáhnout do anglického slovníku – výhoda bilingvismu – pro slovo „*migrancy*“, které přímo vyjadřuje pohyb spojený s migrací.²⁷ Kulturní oscilace je tak přímo vystižena v použitém slovníku.

Při studiu pohybu lidí však nastává problém s daty. Statistiky se přímo počtem osob opouštějících zemi a znovu přijíždějících nezabývá. Počítá jenom počet odchodů a příchodů. Zároveň se dle našich informací nikdo vracením se na stará místa nezabýval.²⁸ Zrychlila a zlevnila se doprava, je velmi lehké a nenáročné cestovat a hodně původních imigrantů je v důchodu a důchodci dnes hodně cestují. Všechny tyto informace tak musíme vyzískat kvalitativně, neboť kvantitativní data o cirkulaci jedinců podle námi sebraných informací neexistují. Výzkum popisovaný dále si klade za cíl osvětlit některé aspekty pohybu lidí mezi dvěma kulturami.

Jazyk

Jazyk je používán, pokud je k něčemu užitečný. Pragmatické důvody používání jazyka jako nástroje komunikace, vyjadřování a identifikace se s komunitou stojí ve středu zájmu této práce. P. Bourdieu

²⁶ Viz bakalářská práce Terezy Hlaváčkové *Bretonština jako rodinný a socializační jazyk*, 2013

²⁷ www.oxforddictionaries.com

²⁸ Baldassar 2001:5

zavedl pojem „*lingvistické tržiště*“²⁹, který rozebírá situaci, kdy se jazyk udržuje do té doby, dokud je socioekonomicky užitečný. Tato myšlenka byla nezávisle na Bourdieum rozvinuta jiným společenským vědcem, E. Haugenem, který se vyjádřil, že „*jazyková kompetence je dovednost s tržní hodnotou, která rozhoduje o tom, kdo jí získá... dokonce... první jazyk, který se naučíme, bude udržován, pouze pokud slouží jako prostředek komunikace s mluvčími, se kterými si přejeme komunikovat.*“³⁰ Další vlivný sociální vědec, sociolingvista J. Fishman se více soustředil na symbolické funkce jazyka a jeho vztah k identitě mluvčích, také ale odkazoval k tomu, že jazyk musí být použitelný, a to v různých doménách.³¹

Bilingvní mluvčí tak mají možnost dvou či více prostředků komunikace, což jim rozšiřuje pole potenciálních komunikantů. Na lingvistickém tržišti tak mohou mít větší pole působnosti a volit jazyky vhodné pro různé situace. Cyklus vzájemného ovlivňování mezi nástrojem a jeho uživatelem se tak zde znovu explicitně projevuje. Mluvčí používá určitý jazyk, protože se hodí pro daný účel, a jazyk zpětně ovlivňuje mluvčího, protože ho posouvá blíž určité komunitě.

Abychom se mohli opřít o pojmy, které v této práci používáme, uvedeme si v této kapitole několik definic vystihujících naše chápání těchto termínů.

Bilingvismus

Bilingvismus byl v různých dobách chápán odlišně a dodnes nepanuje shoda v jeho vymezení. Od zvládnutí dvou jazyků na naprosto stejné úrovni, přes kvantitativně rovnovážné situace použití, po užívání obou jazyků jako mateřských. Teorií bylo a je mnoho. Dnes se již opouští od problému stanovit hranice bilingvismu a pozornost se místo toho přesunuje na to zjistit, do jaké míry je mluvčí bilingvní.³²

Lingvista F. Grosjean popsal bilingvní jedince jako ty „*kterí používají dva nebo více jazyků (či dialektů) ve svém každodenním životě.*“³³ Definice stejně jako tato práce se tak příliš nevěnuje odlišení dialektů a jazyků (čeština jakožto relativně dost homogenní jazyk toto rozhodnutí ještě více ulehčuje), ani jestli se jedná o dva jazyky nebo více. Pokud není vysloveně uvedeno jinak, bilingvismem se na těchto stránkách myslí ten česko-anglický. Jedná se o aktivní užívání jazyků, a to v každodenním životě jejich mluvčích.

²⁹ „*linguistic market place*“ Bourdieu (1991)

³⁰ „*Language competence is a skill with a market value that determines who will acquire it ... Even ... the first language we learn ... will be maintained only if it serves as a medium of communication with speakers with whom we wish to communicate.*“ Haugen 1980 In Clyne 1991:91

³¹ Fishman 1985a In Clyne 1991:91

³² Mackey 1962 podle Morgensternová, Šulová, Scholl 2011:28

³³ „*Bilinguals are those who use two or more languages (or dialects) in their everyday lives.*“ (Grosjean 2010:4)

„Mnoho badatelů se domnívá, že v monolingvním režimu nepoužívaný jazyk není naprosto deaktivovaný. Je to proto, že jsou bilingvní jedinci často ovlivněni svým druhým jazykem, a to dokonce i v monolingvní situaci.“³⁴ V mluvčím dvou jazyků tak oba na sebe vzájemně neustále působí a vědomě i nevědomě se mísí. Bilingvní jedinci navíc v dnešní době mohou užívat levného a rychlého cestování, internetu, celosvětové sítě krajanů, institucí, jako jsou školy jazyka a kultury. Malý jazyk tak oproti tomu většímu či častěji používanějšímu nemusí být v nevýhodě, co se týče možností užívání.

Díky svým dvěma či více jazykům je tak jedinec spřízněn se dvěma kulturními světy. Bilingvní člověk ovládá dva jazyky. Pro tuto práci to jsou dva jazyky, které mu byly dány jako dědictví i jako nutnost domluvit se s vnějším světem. Pro druhou generaci imigrantů tak často jde o dva mateřské jazyky, což by i odpovídalo staršímu chápání bilingvismu.³⁵ Pro bilingvní mluvčí nemusí být lehké vybalancovat oba jazyky. Ti, co přišli do Austrálie v nedávné době, mohou mít problémy s angličtinou. Ti, co nepoužívají češtinu dostatečně často, mohou tento jazyk zapomínat. Anebo při snaze se co nejrychleji naučit angličtinu, mohou mluvčí češtiny odmítat užívat svůj první jazyk jak v interakci s okolním světem, tak sami se sebou.³⁶

Při různých okolnostech nově naučený jazyk představuje rozšíření lingvistického repertoáru jedince či komunity. V jiných případech může nahradit ten předchozí. S touto distinkcí se váží pojmy *aditivní* a *subtraktivní bilingvismus*. K *aditivnímu bilingvismu* dochází v situaci, kdy se oba jazyky stále používají a mají oba svou hodnotu. *Subtraktivní bilingvismus* na druhé straně představuje dominanci jednoho jazyka nad druhým, který je méně ceněný.³⁷ Oba případy mohou nastat jak u jedince, tak u celé komunity.

Volba jazyka a jazykový posun

Volba jazyka, neboli v angličtině často používaný termín „*language choice*“ je dalším z pojmů důležitých pro tuto práci. Faktorů ovlivňujících, jaký jazyk se použije, je mnoho. Mohou to být například „*účastníci, situace, obsah promluvy, funkce interakce (zvýšit si status, vytvořit společenský odstup a vyloučit někoho z interakce, dožadovat se něčeho, přikazovat)*“.³⁸

³⁴ „Many researches believe that, in a monolingual mode, the language not being used is not totally deactivated. This is because bilinguals are often influenced by their other language, even in a monolingual situation.“ (Grosjean 2010:42)

³⁵ Mackey in Fishman 1970: 555

³⁶ Viz případ jednoho informátora, který po sedmi letech v Austrálii má velký anglický přízvuk v češtině a mluvení česky mu působí více nesnází než angličtina.

³⁷ Edwards 1994:59

³⁸ „Participants, situation, content of discourse, function of the interaction (to raise one's status, to create a social distance to exclude someone, to request something, to give a command)“ (Grosjean 2010)

Volba jazyka provází celou tuto práci. Situace, mluvčí, intence, vše vstupuje do hry. Nemnoho příležitostí mluvit jedním jazykem vedoucích k volbě mluvit druhým jazykem také může mít vliv na postupné opouštění od užívání toho prvního. Jazykový posun – „*language shift*“ popisuje tento jev; jedná se o „*o snížení počtu mluvčích jazyka, snížení podílu mluvčích jazyka v celkové populaci, ztráta znalosti jazyka, anebo ústup od používání jazyka v určitých doménách.*“³⁹ Susan Gal ve své knize s vypovídajícím názvem *Language shift* (1979) popsala tento jev jako stav, kdy „*městští bilingvní mluvčí v jazykově stratifikované komunitě inklinují k hodnocení řečových událostí dle úrovně intimacy a používají dominantní jazyk jen v těch nejformálnějších situacích.*“⁴⁰ V našem případě se také dá hovořit o městských mluvčích. Česká komunita je však velmi malá a jedinec se angličtině v každodenním životě nevyhne. Tím se snižuje hranice pro volbu dominantního jazyka – angličtiny a čeština je používána jen s lidmi, o kterých mluvčí s naprostou určitostí ví, že mluví česky.⁴¹

Faktorů ovlivňujících jazykový posun je mnoho. Romaine (1991) se je snažila zorganizovat a přišla s tím, že to, co snižuje užívání jednoho jazyka, je:

- sňatková exogamie,
- předmigrační zkušenost s udržováním jazyka a bojem za jeho užívání (menšinový jazyk v domovině má malé šance na přežití v zemi imigrace),
- kulturní podobnost zainteresovaných jazyků a jejich komunit (mluvčí nizozemštiny zaznamenávají v Austrálii velký jazykový posun k angličtině),
- nízká role jazyka jako udržovatele identity a kulturních hodnot.⁴²

Ambivalentní faktory mající vliv na jazykový posun jsou:

- počet mluvčích (velké skupiny mohou víc investovat do užívání svého jazyka, ale mohou být i rychleji asimilovány, než malé skupiny držící pohromadě),
- třída, vzdělání a znalost angličtiny (nízké úrovně ve všech vedou buď k perfektnímu zvládnutí angličtiny, nebo k jejímu odmítnutí),
- politická situace domoviny (uprchlíci buď odmítnou starý jazyk, nebo se k němu upnou),
- náboženství (rozhoduje to, jestli je angličtina, nebo malý jazyk používán při bohoslužbách),
- jazyková podobnost s angličtinou (velký jazykový posun má v Austrálii němčina a nizozemština, ale i maltština, která je semitským jazykem)⁴³

³⁹ Baker 2011, s. 72

⁴⁰ „*urban bilingual speakers in linguistically stratified communities tend to rank speech events by levels of intimacy and formality, and use the dominant language in all but the most informal situations.*“ Gal 1979

⁴¹ Ilustruje to událost, kdy se autorka práce zúčastnila české mše poprvé, takže byla pro zúčastněné cizinkou. Všichni, kdo na ní po mši promluví, začali v angličtině, třebaže celá mše byla vedena v češtině, takže by jí člověk bez znalosti češtiny nerozuměl.

⁴² Romaine 1991: 218-219

Ženy obecně zaznamenávají o něco menší posun než muži. V druhé generaci přistěhovalců ve smíšených manželstvích ale už záleží na celkové etnolingvistické vitalitě jazyka. Síla udržování jazyka je v institucích jako je kostel a etnická škola, což se dá ilustrovat na případu vitality řečtiny v Austrálii.⁴⁴ Řečtina patří mezi nejvitalnější minoritní jazyky v Austrálii. Její mluvčí stále chodí pravidelně do kostela a i instituce, jako je řecká škola, se těší v komunitě velké vážnosti.⁴⁵ Také podpora domoviny může hrát roli při udržování jazyka v zemi migrace.⁴⁶

Přepínání kódů a vypůjčování

Nakonec si v této kapitole a kontaktu jazyků uveďme dva poslední základní pojmy, které budou v této práci používány. Auer a Wei (2009) ve své sociolingvistické práci nabízejí definici přepínání kódů, neboli v angličtině *code switching*, jako „použití dvou jazyků v rámci jedné konverzace.“⁴⁷

Důvody k přepínání mezi jazyky mohou být dle Grossjeana (2010) například následující:

Některé pojmy a záležitosti se lépe dají vyjádřit v druhém jazyce (mluvčí hledají „*le mot juste*“, vhodné a trefné slovo),

převyprávět to, co někdo řekl v jiném jazyce,

komunikační či společenská strategie,

ukázat zaangażovanost v hovoru,

dát najevo skupinovou identitu,

někoho vyloučit,

zvýšit něčí status,

ukázat svou znalost

a další.⁴⁸

Přepínání jazyků může být i v monolingvní promluvě, například když mluvčí vyslovuje cizí jména dle pravidel jazyka původu jména.⁴⁹ Jedná se tedy o rozšířený fenomén, se kterým se setkali všichni, kdo přišli do kontaktu s jinou kulturou. Existuje mnoho vlivů na to, který jazyk kdy použít.

„Na rozdíl od přepínání, které je střídavé používání dvou jazyků, vypůjčování je integrace jednoho jazyka do jiného.“⁵⁰ To se může dít různými způsoby. Například se vypůjčí celá forma i význam slova

⁴³ Romaine 1991: 218-219

⁴⁴ Romaine 1991:219-220

⁴⁵ Podle osobní komunikace s jedním členem řecké komunity v Sydney

⁴⁶ Více informací o jazykovém posunu a ilustrativní příklady viz kapitola 4

⁴⁷ Auer & Wei 2009: 279-280

⁴⁸ Grossjean 2010: 51 – 57

⁴⁹ Grossjean 2010:66-67

⁵⁰ „unlike code-switching, which is the alternate use of two languages, borrowing is the integration of one language into another“ Grossjean 2010: 58 – 60

(to mohou být slova jako „beach“ či „rubbish“ – u Čechů v Austrálii není neobvyklé a nepřijatelné říct „Jdu na bíč“ nebo „Hod' to do rabiše.“). Také se může původní význam slova posunout či dostat úplně nový smysl. Grossjean nabízí příklad výrazu „tener buen tiempo“, „bavit se“, které vzniklo na bázi anglického „to have a good time“ a nahradilo španělské „divertirse“.⁵¹ Typickým příkladem pro češtinu je výraz „Budu pozdě“ podle anglického „I will be late.“ K ovlivňování mezi jazyky může docházet i v rámci přízvuku nebo malých výplňkových slov, jako je například relativně často se mluvčích češtiny na australském kontinentě vyskytující „yeah“.

Důvody, proč si imigranti při mluvení jejich rodným jazykem vypůjčují z jazyka nové země, mohou být také velmi prozaické. Nová země s sebou přináší novou realitu. Práce, škola, jídlo, příroda, sporty a další mohou vést k užívání slov, která se v původním jazyce nenacházejí.

Všechny rozebrané jazykové pojmy tak odráží situaci kontaktu dvou jazyků, které se navzájem ovlivňují a míchají v jedinci a komunitě. Dva světy se svými kulturami, jak bylo studováno v předcházejících částech, tak ani v jazykové oblasti nelze jasně rozlišit. Záleží na situaci s dalšími mluvčími a celým okolím, jaký jazyk poslouží jako základ komunikace a do jaké míry se užije druhého jazyka. Ovlivňování mezi jazyky je navíc do určité míry nesnadno kontrolovatelné, tak dochází k interferencím mezi jazyky. Dva světy tak mají i v jazykové doméně propustnou hranici.

3. Imigrační politika a identita Austrálie

Předchozí část studovala vztahy jedinců napříč státy a kontinenty. Zajímala se o důležitost těchto transnacionálních vztahů pro udržení kontaktu se dvěma světy, a jaký význam tomu bikulturní dávají.

Tato část se soustředí na historii a současnost Austrálie. Bude se především zajímat o imigrační a jazykovou politiku země, což nám dá rámec života, ve kterém se Češi v Austrálii pohybují.

Na první pohled vypadá Austrálie jako „relativně nový národ vytvořený z osídlenců z celého světa stejně tak jako z původních obyvatel.“⁵² Ovšem i tato geograficky vzdálená země má svojí historii inklinující k určitým kulturám a areálům světa. Britské a irské dědictví má v zemi stále silné postavení a prestiž a například také čínská kultura měla na Austrálii díky svému

⁵¹ Grossjean 2010: 58 – 60

⁵² „a relatively new nation, made up of settlers from all over the world as well as indigenous people“ (Castles 2000: 133)

relativně dlouhému působení v zemi signifikantní vliv. Nemůžeme tedy trvat na neutralitě Austrálie, když se soustředíme na etnické a kulturní dědictví země. Fakt, že kontinent není otevřeně nepřátelský vůči nějaké kultuře, neznamená, že některé původy a kultury mají lepší výchozí podmínky než jiné. Po velkou část 20. století země zastávala, tzv. „*politiku bílé Austrálie*“, „*White Australia policy*“. V roce 1973 přestala platit a země se odvrátila od asimilacionismu *bílé Austrálie* směrem k multikulturalismu a k cenění si přínosu každé kultury do celkové australské identity.⁵³

Jak Castles (2000) uvádí, „*Austrálie má mimořádné problémy s definováním své vlastní kultury a identity*.“⁵⁴ Což znamená, že se národní identita nemá moc o co opřít a jakákoliv kultura z kteréhokoliv konce světa má potenciál přispět svým dílem k utvoření jednotnější australské identity. Jak již bylo řečeno výše, některé kultury jsou však ceněny více než jiné. Bhabha ve své práci *Nation and Narration* (1990) jasně zdůraznil důležitost konstantního procesu narace národa. Každý národ se neustále utváří a společné příběhy a vzory jsou pro to základem. Následující kapitola se tak bude zajímat o příběhy nosné pro vytváření australské identity. „*Vládní byrokracie po celém světě se v posledních letech začaly stále více zajímat o kulturní diverzitu v rámci jejich populací. Používají při tom kulturu jako kategorii pro operace s lidmi a rozdělování služeb*.“⁵⁵ Austrálie není výjimkou.

Australská imigrační politika

19. století a několik australských kolonií

Australská moderní historie má jasně daný začátek, kterým je rok 1788 a příplutí prvních osadníků. Předtím zaznamenáváme aboridžinskou dobu bez písemných záznamů a s velmi odlišnou kulturou. Po roce 1788 se na kontinent dostávají nejdříve britští a později i z jiných koutů světa přišedší obyvatelé. První desetiletí byla země britskou kolonií bez své vlastní samosprávy a řídila se tím, co bylo nařízeno na Britských ostrovech. Až do 20. let 19. století přicházelo do Austrálie málo dobrovolných migrantů. Od 30. let 19. století do 70. let 20. století pak platila politika taková, že kdokoli byl Brit, mohl do Austrálie volně vstoupit.⁵⁶ 19. století zaznamenalo především v 50. letech kvůli zlaté horečce vlnu čínské imigrace, Číňané v tomto století však v Austrálii často natrvalo

⁵³ Castles, 2000, Part IV, chapter 9

⁵⁴ „*Australia has special problems in defining its culture and identity*“ (Castles 2000: 133)

⁵⁵ „*Government bureaucracies across the globe have become increasingly attuned in recent years to cultural diversity within their populations. Using culture as a category to process people and dispense services*“ (Gershon, 2012).

⁵⁶ Romaine 1991

nezůstali. Rivalita na nalezištích zlata mezi jednotlivými skupinami vytvářela sociální tenzi a australské autority tak zaváděly restriktivní opatření pro imigraci z Číny.

Navíc každá australská kolonie zažívala díky své geografii a historii jinou imigrační zkušenost. Jak vysvětluje Clyne (1991): „byly to kolonie Jižní Austrálie a Viktorie, kde byly hlavní osady založeny až ve 30. letech 19. století a kam nikdy nesměřovali odsouzenci, čímž se právě v těchto koloniích stala bi- a multikulturní tradice nejsilnější.“⁵⁷ Do Queenslandu zase směřovali (někdy i nedobrovolně) lidé z tichomořských ostrovů, aby tam pracovali na cukrových plantážích. Dodnes jsou jasně viditelné rozdíly v počtu a zemích původu imigrantů. Sydney je v posledních desetiletích známé svou novou východo- a jihovýchodoasijskou populací, zatímco například Melbourne bylo a je spojeno s evropským přistěhovalectvím.⁵⁸

Citátem ilustrujícím politiku australských kolonií v 19. století může být letáček z 80. let 19. století distribuovaný generálním zástupcem – „agent-general“ – pro Queensland. Letáček měl přilákat Angličany do queenslandské kolonie vylíčené jako „žádná cizí země, ale Anglie za vodou“.⁵⁹ Tato imigrační politika snažící se o udržení a upevnění britských kořenů Austrálie byla platná až do konce „politiky bílé Austrálie“ v 70. letech 20. století. Jak je patrné, tato práce zastává stanovisko, že byla a stále je Austrálie zemí založenou převážně na britském vládním i ekonomickém systému organizace.

Dějiny vypořádávání se s aboridžinskou a torreskou kulturou a původem kontinentu se tématu této práce přímo netýkají, neodpusťme si ale jednu zajímavou komparativní poznámku. V australské společnosti se poslední desetiletí dost probíraly tzv. „stolen generations“ – „ukradené generace“, tedy domorodé děti, které byly odebrány svým původním rodinám a dány do ústavů na „převýchovu“, což se dělo v první polovině 20. století. Je třeba však říct, že odebírání dětí a jejich převýchova do jiné kultury není jen případ Austrálie 20. století. Můžeme najít precedens přímo ve Velké Británii. V roce 1609 začaly platit „lonské zákony“ – „Statutes of Iona“ – které požadovaly po skotských klanech, aby posílaly své děti vychovávat do pro-anglických Lowlands.⁶⁰

20. století aneb od politiky bílé Austrálie po multikulturalitu

Rok 1901 znamenal pro Austrálii významný posun, neboť země získala větší samostatnost na Spojeném Království. Stala se federací s vlastní ústavou a parlamentem. Ve stejném roce vyšel restriktivní imigrační zákon – *Immigration Restriction Act* – na kontrolu přistěhovalectví do Austrálie.

⁵⁷ „It was in the colonies of South Australia and Victoria whose main settlements were not founded until the 1830s and had never recieved convicts that the bi- and multicultural tradition became strongest.“ (Clyne 1991:7)

⁵⁸ Australian Geographic, 7/2015

⁵⁹ „no foreign land, but only England over the water“, citováno v *The Canberra Times*, 6. srpna 1988 (Romaine 1991:3)

⁶⁰ Elder 2007

Zákon dával úřadům pravomoc zamítnout vstup do země nevhodným příchozím a platil až do 70. let 20. století. Byl hlavní autoritou pro rozhodování, kdo do země vstoupí.⁶¹ Ze začátku 20. století byly důvody selekce imigrantů rasové. Lidé, kteří vypadali jinak, se dle tohoto názoru nemohli kvůli své jinakosti asimilovat, tak nebyli příliš do Austrálie pouštěni.⁶²

Do dějin tato imigrační politika přešla pod jménem „*White Australia Policy*“ – „*politika bílé Austrálie*“. Byla jen viditelnou součástí původem evropského obyvatelstva Austrálie, které se bálo přílivu lidí z velmi odlišných kultur z vysoce zalidněných zemí ne daleko od severoaustralského pobřeží. „*Být bílým bylo považováno australským státem za normu a všechny národy v Austrálii a kolem ní byly poměřovány s touto normou. Čím byl občan či potenciální občan blíže této normě, tím snazší měl přístup k výhodám ve státě. Takže například během většiny 20. století mohl přistěhovelec z Británie snáze získat status trvalého bydliště v zemi v kratší době než migrant z Indie či Indonésie.*“⁶³ Díky této rasové imigrační politice tak ještě v roce 1947 bylo 99 % Australanů bělochů a 90 % britského původu.⁶⁴

Po druhé světové válce země potřebovala novou populaci, aby posílila svoji pozici na světovém ekonomickém poli a měla možnost se dobře při potenciálním budoucím útoku bránit. Přirozený přírůstek populace nestačil, tak byl zesílen důraz na imigraci. Navíc bylo potřeba mnoho pracovních sil na rekonstrukci země po válce a industrializaci. Austrálie byla celou válku v ohrožení invazí ze strany Japonska a severoaustralské město Darwin bylo za války několikrát vybombardováno.⁶⁵ Prvotní volbou pro zemi původu migrantů byli Britové. V roce 1946 ministr pro imigraci Arthur Calwell prohlásil, že za jednoho cizího migranta chtějí deset z Británie.⁶⁶ Také razil heslo „*populate or perish*“ – „*zalidnit, nebo zhynout*“, což jasně ilustruje snahy o zvýšení australské populace po válce.

Zájem ze strany obyvatelů Spojeného království o emigraci na druhý konec světa nebyl však tak vysoký, jaký Austrálie očekávala a chtěla. Tak se rozhodlo, že když nemohou mít dostatečně příchozích etnických Britů, vsadí alespoň na kulturní podobnost a rozšíří pozornost na Evropu. Imigranti byli také nabádáni nemluvit na své děti mateřskými jazyky, ale anglicky, aby se tím uspíšila

⁶¹ Elder 2007: 120

⁶² Elder 2007

⁶³ „Being white was understood by the Australian state as the norm and all peoples in Australia and around Australia were measured in relation to this norm. The closer a citizen or potential citizen was to this norm, the more likely they were to have access to the privileges of the state. So, for example, for the most of the twentieth century a migrant from Britain could gain permanent residency status in a shorter time than a migrant from India or Indonesia.“ (Elder 2007:12)

⁶⁴ Romaine 1991:3

⁶⁵ [Slwa.wa.gov.au/wepon/index.html](http://slwa.wa.gov.au/wepon/index.html)

⁶⁶ Elder 2007: 129-131

jejich asimilace. Zde je zajímavé si všimnout, jak globální politika vstupuje do domácnosti a dotýká se tak každodenních a privátních záležitostí, jako je komunikace se členy rodiny.

V polovině 60. let se však zjistilo, že tato jazyková a imigrační politika nefunguje tak, jak se předpokládalo. Příchozí se neasimilovali natolik, aby přijali anglo-australskou kulturu.⁶⁷ Dle Catriony Elder, autorky práce, ze které jsou tato data čerpána, to je proto, že anglo-keltská kultura nebyla na kontinentě o moc déle než jakákoli jiná než domorodá. Na druhou stranu je však třeba říct a bylo to tak již napsáno výše, Austrálie byla a je z ekonomického a politického hlediska zemí pevně spojenou se Spojeným královstvím.

V druhé polovině 70. let začala být v kurzu nová politika soužití lidí z různých kultur – multikulturalismus. Razilo se heslo, že *„každý by měl být loajální k Austrálii, což však neznamenal, že by každý měl mluvit stejným jazykem, vyznávat stejné náboženství, jíst stejné jídlo nebo mít stejné rodinné struktury.“*⁶⁸ Stát tak měl pozici neutrálního arbitra nad všemi kulturami, které spolu měly ideálně spolužít pod jednou zastřešující autoritou.

Jak již bylo řečeno, australská sociální politika do 60. let 20. století směřovala k asimilaci. Příchozí měli být podle tohoto postoje rádi, že unikli perzekuci či něčemu jinému nedobrému v jejich původní zemi a poválečné Evropě a že našli domov v Austrálii – ráji imigrantů. To vedlo k tomu, že australská vláda obrátila pozornost na vzdělání a organizovala jazykové kurzy pro nově příchozí už v Evropě, na lodi během plavby na kontinent i po příplutí, aby se přistěhovalci co nejdříve a co nejlépe naučili anglicky. Kurzy angličtiny nebyly určeny pro děti, ty se měly naučit jazyk automaticky od kamarádů a ve škole. Taký se samozřejmě nabádaly rodiny, aby se doma mluvilo pouze anglicky, jinak by děti neměly dobré školní výsledky a dospělí práci. I přesto mnoho komunit udržovalo svůj jazyk, měli noviny, sobotní školy.⁶⁹

Další etapou v australské imigrační politice bylo zjištění, že v zemi etnická klasifikace a rozdílnost existuje; migranti mají nízký sociální status, pohybují se především v nižších sociálních třídách, mají špatně placené práce a jejich děti chodí do přeplněných a podfinancovaných škol.⁷⁰

Ve druhé polovině 60. let ve vládě liberálů ministr pro migraci Billy Snedden ještě stále vyznával politiku monokultury, kdy všichni v zemi měli žít stejným způsobem. V roce 1969 prohlásil: *„Musíme mít jednotnou kulturu. Nechceme pluralismus.“*⁷¹

⁶⁷ Elder 2007: 129-131

⁶⁸ „everyone should be loyal to Australia, but this did not mean everyone needed to speak the same language, practice the same religion, eat the same food or have the same family structures. (Elder 2007: 129-131)

⁶⁹ Elder 2007: 330-331

⁷⁰ Elder 2007: 331

Pro srovnání si uvedme statistiky australských imigrantů. V 60. letech bylo 46 % nově příchozích narozeno ve Spojeném království či Irsku⁷² a v 90. letech to bylo už jen 13 %.⁷³

Od začátku 70. let se změnila australská imigrační politika a byl podporován multikulturalismus a názor, že imigrantské skupiny přispívají svým dílem do celkové australské kosmopolitní kultury. Jedním z velkých zastánců multikulturalismu byl například Al Grassby, ministr školství ve Whitlamově labouristické vládě. I samotní migranti začali být aktivnější. Například v roce 1973 zorganizovali Migrant Workers Conference v Melbourne, kde se řešily vzdělávací, právní a sociální problémy, důležitost učení se angličtině a uchovávání si původního jazyka. O rok později se ve stejném městě konala konference Migrant Education Action, která rozšiřovala předešlou událost.⁷⁴

Rok 1972 zaznamenal definitivní konec politiky bílé Austrálie.⁷⁵ Liberální strana se dostala znovu k moci a podporovala multikulturalismus. Všechny kultury měly mít stejné postavení pod jednou společnou koordinací státem. Preference britských imigrantů skončila a brzy poté byli do imigrační politiky země zahrnuti i Asiaté (uprchlíci z jihovýchodní Asie po pádu Saigona a dalších událostech v regionu). Po zrušení *Úřadu pro práci a imigraci – Department of Labor and Immigration* - byl zaveden *Department of Immigration and Ethnic Affairs – Úřad pro imigraci a etnické záležitosti*.⁷⁶ Premiér Malcolm Fraser tímto činem dal najevo důležitost imigračního programu a zájem o život přistěhovalců pro jeho liberální vládu.

S Whitlamovou labouristickou vládou mezi lety 1972-5 se také začala měnit média a rádio vysílalo víc informací pro migranty, například o sociálních záležitostech, o učení se angličtině. Následující vláda, liberální v těchto aktivitách pokračovala.⁷⁷ V Austrálii známá a populární multikulturní radiová a televizní síť *SBS – Special Broadcasting Service* – začala vysílat v roce 1975 a je činná a oblíbená dodnes. Vysílá i programy v češtině a má svou českou internetovou sekci s českými filmy, radiovými programy a informacemi o krajanských událostech po celé Austrálii. Slouží tak jako jeden z informačních uzlů pro dění v českých komunitách v zemi.

⁷¹ Clyne 1991:19

⁷² Názvy oblastí používané v této práci, jako Spojené království, Irsko, Británie, Britské ostrovy, odkazují k jedné kulturní oblasti. V této práci – pokud není vysloveně uvedeno jinak, jsou chápány jako různá pojmenování jedné tradice důležité pro australskou historii, kulturu a sociální systém.

⁷³ Healey 2006:1

⁷⁴ Elder 2007: 333

⁷⁵ <http://www.sbs.com.au/news/article/2013/06/21/timeline-australias-immigration-policy>

⁷⁶ Elder 2007 : 334

⁷⁷ Elder 2007: 304-305

Premiér liberální vlády Malcolm Fraser v roce 1977 prohlásil, že „*Austrálie je v kritickém stadiu rozvoje soudržného, jednotného, multikulturního národa (...) (Vláda)se bude starat o zachování kulturního dědictví různých etnických skupin a podporovat mezikulturní porozumění.*“⁷⁸

Po roce 1975, kdy je oficiálně zakázána v Austrálii rasová diskriminace,⁷⁹ proudí do země až tisíce lidí ročně, především z asijských zemí. Mezi lety 1976 – 1982 se do Austrálie dostalo více než 200 000 uprchlíků z Vietnamu.⁸⁰ Po roce 1989 pak nastává druhá vlna uprchlíků dostávajících se na kontinent na lodích – odtud se jim přezdívá „*boat people*“/lidé ze člunů – ze zemí jihovýchodní Asie, především z Vietnamu, Kambodži a Číny, následovaní o pár let později žadateli o azyl ze zemí Blízkého Východu.⁸¹ Ve 21. století je Austrálie známá jednak favorizováním imigrantů přinášejících zemi užitek, jednak ne příliš přátelskou politikou vůči uprchlíkům snažících se dostat na kontinent lodí. Pro ty první není nesnadné se v zemi natrvalo usadit a mít vyhlídky na kvalitní život. Pro ty druhé je nejpravděpodobnější

V současné době se Austrálie snaží o co největší přírůstek obyvatelstva, čehož dosahuje především imigrací. V roce 2015 byly na sydneyjských stanicích metra k vidění reklamy hlásající, že v Sydney do deseti let přibudou 2 miliony obyvatel. Zároveň však v tomto roce statistiky zaznamenávají pokles v počtu příchozích. Mezi červencem 2013 a červnem 2014 byl celkový přírůstek obyvatelstva (lidé přicházející do Austrálie na více než jeden rok minus lidé odcházející ze země na více než jeden rok) 212 700, což bylo o 9, 7 % méně než předešlý statistický rok.⁸² Nejvíce imigrantů přišlo na kontinent dle oficiálních australských statistik v roce 2008, kdy počet příchozích (stále s odečtením počtu odchozích) přesáhl 300 000.⁸³

Australská identita

V úvodu byla zmíněna australská identita a jak je stále nezodpovězenou otázkou, co to znamená být Australanem. To je pro Čechy žijící v Austrálii dobrá podmínka pro to se v zemi zabydlet a necítit se v ní jako cizinec s jinou kulturou. Zároveň to však může znamenat obtíže při ztotožňování se s Austrálií jako s domovem, protože chybí nějaká pevná charakteristika lidí této země, o kterou by se mohl imigrant opřít.

⁷⁸ „*Australia is at a critical stage in developing a cohesive, united, multicultural nation... (The government) will foster the retention of the cultural heritage of different ethnic groups and promote intercultural understanding.*“ Clyne 1991:19

⁷⁹ <http://www.sbs.com.au/news/article/2013/06/21/timeline-australias-immigration-policy>

⁸⁰ <http://www.sbs.com.au/news/article/2013/06/21/timeline-australias-immigration-policy>

⁸¹ <http://www.sbs.com.au/news/article/2013/06/21/timeline-australias-immigration-policy>

⁸² <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/3412.0Main%20Features52013-14?opendocument&tabname=Summary&prodno=3412.0&issue=2013-14&num=&view=>

⁸³ <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/3412.0Main%20Features52013-14?opendocument&tabname=Summary&prodno=3412.0&issue=2013-14&num=&view=>,
<http://www.sbs.com.au/news/census-explorer>

Vždy je zajímavé číst si školní materiály států o tom, co učí své mladé občany. Australské učební materiály charakterizují svůj národ jako společnost s tzv. „*fair go*“ – rovnou příležitostí pro kohokoli schopného v zemi uspět. Hned první slova učebnic věnovaných australské identitě a kultuře jsou o tom, jak je Austrálie otevřenou zemí, kde mají migranti velkou šanci uspět a participovat na veřejném životě.⁸⁴ Tím se Austrálie vymezuje. Každý jedinec bez ohledu na původ má dostat příležitost dělat to, co chce a v čem je dobrý pro společnost. Respektovat kulturní dědictví každé skupiny a angličtina jako společný prostředek komunikace jsou podle této ideje dva pilíře australské kultury.⁸⁵

To jsou oficiální proklamace autorit a to je pravděpodobně také prvotní obrázek, který si cizinec o australské společnosti udělá. Jenomže samozřejmě ani v Austrálii tato neutralita, co se týče posuzování podle původu či vzezření, neplatí naprosto. Vždy si lidé představí obrázek někoho, kdo by vypadal jako „typický Australan“. Následující případ ilustruje tento fakt. V 90. letech se na palubě australských linek Qantas stal malý incident, který způsobil dle novin „*normálně vypadající Australan*“.⁸⁶ Slovo „normální“ vzbudilo vlnu nevole, protože popíralo obrázek nestranné australské společnosti. Zároveň ale všichni věděli, co si pod tímto popisem Australana představit.

Anglo-Australané „*měli moc definovat to, kdo kam patří. Stále to jsou Anglo-Australané, kteří mají nejvíce moci při kontrolování hranic míst a rozhodování kdo tam patří a kdo ne*“.⁸⁷ Austrálie je země založenou minimálně politicky a ekonomicky na britské tradici. Být britského původu je tedy výhodnější než být jiného původu, protože země se stále ještě řídí pravidly této skupiny.

Stereotypní obrázek Australana může také být „*Aussie bloke*“ – bílý světlý drsný muž z buše ne nepodobný *Krokodýlu Dundee*. Můžeme se obrátit i na jiné umělecké disciplíny než filmografii, abychom se podívali na představování Australana. Malíři (například F. McCubbin), spisovatelé a básníci (H. Lawson, A. B. Peterson, S. Rudd) ve svých dílech zobrazovali „*Australian type*“, tedy muže z buše anglo-keltského původu. Dále i mnozí sportovci, tak obdivovaní australským lidem, herci jako Mel Gibson v historickém dramatu *Gallipoli*, australské kultovní filmy *The Castle*, *Ned Kelly*, *ANZACs*, ti všichni přispěli k veřejnému utváření obrazu „typického Australana“.⁸⁸

Dalším často se opakujícím rysem v australské společnosti je heslo „*Sticking by your mates*“⁸⁹ čili „*soudržnost s přáteli*“. Australská společnost současnosti i minulosti kladla velký důraz na vztahy mezi lidmi, kdy jsou všichni doslova na jedné lodi a potřebují ji udržet nad hladinou a někam se dostat. To

⁸⁴ Healey 2006:1

⁸⁵ Healey 2006:1

⁸⁶ Elder 2007: 139

⁸⁷ „*had the power to define who belonged where. It is still Anglo-Australians who have the most power to monitor the boundaries of places and decide who belongs and who not.*“ (Elder 2007: 8)

⁸⁸ Healey 2006:16

⁸⁹ Healey 2006:13

se odráží i v australském slovníku, kde jsou slova „mate“ – „parťák“, „bro“ – „brácha“ na denním pořádku i ve formálních konverzacích, například s úřady.⁹⁰ Jeví se tak, že právě postoj, kdy jsou si všichni „parťáky“ a jedinec by udělal hodně pro ostatní ze své skupiny, je důležitým konstituentem australské identity. Objevuje se ve vyučovacích materiálech pro školy⁹¹ a je přítomen v jazyce při běžném oslovování „Hey mate“ či odpovědi na poděkování „No worries, mate.“

Při hledání konstituujících znaků australské identity je zajímavé všimnout si jejích symbolů. Australská vlajka je předmětem neustávajících debat od svého počátku. Britský Union Jack v jejím rohu některé Australany dráždí – stejně tak jako s tím svázaný fakt, že hlavou Austrálie je britský monarcha – a souhvězdí Jižní kříž není pro některé dostatečně australské. Dále existuje aboridžinská vlajka se žlutým kruhem na červeno-černém pozadí, která je často na kontinentě k vidění.

Národní hymna Austrálie byla přijata až v roce 1984, kdy nahradila britskou hymnu *Bůh ochraňuj královnu*. Posledně jmenovaná je stále v Austrálii používána, především pokud se chce zdůraznit spojení se Společenstvím národů-Commonwealthem či Spojeným královstvím. I tento národní symbol tak není jasně daný a všemi akceptovaný. Úzký vztah s Británií byl dán i tím, že až do roku 1949 byli lidé naturalizovaní nebo narození v Austrálii britskými poddanými-*Brittish subject*, pak teprve „australskými občany“.⁹²

Australskost je utvářena jak vůči státům, které na ni měly velký kulturní vliv, tak ve vztahu ke skupinám uvnitř národa. Někteří občané jsou viděni jako více australští než jiní.⁹³ Tento fakt je zásadní pro naši práci studující české působení a zabydlování se v zemi. Austrálie byla a stále je úzce spojena s jinými anglicky mluvícími národy, jako jsou Spojené království a Spojené státy americké. Naproti tomu Asie byla spojována s nebezpečím a agresí.⁹⁴ Strach, že budou Australané napadeni Asiaty.

4. Jazykové politiky států Austrálie v průběhu historie

Austrálie má díky své bohaté imigrační historii široké pole působnosti, co se jazyků týče. V roce 1989 to shrnul Generální guvernér Austrálie Sir Ninian Stephen při svém projevu při australském státním svátku 26. ledna na Den Austrálie – *Australia Day*: „Věc, která mě nejvíce znepokojuje, je, jak většina

⁹⁰ Autorčina osobní pozorování života australské společnosti mezi červencem 2014 a lednem 2016

⁹¹ Healey 2006

⁹² Healey 2006:11

⁹³ Elder 2007:11

⁹⁴ Elder 2007

děti a vnoučat v zahraničí narozených Australanů málo udržuje jazyk země jejich původu. Ztráta jazyka předků je tragická pro jedince i pro národ. Měli bychom být národem velkých lingvistů.“⁹⁵

Mnozí si posteskli společně s Catrionou Elder (2007) nad pragmatickým nevyužitím australského lingvistického potenciálu: „...proč se ještě efektivně v mezinárodních vztazích nevyžilo těch bohatých lingvistických zdrojů, které byly do Austrálie skrz migraci přineseny.“

Například po většinu 20. století až do 70. až 80. let australské ambasády v Evropě a Asii najímaly zaměstnance z řad místních a nevyžívaly svých vlastních občanů mluvících potřebnými jazyky.⁹⁶ Mnoho jazyků však s sebou kromě velkých možností využití nese také více organizačních požadavků. Pohled na historii Austrálie orientovaný na jazykovou politiku a na způsoby, jak země se svojí lingvistickou bohatostí nakládala, nám pomůže objasnit situaci, kterou populace v hledáčku této práce – mluvčí českého jazyka – zakoušela a ve které dnes žije. Nejdříve se podíváme na rozdíly mezi Austrálií a Evropou z pohledu kulturní a jazykové politiky. Komparace s Evropou je pro tuto práci přínosná pro podání širšího evropského kontextu domovně češtiny. Poté budeme studovat způsoby, jakým jednotlivé státy Austrálie řešili multilingvnost na svém území. Nakonec v této kapitole stručně zrekapitulujeme historii postojů k jazykům na kontinentu.

Srovnání jazykových politik v Evropě a Austrálii

Austrálie se v současnosti liší od Evropy tím, že je v ní relativně snadné dostat v Austrálii občanství. Když v zemi člověk žije a pracuje a prokáže, že je zde k užtku,⁹⁷ není pro něj nemožné po pár letech dostat trvalý pobyt a následně občanství. Na první pohled rovné příležitosti pro kohokoliv⁹⁸ přitahují lidi zkoušející své štěstí v jiné zemi. Mnoho lidí v otevřeném přístupu k občanství vidí příležitost k lepšímu životu (ať už z ekonomického, společenského, politického či jiného hlediska), což vede k větší multilingvnosti a multikulturnosti země. Příchozí z Čech či jiné země má tak reálné šance v zemi zůstat a zakotvit. Oficiální politika země byla a je příznivě nakloněna imigraci.

Další rozdíl mezi Evropou a Austrálií relevantní pro tuto práci je ten, že v Evropě je pořád živý národní stát s jedním jazykem a jedním národem konstituujícím ten konkrétní stát, na což jsme již narazili v předešlém oddílu. V Austrálii je etnická a jazyková situace složitá, a třebaže je v zemi jen jeden oficiální jazyk – angličtina – není neobvyklé potkat australské občany příliš nevládnoucí tímto

⁹⁵ „The thing that distress me most is how little most children and grandchildren of overseas-born Australians retain the culture and especially the language of their lands of origin. The loss of ancestral language is grievous for the individual and the nation. We should be a nation of great linguists.“ (Clyne 1991:22)

⁹⁶ „...why the rich linguistic resources brought to Australia through immigration have not been put to effective use in Australia's international relations.“ (Elder 2007: 341)

⁹⁷ Především pokud přináší do země své znalosti a dovednosti a dokáže je využít.

⁹⁸ Realita australského hesla „fair go“ – rovných příležitostí pro všechny – je na dlouhou diskuzi a nevejde se do rozsahu této práce.

jazykem, především ze starší generace. Velká australská města mají čtvrti, ve kterých je většina nápisů ve veřejném prostoru napsaná jiným jazykem než angličtinou, tedy například čínsky, vietnamsky, arabsky atd. Veřejný prostor tak není výhradou angličtiny, ale záleží na čtvrti, ve které se nacházíte.

V Evropě a Austrálii se také různé jazykové politiky v oblasti vzdělávání. Jeví se, že v Evropě se jazyky imigrantů vyučují obecně méně než v Austrálii.⁹⁹ Na druhé straně některé původní minoritní jazyky jsou v evropských školách více viditelné než aboridžinské jazyky v Austrálii.¹⁰⁰ V Evropě stále záleží na zemi. Velština v Británii či baskičtina ve Španělsku jsou vyučovány ve školách či mají dokonce své vlastní školy. Domorodé jazyky Austrálie nemají zpravidla velké zastoupení ve školních osnovách, není dostatek učitelů a navíc je jazyků velké množství,¹⁰¹ což znesnadňuje plošnou výuku jazyků.¹⁰²

Státy Austrálie a jejich postoje k jazykům

Jednotlivé australské státy měly a mají díky své historii a jinému demografickému a etnickému složení obyvatelstva rozdílné jazykové politiky a jazykové posuny v nich probíhaly různě. Státy Jižní Austrálie a Viktorie byly a jeví se být mezi těmi otevřenějšími jazykové diverzitě. Clyne (1991) tvrdí, že je to díky absenci trestanecké historie jejich hlavních měst a následujícímu liberalismu v mnoha oblastech politického vývoje.¹⁰³

Queensland má naproti nim reputaci státu bílých rasistů. V neformální konverzaci s Australany v Sydney byla tato pověst Queenslandu vysvětlena tím, že není čemu se divit, když mají hned za vodou Indonésii s obrovskou populací připravenou přeplovat moře a dostat se na relativně volný australský kontinent.¹⁰⁴ Faktem je, že stát Queensland má jazykový posun větší než je australský průměr. Dle Clynea (1991) to je díky tomu, že má stát relativně malou proporcii neanglicky hovořících migrantů, kteří se ve státě usadili. „*Mluvčí jiných jazyků než angličtiny měli menší vliv na veřejné postoje a politiky. S některými význačnými výjimkami (...) byli většinou méně vzdělanými farmáři.*“¹⁰⁵ Trestanecká historie a původ velké části obyvatel, konzervatismus vedoucích úřadů v hlavním městě Brisbane, pozdní britské osídlení, to vše podle Clynea přispělo k malé jazykové a etnické diverzitě tohoto státu. Jenom v jedné době, na přelomu 19. a 20. století, bylo ve státě mnoho jazyků,

⁹⁹ Autorka práce nenašla žádné oficiální statistiky, o které by se mohla opřít. Jedná se tedy o tvrzení vycházející z postoje států ke kultuře své i svých imigrantů.

¹⁰⁰ Romaine 1991

¹⁰¹ Viz mapa aboridžinských etnik v příloze

¹⁰² Purdie et al. 2008

¹⁰³ Clyne 1991:25

¹⁰⁴ Osobní konverzace, Sydney září 2015

¹⁰⁵ „*The no-English speakers had less impact on general attitudes and policies. With some very notable exceptions (...) they tended to be less educated farmers.*“ Clyne 1991:26

především kvůli tichomořským pracovníkům na plantážích.¹⁰⁶ I když měl Queensland na přelomu století největší etnolingvistickou diverzitu ze všech australských kolonií, dvojjazyčné školy byly relativně málo početné a nevydržely dlouho.¹⁰⁷

Státy Západní Austrálie a Tasmánie byly po dlouhou dobu velmi britské s malým přistěhovalectvím z jiných zemí než z britských ostrovů.¹⁰⁸ Z 19. století ani nejsou žádné důkazy o bilingvních školách v Západní Austrálii či na Tasmánii.¹⁰⁹ Západní Austrálie má navíc dlouhou historii vymezování se vůči východním státům, jako jsou Viktorie, Nový Jižní Wales a Queensland, které leží na opačné straně kontinentu. Její politika se tím odlišuje od otevřenosti východních států vůči migraci. Tasmánie se zase v Austrálii spojuje s tíhnutím ke konzervatismu a anglosaské historii zděděné z 19. století, kdy se stal ostrov druhou britskou kolonií na australském kontinentě hned po Novém Jižním Walesu.¹¹⁰

Nový Jižní Wales má složitou historii. Evropské osidlování Austrálie mělo počátek právě zde a stát se tak stal historicky první britskou kolonií na kontinentě. Po většinu své novodobé historie¹¹¹ měla kolonie relativně málo neanglicky hovořících mluvčích a navíc silnou trestaneckou historii. Podle Clynea měla právě tato fakta zásadní vliv na silnou britskost kolonie. Nový vývoj v posledních pár letech až desetiletích však změnil kurz v Novém Jižním Walesu a ve státě výrazně přibýlo imigrantů z asijských zemí, což ze Sydney dělalo minulý rok australskou destinaci číslo jedna pro čínské přistěhovalce a vývoj v příštích letech ukazuje na stále rostoucí zájem Asiatů o toto město.¹¹²

Jak jsme si ukázali, státy Austrálie měly různé jazykové politiky. Až roku 1984 došlo ve všech státech Austrálie k vyřazení věty zakazující dvojjazyčnost ze svých osnov pro státní školy.¹¹³ Země však má své dějiny bilingvního vyučování. Dvojjazyčné vzdělávání bylo praktikováno v Austrálii od 50. let 19. století v sekulárních i náboženských školách. Cílem byla především náboženská výchova a udržení jazyka. Jednalo se o komunity, kde byl jazyk pevně svázán s náboženským vyznáním, tedy například němčina svázaná s protestantismem, hebrejšтина s judaismem.¹¹⁴ Některé bilingvní německo-anglické a především francouzsko-anglické školy byly v 19. století dokonce známy svou vysokou úrovní vzdělání a vychování a některé pouze anglofonní rodiny do nich posílaly své děti.¹¹⁵

¹⁰⁶ Blíž se tomu budeme věnovat v kapitole 4

¹⁰⁷ Clyne 1991: 9-10

¹⁰⁸ Clyne 1991:26

¹⁰⁹ Clyne 1991:10

¹¹⁰ Clyne 1991:26

¹¹¹ Tedy po příchodu evropských usedlíků

¹¹² Australian Geographic, červenec 2014

¹¹³ Clyne 1991:21

¹¹⁴ Clyne 1991:8

¹¹⁵ Clyne 1991:9

Zde se dostáváme zpět k faktu, na který jsme narazili již v úvodu. Některé jazyky byly a jsou spojeny s větší prestiží než jiné. Chodit do francouzské školy je hodnoceno výše než chodit do například řecké školy, která je vyhrazena především řecké komunitě v Austrálii. Postoje k jazyku v průběhu novodobé australské historie

Ke konci 19. století, především mezi lety 1872 – 1880, školské zákony ve většině australských států podporovaly pouze anglofonní školy. Navíc měly školy nařízeno být neplacené a sekulární, což nepomáhalo většině dvojjazyčných škol, které byly náboženské. Tuto dobu z komunitních škol přežilo pouze několik venkovských luteránských ústavů.¹¹⁶

Během první světové války bylo dokonce ve čtyřech státech zakázáno vyučování v jiném než anglickém jazyce, německá jména byla měněna na anglicky znějící a nesmělo se publikovat v němčině. Ke konci války byla prosazována až agresivní politika monolingvismu. Používání němčiny a potažmo jiného jazyka než angličtiny bylo považováno za neloajlní vůči australskému státu a jeho kolektivu.¹¹⁷

Války vždy měly velký vliv na australskou identitu a její upevňování a tím pádem i na jazykovou politiku. Po druhé světové válce, v roce 1948 brožurka pro nově příchozí od australské vlády sdělovala, že *„Australané nejsou navyklí slyšet cizí jazyky. Mají sklony zírat na lidi, jejichž jazykový projev je odlišný. Někteří se vám mohou smát nebo si dělat legraci z vašeho přízvuku. Nedělejte si s tím starosti a nenechte se tím otrávit. Také se snažte nepoužívat své ruce, když mluvíte, protože tím můžete připoutat pozornost.“*¹¹⁸

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole o imigrační politice Austrálie, po druhé světové válce chtěla Austrálie zvýšit počet obyvatel, tak propagovala přistěhovalectví. Britské ostrovy byly preferovanou zemí původu a tím i angličtina preferovaným jazykem původu. V 50. a začátkem 60. let to byla francouzština, která měla monopol na druhý jazyk (či první cizí jazyk) na australských školách, třebaže byla mateřským jazykem nemnohých v Austrálii v té době.¹¹⁹ Školy jednojazyčnost podporovaly, byla ostatně preferovanou jazykovou politikou nejenom v Austrálii. Vědecký diskurz té doby podporoval veřejné mínění, že je dvojjazyčnost pro dítě škodlivá. Navíc mnohé státy praktikovaly evropský vzor unilingvismu, kdy na určitém území žije skupina obyvatel a ti mluví svým jazykem. Tento homogenní model vylučoval imigranty i původní menšiny z podílu na věcech veřejných a explicitně počítal se

¹¹⁶ Clyne 1991: 11

¹¹⁷ Clyne 1991:13

¹¹⁸ „Australians are not used to hearing foreign languages. They are inclined to stare at persons whose speech is different. Some may laugh at you or make fun of your accent. Do not let this worry or annoy you. Also try to avoid using your hands when speaking because if you do this you may will be conspicuous.“ The Canberra Times, 7 August 1988 In Romaine 1991:4

¹¹⁹ Clyne 1991:17

skupinou u moci jakožto s tou rozhodující pro směřování země. Ještě v 80. letech Ronald Reagan prohlásil, že mluvit jiným jazykem než anglicky je v USA neamerické.¹²⁰

Austrálie byla ve své jazykové politice o něco mírnější než Spojené státy. Už v 60. letech soudce australského Nejvyššího soudu Bill Dovey vedl takovou jazykovou politiku, která hlásila, že pokud se děti naučí anglicky, není problémem mluvit jiným jazykem.¹²¹ Zároveň s touto na svou dobu benevolentní jazykovou politikou byla Austrálie první z hlavních anglicky mluvících zemí, která formulovala explicitní jazykovou politiku. Britové ani Američané se kolem poloviny 20. století o status angličtiny neobávali.¹²²

Od 60. let se australské státní úřady oficiálně začaly starat o organizaci množství jazyků na svém území. V roce 1973 byl zaveden *Telephone Interpreter Service*¹²³ – telefonní tlumočnická služba, která funguje dodnes pod názvem *Translating and Interpreting Service (TIS National)* – překladatelské a tlumočnické služby pod vedením *Department of Immigration and Border Protection* - Ministerstva pro imigraci a ochranu hranic.¹²⁴ Z počátku byla služba určena pro pohotovostní situace z oblasti zdraví a pro policejní účely. Rok po svém založení přibýly do jazykových služeb i účely obchodní.

Imigrační vzdělávací zákon z roku 1971 stále řešil úspěšné zvládnutí angličtiny u dětí migrantů. Federální vláda tímto zákonem začala přímo sponzorovat učení se angličtiny jako druhého jazyka dětí.¹²⁵ Taky v té době probíhaly první pokusy o zavedení dalších jazyků do škol, například italštiny. Argument ale byl ten, že by si australské děti patřící k elitě stimulovaly novým jazykem myšlení a navíc mohly jazyk praktikovat s migranty. Vyučování jazyka nebylo pro migranty samotné, kteří se měli v první řadě naučit anglicky.¹²⁶

Ve své jazykové politice australské vlády po dlouhou dobu neměly k dispozici statistická data zaměřující se na jazyky země. Před rokem 1976 neexistovaly žádné statistiky o jazycích v Austrálii. Sčítání lidu v roce 1933 bylo prvním, které se dotýkalo lingvistické situace v zemi, sesbírало však pouze data o schopnosti číst a psát v jazyce jiném než angličtina.¹²⁷ Až rok 1976 přinesl první statistiky o užívání jazyků. Kvůli omezené paměti počítačů bylo sčítání roku 1976 zaměřeno pouze na dvanáct menšinových jazyků (italština, řečtina, francouzština, němčina, arabština, čínština, nizozemština, makedonština, polština, srbochorvatština, španělština, ukrajinština) zároveň s angličtinou a

¹²⁰ Romaine 1991: 14

¹²¹ Romaine 1991: 8

¹²² Romaine 1991: 8

¹²³ Clyne 1991:340

¹²⁴ <https://www.tisnational.gov.au/>

¹²⁵ Clyne 1991: 332

¹²⁶ Clyne 1991: 332-333

¹²⁷ Clyne 1991:37

domorodými jazyky zpracovanými dohromady do jedné skupiny. Díky formulce v jedné otázce: „*language same as birthplace*“¹²⁸ máme určitá data i o češtině, maďarštině, turečtině, maltštině, portugalské a ruštině.¹²⁹ Více o statistických datech jednotlivých jazyků v Austrálii následuje v další kapitole.

5. Komunitní jazyky a angličtina v Austrálii

V tomto oddílu práce zúžíme etno- a sociolingvistický pohled a změníme perspektivu a soustředíme se na pozici angličtiny a komunitních jazyků Austrálie. Komunitními jazyky – *community languages* – se myslí jazyky jiné než angličtina, zpravidla užívané mluvčími komunikujícími mezi sebou právě těmito menšími jazyky. Nejdříve se podíváme na komunitní jazyky v Austrálii, jejich terminologii, a jak se vymezují vůči angličtině. Následně budeme studovat vztah angličtiny a jiných jazyků na kontinentě i vztah mezi komunitními jazyky navzájem s uvedením ilustrativních případů a statistik. Nakonec obrátíme pohled na jazykový posun v různých australských komunitách.

Komunitní jazyky v Austrálii a jejich historie

Pro jazyky Austrálie vymezující se vůči angličtině se v zemi většinou používá spojení „komunitní jazyky“ – „*community languages*“. Termínu se v australském kontextu užívá namísto „cizí jazyky“ – „*foreign languages*“, „imigrantské jazyky“ – „*migrant/immigrant languages*“, „etnické jazyky“ – „*ethnic languages*“, aby se dostalo politické korektnosti a vyhnulo se zvětšování rozdílu ve statutu mezi těmito jazyky a angličtinou. Termín komunitní jazyky se v Austrálii používá zhruba od roku 1975.¹³⁰ Clyne používá i zkratky CLOTE – *Community languages other than English* – komunitní jazyky jiné než angličtina.¹³¹ V prostředí vzdělávacích institucí se užívá i pojmu LOTE – *Languages Other than English* – jazyky jiné než angličtina a většinou jde o světové jazyky, jako je španělština nebo francouzština, či o jazyky po angličtině nejčastěji používané v australských domácnostech, například čínština, řečtina, vietnamština nebo italská.

V průběhu historie se komunitní jazyky v Austrálii různily. Hlavními komunitními jazyky v druhé polovině 19. století, tedy v době, kdy už můžeme v Austrálii mluvit o komunitách odlišujících se od sebe etnickým původem, byla irská gaelština, čínština, němčina, skotská gaelština, velština, francouzština, skandinávské jazyky a italská.¹³² Během druhé poloviny 19. století však počet mluvčích čínštiny a keltských jazyků klesal. Mnoho migrantů z britských ostrovů majících keltské

¹²⁸ „*language same as birthplace*“

¹²⁹ Clyne 1991: 38

¹³⁰ Clyne 1991:3

¹³¹ Clyne 1991:3

¹³² Clyne 1991:7

jazyky jako mateřské se lingvisticky asimilovalo.¹³³ Čínština ustoupila díky politice Austrálie nefavorizující Číňany.¹³⁴ V dnešní době často užívaný termín „Anglo-Celtic“, tedy „anglo-keltský“, označující australské obyvatele preferovaného původu, smazává dřívější konflikty mezi angličtinou a keltskými jazyky v Austrálii. Jupp (1988) podle statistik místa narození odhaduje, že v polovině 19. století irština mohla být druhým nejvíce (minimálně) pasivně ovládaným jazykem Australanů hned po angličtině. V 80. letech 19. století však byla na této pozici vystřídána němčinou.¹³⁵

Dočasným velkým komunitním jazykem byla kanacká angličtina, tedy angličtina silně ovlivněná tichomořskými jazyky. Mezi lety 1864 až 1904 bylo do Queenslandu přivezeno 60 000 lidí, aby zde pracovalo na cukrových či jiných plantážích. Většina těchto pracovníků se však brzy kvůli politice bílé Austrálie vrátila či byla vrácena do svých domovin.

Od 30. let 19. století se na kontinentě vyskytovaly venkovské enklávy, ve kterých byl komunitní jazyk (nejčastěji němčina, ale třeba i skotská gaelština) jazykem kostela, práce a společenských událostí, stejně tak jako bilingvního vzdělávání.¹³⁶ Na těchto místech se komunitní jazyk udržel déle než ve městech. O existenci českých venkovských enklávách nezjistila autorka této práce žádné informace.

Masivní imigrační program australské vlády z roku 1947 přivedl do země mnoho imigrantů. Komunitní jazyky byly stále užívány komunitami, zejména pro etnický společenský život, náboženství, vlastní noviny, etnické nedělní školy, některé kavárny, ubytovny, obchody vlastněné imigranty. Komunitní jazyky v té době dostaly velmi malou veřejnou podporu – nebylo dostatek překladatelů a tlumočnicků, vládních úředníků hovořících těmito jazyky, učitelů. Málo veřejných knihoven obsahovalo knihy v jejich jazycích. Do roku 1956 musel etnický tisk vydávat články i v angličtině. Televize byla pouze v angličtině, rádio povětšinou také. Tyto všechny faktory působily na rychlý jazykový posun. Pováleční imigranti rychle přestávali mluvit svými původními jazyky. Největší jazykový posun byl zaznamenán u nizozemštiny, nejmenší u řečtiny.¹³⁷ Victoria, Jižní Austrálie a Nový Jižní Wales zaznamenaly menší posun v užívání jazyků než ostatní státy.¹³⁸ Postupně během druhé poloviny 20. století dostávaly komunitní jazyky větší prostor a začalo docházet k zavádění menšinových jazyků do škol, knihoven, k vládnímu podporování sobotních škol, rádiových stanic a podobných komunitních aktivit.

¹³³ Clyne 1991:7

¹³⁴ Viz kapitola 2 Imigrační politika a identita hostitelské země

¹³⁵ Clyne 1991:7

¹³⁶ Clyne 1991:7

¹³⁷ Romaine 1991:216-218,

<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/2f762f95845417aeca25706c00834efa/d67b7c95e0e8a733ca2570ec001117a2!OpenDocument>

¹³⁸ Romaine 1991:216-218

Statistiky

Statistiky¹³⁹ podporují trend postupného obracení se ke komunitním jazykům. Sčítání lidu z roku 1976 zjistilo, že 12 % Australanů nad 5 let věku prohlásilo, že užívá i jazyk jiný než angličtinu. V té době bylo v Austrálii 75 – 100 jazyků imigrantů.¹⁴⁰ Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1976 poprvé zahrnuje i otázku o užívaných jazycích a od té doby se jazykům jiným než angličtina věnují všechna australská sčítání lidu.¹⁴¹ Cenzus z roku 1986 přinesl data vypovídající o nárůstu jazykové rozmanitosti země: 13,6 % populace mluvilo doma jiným jazykem než anglicky.¹⁴² Ve státě Victoria se jednalo o největší podíl, 18,5 % lidí užívalo jazyk jiný než angličtinu, zatímco nejméně tomu bylo v Queenslandu (5,9 %) a na Tasmánii (3,6 %). Jazyky, o které se jednalo, byl především italština (413 000 užívajících doma tento jazyk) řečtina (278 000), srbochorvatština (141 000), čínština (139 000), arabština (199 000), němčina (111 000). Další jazyky s počtem mluvčích přesahující 50 000 bylo nizozemština, francouzština, polština, španělština a vietnamština. Maltština a makedonština nebyly do statistik zahrnuty, ale pravděpodobně by také patřily mezi neužívanější jazyky v australských domácnostech.¹⁴³

Dalším zajímavým a pro tuto práci užitečným poznatkem sčítání z roku 1986 je výsledek, kdy Italština, řečtina, němčina, maltština, polština, nizozemština, srbochorvatština, makedonština byly užívány víc v Melbourne než v Sydney. Oproti tomu Sydney mělo více mluvčích arabštiny, španělštiny, portugalské a čínštiny.¹⁴⁴ Tento údaj odráží i dnešní složení obou měst, kdy do Sydney stále směřuje nejvíce lidí z asijských zemí z celé Austrálie a vypadá to, že bude tento trend v příštích letech pokračovat.¹⁴⁵ Ani francouzština a barmština neměly malé zastoupení. Italština byla nejrozšířenějším jazykem po angličtině ve všech státech kromě Tasmánie, kde to byla nizozemština.¹⁴⁶

Ze sčítání lidu, domů a bytů v roce 1996 vyšlo najevo, že nejvíce užívanými jazyky Austrálie byla italština (367 300 Australanů jí užívalo doma), následovaná řečtinou (259 000), kantonštinou (v Austrálii se odděluje od mandarínské čínštiny, 190 100 lidí jí mluvilo v domácnosti), arabštinou (162

¹³⁹ Všechna data pocházející z australských sčítání lidu, domů a bytů, pochází od respondentů, kteří ve velké většině jsou australskými občany.

¹⁴⁰ Romaine 1991:5

¹⁴¹ De facto úplně první otázka o užívaných jazycích se objevila ve sčítání lidu v roce 1933 a ptala se na to, zda dotazovaný umí číst a psát v nějakém jiném jazyce než v angličtině, pokud není schopen číst a psát právě v angličtině.

<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/5C5E4429075FC19FCA25737F001682F6?opendocument>.

¹⁴² Clyne 1991:1, www.abs.gov.au

¹⁴³ Romaine 1991:215-216

¹⁴⁴ Romaine 1991:215-216

¹⁴⁵ Australian Geographic

¹⁴⁶ Romaine 1991:215-216

000) a vietnamštinou (134 000).¹⁴⁷ Pouze anglicky mluvilo doma 85 % osob.¹⁴⁸ Oproti cenzu z roku 1991 přibýlo v roce 1996 mluvčích mandarínské čínštiny (o 65 %), srbštiny (52 %), korejštiny (50 %), hindštiny (47 %) a právě vietnamštiny (31 %).¹⁴⁹ Tento trend nárůstu asijských jazyků v Austrálii bude pokračovat, jak si ukážeme na pozdějších statistikách. Evropské jazyky byly a jsou na ústupu. Francouzština, němčina a holandština po celou druhou polovinu 20. století v Austrálii patří mezi jazyky s největším jazykovým posunem. Data jsou sbírána pouze o jazycích užívaných v domácnostech. Informace o prvních či mateřských jazycích nebyla a nejsou předmětem sčítání.¹⁵⁰

Zatím poslední cenzus, z roku 2011, ukázal, že nejpoužívanějšími jazyky Austrálie mimo angličtinu jsou mandarínská čínština (mluvilo jí 1, 6 % Australanů, konkrétně 336 400 obyvatel), italština (1, 4 %, 299 800 lidí), arabština (1, 3 %, 287 200), kantonština (mluví jí 1, 2 % obyvatel Austrálie, především hongkongského původu, konkrétně 283 500 obyvatel), řečtina (1, 2 %, 252 200).¹⁵¹ V porovnání Sydney a Melbourne stále ještě vidíme evropštější historii Melbourne. V obou městech byl nejpoužívanějším domácím jazykem angličtina (v Sydney 62,2 %, v Melbourne 66,3 %), avšak v Sydney druhým nejužívanějším jazykem byla arabština (4,1 %), následovaná mandarínskou čínštinou (3,0 %) a kantonštinou (3,0%). V Melbourne byla druhým nejčastějším jazykem řečtina (2,8 %), po ní italština (2,8 %) a pak mandarínská čínština (2,5%).¹⁵²

Je zajímavé si všimnout poklesu osob mluvících doma pouze anglicky. V roce 2011 to bylo 76,8 % Australanů. Oproti roku 2006 to bylo o 3,1 % méně (anglicky doma v té době mluvilo 79,9 % obyvatel Austrálie), 2001 o 2,3 % (79,1 %), 1996 o 8,2 % méně (85 % osob), oproti roku 1986 o 9,6 % méně (86,4 %) a s rokem 1976 je rozdíl 11,2 % (88 % Australanů mluvilo v domácnosti pouze anglicky). Angličtina tedy v domácnostech z dlouhodobého hlediska stabilně ustupuje jiným jazykům. Společně s angličtinou bylo v australských domácnostech mluveno více než 160 dalšími jazyky.¹⁵³

Z posledního sčítání lidu vyplývá, že bylo v Austrálii 7,264 mluvčích češtiny, což reprezentuje méně než 0,1 % celkové populace země. Český jazyk a kultura tak nepatřily a ani dnes nepatří mezi kvalitativně silné.

¹⁴⁷<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/2f762f95845417aeca25706c00834efa/d67b7c95e0e8a733ca2570ec001117a2!OpenDocument>

¹⁴⁸<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/2f762f95845417aeca25706c00834efa/d67b7c95e0e8a733ca2570ec001117a2!OpenDocument>

¹⁴⁹<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/2f762f95845417aeca25706c00834efa/d67b7c95e0e8a733ca2570ec001117a2!OpenDocument>

¹⁵⁰<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/2f762f95845417aeca25706c00834efa/d67b7c95e0e8a733ca2570ec001117a2!OpenDocument>, <http://www.sbs.com.au/censusexplorer/>

¹⁵¹ <http://www.abs.gov.au/websitedbs/censushome.nsf/home/CO-60>

¹⁵² <http://www.sbs.com.au/censusexplorer/>

¹⁵³ www.abs.gov.au

Celkový dlouhodobý trend ukazuje na ústup evropských jazyků a zejména od konce 20. století vzestup asijských jazyků. Čeština jakožto evropský jazyk ztrácí v Austrálii spřízněné jazyky. Můžeme tvrdit, že dnešní jazyková diverzita Austrálie má svůj původ v poválečné imigraci. Předválečné přistěhovalectví se povětšinou asimilovalo, anebo do některých komunit přišli noví přistěhovalci, čímž se staré skupiny oživily. Australská jazyková a etnická politika není nepřátelská vůči jiným jazykům a kulturám než těm původně britským. Navíc se australská vláda snaží o co nejvyšší nárůst obyvatel, čehož dociluje právě imigrací. To je viditelné na snižujícím se počtu domácností užívajících pouze angličtinu. Dále se podíváme právě na posuny v užívání komunitních jazyků v Austrálii. Co vedlo některé komunity k udržení se na bohatém etnolingvistickém poli kontinentu a co jiné k snižování své etnolingvistické vitality.

Jazykový posun v komunitách

Po celou historii etnického života Austrálie se mísily staré i nové komunity imigrantů z různých přistěhovaleckých vln. Měly odlišné zkušenosti a kontakty s domovinou i s Austrálií a udržování jazyka nemělo stejný vývoj. Zajímavý je příklad vesnice Tarrington ve státě Viktorie (dříve nazývané lužickosrbsky Bukeycy či v němčině Hochkirch), kde si místní po několik generací udrželi němčinu, ale téměř úplně ztratili kontakt s domovinou. Na rozdíl od ostatních mluvčích němčiny v Austrálii měli jiné vzorce přejímání lexikálního a sémantického, jiný vzorec vypůjčování z angličtiny a další lingvistické jinakosti.¹⁵⁴ Je otázkou, zda tomu bylo díky jejich lužickosrbskému původu, geografické izolovanosti, důležitosti jejich jazyka v životě vesnice, nebo nějakému jinému faktoru.

Stále u mnohých panuje názor, že se komunity v Austrálii po několika generacích rozpadají. Děti narozené v Austrálii už jsou považovány za Australany a tím pádem komunity ztrácejí svou etnicitu.¹⁵⁵ Baldassar ale při svých výzkumech zjistila, že i některé děti narozené v Austrálii se identifikují jako Italové a scházejí se s podobnými mladistvými, čímž vytvářejí uzavřenou skupinu. Zároveň tito mladí měli společnou australskost („Australia-ness“), tedy pouto k australské společnosti, ve které vyrostli a jejíž některé hodnoty přijali.¹⁵⁶ Je pak těžké a v zásadě neopodstatněné tvrdit, že se etnické komunity několika generací po migraci rozpadají. Přetváří se, ale nemusí se o nic méně identifikovat jak s novou, tak se starou zemí. Bikulturní jedinci jsou tak spojnicí dvou geografických světů a mohou být i mezigeneračním pojítkem, kdy stará generace byla narozená v jiné zemi s jiným mateřským jazykem a ta nejmladší tímto jazykem už naopak nevládne. Zde se opět vracíme k tématu australské identity, kterou jsme studovali v kapitole 2.

¹⁵⁴ Clyne 1968

¹⁵⁵ Price in Baldassar 2001:24

¹⁵⁶ Baldassar 2001:24

Faktorem favorizujícím udržování jazyka, kulturního a etnického povědomí se zdá být rozdílný vývoj v přistěhovalectví. Ukrajinci a Litevci, kteří přišli především v jedné vlně mezi lety 1949-1951 kvůli přesunu obyvatelstva v jejich domovinách, si udrželi svůj původní jazyk víc než němčina, která přicházela do Austrálie kontinuálně, a čeština, která přišla v několika vlnách.¹⁵⁷

Některé doby příliš nepodporovaly určité národnosti. Ty odpovídaly přebíráním mimikrů, jako například řečtí migranti ve 30. letech 20. století, kteří si poangličtili svá jména.¹⁵⁸ Také Židé za druhé světové války kvůli svému spojení s Německem a němčinou neměli lehkou situaci. Australian Jewish News (Australské židovské noviny) z 19. května 1939 nabádají své čtenáře: „*Nemluvte německy na ulicích a v tramvajích... Neupozorňujte příliš na sebe tím, že půjdete se skupinou lidí, kde všichni mluví v cizím jazyce. Nezapomeňte, že blaho starých zavedených židovských komunit v Austrálii, stejně tak jako každého migranta, závisí na Vašem vlastním chování.*“¹⁵⁹ V současné době je především na ulicích velkých měst neustále slyšet cizí jazyky a patří to k soudobé australské každodenní realitě. Souvisí to i se světovým trendem multilingvnosti, kdy se považuje za žádoucí mluvit na děti původním jazykem s tím, že se majoritní jazyk naučí mimo rodinu.

K jazykovému posunu v nové zemi přispívá i předmigrační zkušenost v udržování jazyka. To se týká především jazyků a etnik, které neměly majoritní postavení už v původní zemi. Fríština byla opuštěna společně s holandštinou a lužická srbština v Austrálii 19. století zmizela také, v tomto případě ovšem němčina zůstala a udržovala se více než holandština.¹⁶⁰ Čeština má z tohoto pohledu lepší podmínky pro udržení v zemi imigrace, neboť má pořád základnu v Českých zemích.

Dle sčítání lidu z let 1976 a 1986 vyšlo také najevo, že při hrubém zobecnění se jeví, že jižní Evropané si udržují v Austrálii svůj jazyk více než severní a východní více než západní Evropané.¹⁶¹ Pro český jazyk a kulturu zde znovu nastává nejednoznačnost, neboť leží uprostřed Evropy a patří do vícera kulturních okruhů.

Jak již bylo zmíněno, největší posun směrem k angličtině zaznamenali lidé přicházející do Austrálie z Nizozemí. 63 % z nich hovořilo doma pouze anglicky. Nejmenší jazykový posun měli oproti tomu Vietnamci – pouze 3 % jich mluvilo doma pouze anglicky.¹⁶² Tento velký rozdíl můžeme vysvětlit

¹⁵⁷ Romaine 1991:227

¹⁵⁸ Clyne 1991:15

¹⁵⁹ „...do not speak German in the streets and on the trams... Do not make yourself conspicuous by walking with a group of persons, all of whom are speaking a foreign language. Remember that the welfare of the old established Jewish communities in Australia, as well as every migrant, depends on your personal behaviour.“ (Clyne 1991:15)

¹⁶⁰ Clyne 1991:87

¹⁶¹ Romaine 1991

¹⁶² www.abs.gov.au

jednak délkou pobytu na kontinentě, neboť Nizozemci přišli do země především před rokem 1981, zatímco Vietnamci, stejně tak jako jiné asijské národy, většinou v posledních letech a desetiletích. Delší pobyt v zemi tak s sebou nese větší uvyknutí na komunikaci v angličtině.

Zároveň může v rozdílech v jazykovém posunu hrát roli kulturní odlišnost. Nizozemci sdílí mnoho tradic, zvyků a životních postojů s národy britských ostrovů, což může vést k neoddělování těchto dvou kultur a z toho plynoucí nedůsledné rozlišování obou jazyků. Rozdíl mezi nizozemskou minoritou a majoritní australskou společností tak není viditelný či není pro jedince důležitý. Nizozemci pak ani nemusí cítit potřebu udržovat si „svoji“ kulturu, neboť necítí ze strany většinové anglo-keltské kultury Austrálie ohrožení. Austrálie je podle autorky této práce přes svou oficiální multikulturní politiku zemí založenou na anglo-keltské tradici. Etnické obsazení státních úřadů, politici, učitelé či Ústava k této tradici jasně ukazují.

Sčítání lidu, domů a bytů také ukázaly, že imigranti ze zemí původu, kteří zaznamenali velký jazykový posun směrem k angličtině v první generaci, registrovaly i velký jazykový posun v druhé generaci.¹⁶³ Jeví se tedy, že nezáleží tolik na vnějších okolnostech či času strávenému v zemi, jako na etnickém a kulturním původu lidí příslých na kontinent. Tento fakt by pak zjednodušoval naše zkoumání češtiny, neboť by se opíral o stejné pilíře, tedy o zemi původu a užívaný jazyk.

Dalším vlivem na jazykový posun komunit je počet lidí mluvící komunitním jazykem a geografické rozložení mluvčích. Čím více jazykem mluví, a čím více jsou mluvčí koncentrováni v jedné oblasti, tím větší mají šance na udržení jazyka.¹⁶⁴ Některé čtvrti velkých měst jako je Sydney či Melbourne mají převážné obyvatelstvo pocházející z nějaké země se svým vlastním jazykem, což vytváří situaci, kdy se angličtina stává až druhým jazykem oblasti. Zde dochází k potenciálnímu konfliktu mezi důležitostmi udržení původního jazyka a kultury a nemožností integrace do většinové společnosti. Domníváme se, že se v tomto případě nejedná o české mluvčí. Důvodem je jejich malý počet a procentuální zastoupení v Austrálii, převážně disperzní osídlení (nejvíce mluvčích češtiny je v Sydney a v Melbourne, v obou městech ale nejsou koncentrováni v jedné oblasti¹⁶⁵) anebo snaha integrovat se do australské poslušnosti a neuzavírat se pouze do komunity. Další kapitola ukáže právě české působení v Austrálii.

¹⁶³ <http://www.sbs.com.au/censusexplorer>

¹⁶⁴ www.abs.gov.au

¹⁶⁵ <http://www.sbs.com.au/censusexplorer>

6. Historie české imigrace do Austrálie

Osídlení australského kontinentu lidmi je poměrně nový fenomén. Před zhruba 50 000 lety¹⁶⁶ sem přišli první lidé, předci Aboridžinců, přes ostrovy jihovýchodní Asie. Od 15. století se kolem jižního světadílu proháněly portugalské, holandské, francouzské a britské lodě, až nakonec v roce 1877 připlula ke břehům dnešního Sydney první flotila s osídlenci, vojáky a trestanci z Britských ostrovů. Tím začaly moderní a psané dějiny Austrálie. V následujících dvou a půl stoletích země viděla příliv lidí z mnoha koutů světa.

Tato poměrně krátká lidská historie kontinentu umožňuje konstatovat populární a často citovaný názor, že v Austrálii jsou všichni imigranti a žádná skupina tedy nemá výhradní právo monopolizovat si držení moci v zemi. Tím vzniká pocit, že v Austrálii všichni příchozí najdou domov a seberealizaci. Necháme prozatím stranou realitu a realizaci takového přesvědčení a soustředíme se na jeho důsledky pro skupinu, která nás momentálně nejvíc zajímá – Čechy.

Češi netvoří příliš viditelnou skupinu v barevném spektru australských komunit. Svou emigrační strategii směřovali spíše k bližším a levnějším destinacím, například ke Spojeným státům americkým. Byli to především jednotlivci, kteří přicházeli v 19. a v prvních letech 20. století do Austrálie. Až po druhé světové válce do země začali přicházet Češi ve větších skupinách. Pád komunismu, vlídná australská imigrační politika a zrychlené propojení světa umožnili větší mobilitu, čehož Češi využili i ve směru australském.

19. století

Prvním člověkem narozeným na české půdě, který vstoupil na australský kontinent, byl Tadeáš Haenke. Strávil v Austrálii měsíc v roce 1793, aby v rámci španělské výpravy kolem světa sbíral botanické poznatky pro rakouského císaře.¹⁶⁷

Mark Blucher¹⁶⁸ byl pravděpodobně prvním člověkem narozeným v Čechách, který v Austrálii žil. Byl jako trestanec deportován za krádež krajky v Nottinghamu a na australský kontinent se dostal v roce 1830.¹⁶⁹

V první polovině 19. století máme nemnoho zpráv o lidech v Austrálii spojených s českými zeměmi. Jedním z nich je John Lhotsky, narozený ve Lvově českým rodičům, který však sám sebe prý popisoval jako Poláka, máme-li věřit Wikipedii.¹⁷⁰ V letech 1832 až 1838 žil Lhotsky v Novém Jižním Walesu a na

¹⁶⁶ Jedná se o odhady, takže se i počet tisíců let různí. V této práci se pracuje s 50 000 lety jakožto nejčastěji citovanou dobou

¹⁶⁷ Cigler 1983:6-7

¹⁶⁸ museumvictoria.com.au uvádí jméno Mark Blycher, může jít o překlep

¹⁶⁹ Blainey 1999:206, museumvictoria.com.au

¹⁷⁰ En.wikipedia.org. heslo John Lhotsky, navštíveno 21. 9. 2015

Tasmánii. Snažil se zde sbírat botanické, zoologické a antropologické poznatky, maloval, publikoval a učil, avšak žádné jeho počínání se nesetkalo s přílišným ohlasem a úspěchem.¹⁷¹

Moravští bratři byli dalšími obyvateli nového kontinentu spojenými s Českem. Poté, co byli z domoviny vypuzeni Habsburky, dostali se mimo jiné i do Austrálie. Zde založili misionářské kolonie mezi lety 1838 – 1904 (v tomto roce se stali součástí luteránské církve) v několika australských státech. Pomáhal jim i vlivný politik Charles La Trobe, který sám patřil k moravským bratřím.¹⁷² I katoličtí misionáři v zemi působili, jednalo se o jednotlivce roztroušené po mnoha koutech kontinentu.¹⁷³

50. léta 19. století zaznamenala vlnu nově příchozích, kteří připluli do různých států Austrálie hledat zlato. Pravděpodobně nejznámějším českým hledačem zlata byl Čeněk Paclt. Poprvé připlul do země v roce 1857 a strávil zde téměř 10 let. Hledal zlato, zajímal se o místní přírodu a obyvatele a psal své poznatky do českých novin. V roce 1888 byla posmrtně vydána jeho kniha *Cesty po světě*, která shrnuje mimo jiné jeho australská dobrodružství a sloužila i jako zdroj informací pro potenciální migranty.¹⁷⁴

Dalším Čechem popularizujícím ve své domovině Austrálii byl Alois Topič, který žil v Austrálii v letech 1879 – 1902 díky programu australské vlády na přilákání zemědělských expertů. Topič pracoval pro guvernéry státu Queensland jako zahradník, botanik a zoolog. Později se stal vývozcem skopového masa a loveckých trofejí a napsal knihu nesoucí název *Australská dobrodružství Aloise Topiče*.¹⁷⁵

Jedním z prvních v Čechách narozených hudebníků, kteří ovlivnili vývoj australské vážné hudby, je Gabriela Roubalová. Narozená na Křivoklátsku a studovaná v Praze a Miláně, tato operní pěvkyně se natrvalo usadila ve státě Victoria a působila zde pod uměleckým jménem La Boema.¹⁷⁶

Důležitou roli také sehrál geograf Jiří Daneš, který Austrálii procestoval se svým kolegou K. Dominem a po ustavení samostatného československého státu se sem vrátil jako generální konzul Československa v Austrálii.¹⁷⁷

První polovina 20. století

Ve větším počtu se Češi začali do Austrálie stěhovat ve 20. letech 20. století díky obměněné imigrační politice Austrálie a díky nově zavedeným kvótám v USA v roce 1921, které omezovaly počet nově

¹⁷¹ Cigler 1983:8-13, adb.anu.edu.au/biography/lhotsky-john-2357

¹⁷² Cigler 1983:13-14, adb.anu.edu.au/biography/la-trobe-charles-joseph-2334

¹⁷³ Cigler 1983: 14-15

¹⁷⁴ Ibid. 16-18

¹⁷⁵ Ibid. 18-20

¹⁷⁶ Ibid. 21, www.mestoradnice.cz/mesto-radnice-1/vyznamne-osobnosti/gabriela-roubalova

¹⁷⁷ Blainey 1999: 2010 – 2012, Cigler 1983

příchozích do země.¹⁷⁸ Austrálie se tak stala další destinací, která byla imigračními agenty prezentována jako země, kde se dají vydělat peníze.¹⁷⁹ Pod australským Imigračním nařízením číslo 1 (*Immigration Act n. 1*) z roku 1925 měla československá republika kvótu 300 přistěhovalců ročně. Ti se usazovali především v Sydney,¹⁸⁰ kde byla již od 80. let 19. století zavedená česká komunita.¹⁸¹ Potenciální imigranti však museli mít ke vstupu do země buď prohlášení australského občana, který se za ně ještě před cestou zaručil, nebo 40 liber. Tyto podmínky způsobily, že se kvóta jen nemnohdy zaplnila.¹⁸²

Důležitou událostí pro rozšíření povědomí o Austrálii v Česku bylo čtyřměsíční turné fotbalového klubu AFK Vršovice v roce 1927. Klub měl na druhé straně zeměkoule takový úspěch, že se ještě během turné přejmenoval na *Bohemians Prague* a dostal nového maskota – klokana.¹⁸³

Asi nejznámějším imigrantem z tehdejšího Československa byl novinář a spisovatel Egon Ervín Kisch, který se chtěl v roce 1934 zúčastnit protiválečného kongresu v Melbourne. Australská vláda ho nechtěla kvůli jeho komunistické angažovanosti do země vpustit, Kisch však vyskočil z lodi na přístavní hráz. Tato akce mu přinesla zlomenou nohu, po složitém vyjednávání přístup na australskou zem a v současné době i informační panel v Immigration Museum v Melbourne, kde se jinak o jiném krajanovi z Československa nepíše.¹⁸⁴ To značí významnost Kishova působení na kontinentě nejen pro českou historii, ale i tu australskou. Austrálie si v té době pečlivě vybírala podle původu (preferovala Brity, na druhém místě až další Evropany) a názory (komunisti nebyli politicky chtění) imigrantů

Zajímavý je případ V. Procházky, který byl ve 30. letech dámským krejčím v Melbourne. Po vypuknutí druhé světové války nezapadal do žádné kolonky cizinců (spojenci, nepřátelé, neutrální), protože české země opustil ještě před ustanovením československého státu a žil mnoho let v Londýně a v Melbourne bez snahy o získání britského či australského občanství.¹⁸⁵ Během druhé světové války byl také v Melbourne a v Sydney ustanoven první spolek sjednocující v zemi žijící komunity Čechů a Slováků, *Czechoslovak club*, jehož melbournským předsedou se stal právě Procházka.¹⁸⁶ Válečná léta zároveň zaznamenala několik dobrovolníků, kteří vypluli z Austrálie dobrovolně bojovat pro

¹⁷⁸ Cigler 1983: 24-25

¹⁷⁹ Ibid.: 25

¹⁸⁰ Vaculík 2009: 242, Cigler 1983:24

¹⁸¹ Cigler 1983: 20

¹⁸² Ibid. 1983: 24 - 25

¹⁸³ Ibid. 25 - 27

¹⁸⁴ Immigration Museum, Melbourne

¹⁸⁵ Ibid. 33-34

¹⁸⁶ Ibid. 34-35

československo-britskou armádu. Manželka jednoho z nich, paní Wostrá, byla i poslední předsedkyní spolku *Czechoslovak club*, který přestal existovat v roce 1951.¹⁸⁷

Další jednotlivce zajímavý pro Austrálii byl Edouard Boro Borovanský.¹⁸⁸ Byl moravským rodákem a poté, co vystupoval se slavnou ruskou balerínou Annou Pavlovou (po které je mimo jiné pojmenován „typicky australský“ dort), se v roce 1938 do Austrálie přestěhoval natrvalo. Jeho baletní společnost byla první profesionální taneční společností na kontinentě a posloužila pak jako základ pro první národní australskou baletní společnost.¹⁸⁹

Po druhé světové válce

Po únoru 1948 Austrálie zaznamenala vlnu českých politických přistěhovalců. Zjistila, že potřebuje víc obyvatel, aby se mohla v budoucnu lépe bránit a zároveň aby se mohla více ekonomicky rozvíjet. Porodnost ani přistěhovalci z Británie nestačili, tak země otevřela dveře i dalším Evropanům. Mezi novými českými imigranty a těmi starými však vznikaly – jako i na jiných místech s různými vlnami českého přistěhovalectví – konflikty, protože starousedlíci byli lidé s jinou životní zkušeností a politickými názory než nově příchozí.¹⁹⁰

Naprostá většina poválečných příchozích byli tak zvaní „*contract immigrant*“, což v praxi znamenalo, že byli do Austrálie pozváni na poválečnou výstavbu země. Australská vláda jim ze začátku asistovala při usazování se v zemi,¹⁹¹ imigranti však neměli příliš na výběr při zvolení konkrétního místa působení v zemi a byli po příjezdu vázáni dvouletou pracovní smlouvou. První omezení s sebou neslo to, že partneři či celé rodiny mohli být od sebe odděleny i tisíce kilometrů. Druhý závazek způsoboval to, že lidé byli uvázáni dva roky nekvalifikovanou prací nehlédě na jejich skutečné dovednosti a vzdělání. Bylo tedy časté, že doktoři či architekti pracovali jako dělníci a ženy jako hospodyně.¹⁹²

Někteří imigranti se po určité době rozhodli pro emigraci jinam, především do USA, jiní se rozhodli zůstat a po skončení dvouleté lhůty se snažili získat své původní kvalifikované zaměstnání. Amnestie z let 1951 a 1955 do Československa mnoho migrantů nepřitáhla, neboť se vědělo, jaký život v Československu tou dobou byl.¹⁹³

¹⁸⁷ Cigler 1983:36-37

¹⁸⁸ Nebo také Eduard Borowski, dle adb.edu.au/biography/borovansky-eduard-9544

¹⁸⁹ Blainey 1999: 206 – 207, adb.edu.au/biography/borovansky-eduard-9544

¹⁹⁰ Jako ilustrace může posloužit spor o to, zda ti, kteří v poválečné době spolupracovali s komunisty a nesli tedy „odpovědnost“ za únorovou porážku demokracie, jsou oprávněni vést exilové organizace. http://www.sokolmelbourne.com.au/Page_archiv%201.html

¹⁹¹ Více na <http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/belongings-home/about-belongings/australias-migration-history/>

¹⁹² Cigler 1983: kapitola 3

¹⁹³ Ibid. kapitola 3

Po srpnu 1968 přišla do Austrálie další vlna přistěhovalců z Československa.¹⁹⁴ Tito už však měli v zemi lepší pozici než dříve příchozí. Australská imigrační politika se změnila, posrpnoví příchozí například neměli povinnost dvouletého pracovního kontraktu, a *Ústřední výbor krajské Čs. Asociace v Austrálii a na Novém Zélandu* nově přišlé spolu s australskou vládou všemožně podporovali.¹⁹⁵ Imigrantům z roku 1968 byly také na rozdíl od těch z roku 1948 uznány vysokoškolské diplomy a kvalifikace.¹⁹⁶ V roce 1981 bylo v Austrálii přibližně 12 000 v Čechách narozených lidí a tři pětiny z nich žily buď v Sydney, nebo v Melbourne.¹⁹⁷

Češi zanechali v Austrálii stopu mimo jiné jakožto specialisté, například jako lesníci na Tasmánii, lékaři, architekti, umělci či horníci. Byl to také Čech Milan Vyhnálek, kdo v 50. letech založil úspěšnou tasmánskou výrobu sýrů Lactos. Díky němu se stala Tasmánie sýrařskou velmocí.¹⁹⁸ Roku 1985 dostal Milan Vyhnálek dokonce tasmánské ocenění „muž století“.¹⁹⁹ Na Tasmánii také působil a působí podnikatel v mase a uzeninách, víně a pohostinství Josef Chromý, který byl dokonce v 70. a 80. letech největším soukromým zaměstnavatelem na Tasmánii.²⁰⁰

Byli to také Češi, kdo založili jedno z australských nejoblíbenějších lyžařských středisek Thredbo. Především to byl Tony Sponar, který byl bývalým šampionem Československa v lyžování a za války instruktorem lyžování v Alpách.²⁰¹ V Austrálii pracoval pro vodní dílo na Sněžné řece (Snowy River Scheme) jako hydrograf a měřil sněhové srážky. Své znalosti o australském počasí a geografii skombinoval se svou vášní pro lyžování a v roce 1957 se stal jedním z vedoucích při výstavbě nového lyžařského střediska pojmenovaného po malé říčce Thredbo.²⁰²

I další jednotlivci se podíleli na rozvoji australské společnosti. Zora Šemberová pokračovala v tradici Borovanského a věnovala se tanečnímu umění a jeho vyučování.²⁰³ Hudební umění zase v Austrálii od 60. let rozvíjel houslista Jan Šedivka, který působil na hudební akademii v Brisbane a byl rektorem Tasmánské hudební akademie.²⁰⁴

Spolky a kulturní instituce průběžně vznikaly a zanikaly. Stálicí, která sdružuje Čechy dodnes, je Sokol. Různá města Austrálie (Canberra, Darwin, Perth, Sydney, Adelaide, Melbourne) postupně v průběhu

¹⁹⁴ Uprchlíků po srpnu 1968 bylo na 6 000. Cigler 1983:112

¹⁹⁵ Vaculík 2009: 243

¹⁹⁶ Cigler 1983:116

¹⁹⁷ Blainey 1999: 207

¹⁹⁸ Blainey 199:207, Cigler 1983:78-80, Češi v cizině 9

¹⁹⁹ http://www.mzv.cz/sydney/cz/cesi_v_australii/vyznamni_krajane.html

²⁰⁰ http://www.mzv.cz/sydney/cz/cesi_v_australii/vyznamni_krajane.html

²⁰¹ www.thredbo.com.au/village-life/about-thredbo/history/

²⁰² Blainey 199:207, Cigler 1983: 83-86, Češi v cizině 9

²⁰³ http://www.mzv.cz/sydney/cz/cesi_v_australii/vyznamni_krajane.html

²⁰⁴ http://www.mzv.cz/sydney/cz/cesi_v_australii/vyznamni_krajane.htmls

20. století zřizovala a znovu obnovovala své sokolské jednoty.²⁰⁵ Také jazykové školy byly zakládány a dodnes největší koncentrace učitelů češtiny nalézt ve velkých městech jako Sydney, Melbourne či Adelaide. V minulosti v Austrálii také působilo několik především katolických kněží. V současné době neexistuje žádná permanentní bohoslužba v češtině nikde v Austrálii.²⁰⁶ Jak již bylo řečeno výše, Češi se významně angažovali v rozvoji lyžování v Austrálii. I další sporty, jako fotbal nebo lední hokej zaznamenaly český vliv. Češi byli také aktivní ve vážné hudbě. Za zmínku stojí vztah Rafaela Kubelíka v Austrálii. Pomohl mimo jiné dirigentu Rudolfu Pekárkovi předčasně ukončit jeho dvouletou pracovní povinnost a doporučil ho symfonickým orchestrům a zemi několikrát navštívil jako hudebník i jako manžel australské zpěvačky Elsie Morrison.²⁰⁷ České předky měl i obchodník s uměním Rudy Komon, který podporoval australské malíře a vlastnil galerii v Sydney. Za svoji angažovanost na poli umění mu byl udělen *Order of the British Empire*.²⁰⁸

První české noviny byl *Hlas domova* založený v roce 1950. Jednalo se o dvoutýdeník z Melbourne a byl vydáván do roku 1979.²⁰⁹ Poté byly ustanoveny nové krajské noviny, Hlasy Čechů a Slováků v Austrálii.²¹⁰ Tyto dvojice noviny také znamenají bohatý zdroj informací pro současné zájemce o historii Čechů v Austrálii, neboť oba listy shromažďovaly zprávy o české komunitě v Austrálii a byly jedním z jejích hlavních komunikačních médií. Dnes vychází po Austrálii několikery noviny či časopisy, žádný však nedokázal upoutat pozornost dostatečného množství čtenářů, aby měl nějaký signifikantní vliv na současnou českou komunitu.

Dle statistiky z roku 1981 žilo v Austrálii 16 152 lidí narozených v Československu. Zhruba 74 % z nich – čili 11 952 – bylo Čechů. 36 % z nich žilo v Sydney, 26 % v Melbourne a 7, 1 % v Adelaide.²¹¹ Tento poměr lidí českého původu žijících v různých australských městech reflektuje i dnešní stav.²¹² Po 2. světové válce žili sydneyští Češi v Rosebay, Double Bay a kolem Bondi Beach.²¹³ Tento fakt připomíná dnešní preferované lokality, kdy na ulicích Bondi či Rosebay není vzácností slyšet český jazyk. Jeví se tedy, že se české obyvatelstvo za svou sedmdesátiletou historii na kontinentě příliš geograficky nezměnilo.

²⁰⁵ <http://www.sokolmelbourne.com.au>

²⁰⁶ Osobní rozhovor s paterem Vojtěchem Eliášem v říjnu 2014.

²⁰⁷ Cigler 1983: 102

²⁰⁸

www.woollahra.nsw.gov.au/library/local_history/woollahra_plaque_scheme/past_winners_and_shortlisted/rudy_komon_mbe, Cigler 1983:104-108

²⁰⁹ Cigler 1983: 132-135, www.sokolmelbourne.com.au/Page_archiv%204.html

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ibid. 3

²¹² Sčítání lidu 2011, viz www.abs.gov.au

²¹³ Fitzgerald, Wotherspoon 2000: 181

Současná situace viděná skrze statistiky

Dnes jsou v Austrálii Češi především v metropolích, jako je Sydney, Melbourne a Adelaide.²¹⁴ Velké množství z nich je v zemi dočasně v rámci získání nových zkušeností prací a studií v zahraničí. M. Cigler si ve své knize *Czechs in Australia* vydané v roce 1983 povzdechl, že život české komunity skomírá, protože do země neproudí nová krev z Československa a starousedlíci se pomalu asimilují a ztrácí zájem o český komunitní život. To se s otevřením hranic změnilo a dnes Austrálie vítá každým rokem nové příchozí. Situace je však jiná a mnozí se do Austrálie vydávají pouze na dočasný pobyt. Co se týče lidí žijících v Austrálii natrvalo, v roce 2011 bylo v zemi 7 264 obyvatel mluvících česky.²¹⁵ Nejvíce Australanů narozených v Česku přišlo na kontinent v roce 1969.²¹⁶

Většina česky mluvících Australanů má oba rodiče narozené mimo Austrálii (91,3%), zatímco 4,0% uvedlo, že mají pouze matku narozenou mimo kontinent. Což pravděpodobně indikuje, že se český jazyk nejlépe generačně udržuje v případě, kdy jsou oba rodiče českého původu. Mezigenerační přenos českého jazyka pak zřejmě příliš neprobíhá, neboť se statistiky číslem jedinců z druhé a další imigrantské generace, avšak stále mluvících česky, nezabývají. Zároveň je třeba uvést, že proporce mluvících češtiny byla 54,0% žen ku 46,0% mužům, což znamená lehce větší počet žen-mluvčích češtiny než mužů.²¹⁷ Pro porovnání také uvedme, že celá třetina Australanů, 32,0%, má oba rodiče narozené mimo zemi.²¹⁸ Tento údaj dělá z Austrálie jednu z nejvíce multikulturních zemí světa.

Je zajímavé všimnout si demografického profilu mluvčích češtiny v Austrálii. Nejpočetnější věkovou skupinou pro muže byla dle sčítání lidu z roku 2011 skupina 65-69 let (10,7%), zatímco pro ženy 30-34 let (11,9%).²¹⁹ Nejvíce českých mužů je tedy na začátku důchodového věku, zatímco ženy jsou třicátnice. To může znamenat různou dobu příchodu do Austrálie, nebo různý stupeň udržování češtiny mezi muži a ženami.

Dle českého konzulátu v Sydney je současná česká komunita koncentrovaná hlavně kolem českých škol. V Sydney je v československé škole v letošním roce kolem 80 posluchačů, v naprosté většině dětí, jejichž maminky jsou českého původu a tatínkové Australané. Druhou největší českou, potažmo československou školu má Melbourne se zhruba 40 posluchači, následuje Adelaide a Perth.²²⁰ Pro předškolní děti funguje v Sydney klub Klubko, který je veden lidmi z československé školy v Sydney. České školy podporuje i český konzulát, který poskytuje školám i jiným krajanským kulturním

²¹⁴ Sčítání lidu 2011, viz www.abs.gov.au

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Sčítání lidu 2011, viz www.abs.gov.au

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Osobní rozhovor s pracovníkem českého konzulátu v Praze, 29. 12. 2015

institucím finanční příspěvek. Dříve mezi imigranty úspěšné organizace Sokol či Czechoslovakian Country Club v současnosti mají problém s nábořem nových členů. Pro představu: pan předseda Sokola Sydney je devadesátník a pokladník stejné organizace má dokonce úctyhodných sto let.²²¹ Díky snadnosti komunikace přes internet nemají krajané už takovou potřebu se sdružovat v krajaňských klubech. Prý ani například Rakušané, kteří se na rozdíl od imigrantů z Československa mohli do domoviny vracet, měli dříve živé kluby, kde se ale dnes schází pořád ta stejná generace a mladí nemají zájem.²²²

7. Jazyk jako nástroj přístupu ke skupině

Metodologie terénního výzkumu

Výzkum měl za cíl shromáždit příběhy mluvčích češtiny v Austrálii a na základě jejich životních zkušeností s bilingvismem a z toho plynoucím bikulturalismem a transnacionalismem ilustrovat strategie užívání lingvistické výbavy jednotlivce ve vztahu přístupu ke skupině. Kvůli relativně malému počtu informátorů se tak výzkum snažil o nastínění jejich životní reality se zvýšenou pozorností na otázky příslušnost ke komunitě a nekladal si za cíl generalizaci situace všech mluvčích češtiny v Austrálii.

Terénní výzkum byl uskutečňován mezi červencem 2014 a lednem 2016 v Austrálii. Autorka práce sama žije v Sydney a je mluvčí češtiny, což jí umožnilo snazší přístup k objektu výzkumu. Nežije ale v Sydney pět a více let, čímž nespádá do studované skupiny. Tato skutečnost jí také dává určitý odstup od studovaného problému potřebný k relevantnosti práce pro vědecké publikum. Studovat vlastní skupinu může být totiž problematické kvůli osobní zainteresovanosti výzkumníka. Autorka si toho byla vědoma. Žití na místě výzkumu také přineslo výhodu přístupu do místních muzeí a knihoven. Muzeum imigrace v Melbourne nabídlo dokumenty zabývající se historií přistěhovalectví do Austrálie a oficiální pohled na tento fenomén. Knihovny v Sydney zase poskytl možnost přístupu k publikacím těžce sehnatelným v České republice, zejména co se týče knih o australské identitě.

Zúčastněné pozorování

Sociální sítě

V průběhu celého výzkumu byly sledovány skupiny na sociálních sítích sdružující Čechy a Slováky především skupina „*slovaci a cesi v sydney*“ a „*Cesi a Slovaci v Australii*“ na Facebooku. Tyto dvě skupiny se ukázaly být nejaktivnějšími ze skupin a stránek sdružujících krajany v Austrálii. Na nich probíhala a probíhá živá a poměrně otevřená diskuze a výměna informací o životě v Austrálii a

²²¹ Osobní rozhovor s pracovníkem českého konzulátu v Praze, 29. 12. 2015

²²² Osobní rozhovor s pracovníkem českého konzulátu v Praze, 29. 12. 2015

členové se snaží si pomoci, například nabídkou práce či výměnou tipů pro život v Austrálii. Observace skupin nabídla možnost studovat jazyk a jak s ním Češi nakládají v psané formě, ale také vyjevila problémy, kterým Češi v Austrálii čelí, jak moc chtějí mezi sebou udržovat kontakty a co si myslí o Austrálii. Bylo však problémem odlišit skupinu našeho zájmu (narození v České republice a žijící v Austrálii minimálně pět let) od ostatních, v zemi jen dočasně pobývajících. Většinou se na těchto skupinách totiž vyskytovali studenti trávící v Austrálii pouze několik semestrů. Byly pozorovány i stránky na Facebooku jako „Sokol Sydney“, „Consulate of the Czech republic in Australia“, „Vodafest – Czech and Slovak festival“ a skupiny „Češi v Melbourne“, „Cesi a Slovaci v Brisbane“, „Czechs and Slovacs in Melbourne“. Tyto stránky a skupiny však nebyly příliš aktivní.

Pozorování prvně zmiňovaných skupin na sociálních sítích ukázalo pružné užívání jazyků přispívajícími. Naprostá většina příspěvků byla v češtině s občasným užíváním anglických slov psaných v angličtině s případnou českou koncovkou tam, kde se do větné struktury hodilo slovo skloňovat. Skupiny většinou užívali lidé nově do Austrálie příchozí a často se dotazovali na praktické věci. Například co kde koupit, co v Austrálii nebo určitých regionech navštívit, jak mezinárodně cestovat či převést peníze. S vysokou frekvencí se také vyskytovaly nabídky práce (v naprosté většině nekvalifikované práce typu uklízeč/ka, obsluha v kavárně či v restauraci, čímž se jen posílila zacílení skupiny na nově a dočasně příchozí) či nabídky spolubydlení. Z nabídek spolubydlení se dal vytvořit obrázek místa pobytu Čechů a byl v souladu s názorem dotazovaných informátorů, že se Češi koncentrují kolem pláží a center velkých měst, jedná se však převážně o studenty dočasně žijící v zemi. Informátoři dotazovaní pro tuto práci přes polostrukturovaný rozhovor – tedy ti v Austrálii již zakotvení a žijící zde pět a více let – uvedli, že podobné krajanské skupiny sledují, pokud vůbec, tak spíše sporadicky. Zároveň bylo možné vidět vztah s délkou pobytu v Austrálii a frekvencí psaní či čtení příspěvků – čím déle jedinec v Austrálii byl, tím méně skupiny sledoval. Zároveň zde však vyvstává otázka generací. Dřívější imigranti jsou většinou starší než ti novější, čímž celkově tráví méně času na sociálních sítích.

Dalším poznatkem z pozorování skupin na sociálních sítích bylo konstatování, že mnoho přispěvovatelů vnímá svou českost v jiné zemi a vyhledává pomoc krajanů s očekáváním, že „Češi si mají v cizině pomáhat“. Apelování na českost nebylo v příspěvcích neobvyklé. Zároveň se českost u mnohých příspěvků spojovala s menšími přestupky, jako například nezaplacení pokuty či jízda načerno. Toto chování pak bylo ostatními účastníky diskuze odsouzeno jako patřící do Česka, které nemá v Austrálii co dělat. I chování tedy bylo asociováno s přináležením k určité zemi. Vyskytovaly se také postoje, že byli jedinci unavení neustálým užíváním angličtiny a chtěli si oddychnout při konverzaci v češtině. Komunitní duch tak zde byl přítomen. Znovu zde ale narážíme na problém těžkosti odlišení čerstvě příchozích a těch už v Austrálii trvale usazených.

České mše

Zúčastněné pozorování dvou českých mší v Sydney a následná konverzace s návštěvníky mše také přinesly výsledky. Mše se konaly v rozmezí jednoho týdne v listopadu 2015 při příležitosti návštěvy pana biskupa Malého v Austrálii, takže účast byla vyšší, než na normálních mších v češtině, které se v Sydney konají jednou měsíčně. Na návštěvu pana biskupa Malého v Austrálii upozornila rozhlasová a televizní stanice SBS, přesto o ní všichni potenciálně se zajímající Češi nevěděli. Účast na obou mších byla zhruba padesát lidí a většina účastníků byla důchodového věku.

Veškerá komunikace na mši mezi účastníky i s kněží probíhala v češtině či slovenštině. Některé rodiny byly smíšené česko-slovenské a také obvyklý kněz českých mší je slovenského původu, tak kromě své části kázání mluvil slovensky. Mše navštívili jednotlivci i rodiny, nikde ale angličtinu nebylo slyšet kromě u těch nejmladších, tří sourozenců do deseti let, kteří se všichni narodili v Austrálii a rodičům na češtinu odpovídali anglicky. Většinou se účastníci mezi sebou znali z předchozích mší. Na otázku po frekvenci účasti na českých mších – které se v Sydney konají vždy druhou neděli v měsíci – však všichni dotázaní odpověděli, že preferují kostely v blízkosti domova a tyto české mše jsou pro ně příliš daleko pro dojíždění každý měsíc. Na mších byli také kontaktováni čtyři lidé, kteří se později stali informátory pro polostrukturované rozhovory.

Je také zajímavé povšimnout si reakce na nově příchozího neznámého člověka, kterým byla autorka této práce. Když na českou mši přišla poprvé, nikdo ji neznal. Několikrát byla pozdravena anglickým „Hello“ či jeho obměnou, ačkoli mše byla celá v češtině a pouze anglicky hovořící by nerozuměl ničemu. Čeština tak sloužila jako prostředek komunikace mezi krajany a v rámci jejich rodin, s neznámými lidmi ale užívali angličtinu.

Na českých mších bylo možno sledovat, že se účastníci cítí být součástí komunity česky mluvících katolíků chodících do kostela. Znali se mezi sebou, občasně se navštěvovali a vyměňovali si novinky o dění ve svých rodinách. Velké vzdálenosti mezi místy jejich pobytu však častou komunikaci znesnadňovaly.

Rozhovory

Dalším z nejpodstatnějších zdrojů byly polostrukturované rozhovory s mluvčími češtiny. Otázky byly sdruženy do tří okruhů – život informátora se zřetelem k Česku a Austrálii, užití jazyka se sebou samým, s blízkými a s vnějším světem a postoje k jazyku a hodnocení své lingvistické reality.²²³ Dohromady bylo takto vyzpovídáno 18 lidí. Devět informátorů bylo dotazováno v kavárně či jiném klidném a relativně intimním veřejném prostoru, šest u sebe doma a tři přes elektronickou poštu.

²²³ Detailní okruhy k otázkám jsou k nalezení v příloze.

Rozhovory trvaly od půl hodiny do čtyř hodin, nejčastěji však mezi 45 minutami až jednou hodinou. Všichni osobně dotazovaní byli sami s autorkou výzkumu kromě jednoho mladého českého páru, který byl tázán dohromady. Informátoři věděli o cíli práce – užívání českého jazyka v Austrálii s přihlédnutím k příslušnosti k jazykové a kulturní komunitě. Osobní rozhovory byly se svolením informátorů nahrávány a poté v celé své délce přepsány. Otázky byly shrnuty do sedmi okruhů: životopis informátora, užívaný jazyk, postoje k jazykům, komunikace se sebou samým, rodina, domov a blízcí, komunita, vnější komunikace. Plné znění všech otázek je v příloze. Otázky sloužily jako kostra interview, častokrát se rozhovor rozvíjel dále od stanovených otázek a přinesl nové poznatky.

Emailové rozhovory zahrnovaly menší množství otázek. Životopis informátora autorka věděla ještě před začátkem poštovní konverzace díky předchozí telefonické konverzaci, nebo díky osobnímu rozhovoru s informátorovým členem rodiny. Navíc psaná forma nedovoluje příliš velký rozsah otázek, protože by dotazovaného unavovala. Tím se otázky zmenšily na následující okruhy:

- 1) Myslíte si, že je výhodou mluvit česky? Je to pro Vás výhodou přímo v Austrálii?
- 2) Jaký je ve Vašem každodenním životě podíl mezi užíváním angličtiny a češtiny? S kým a v jakých situacích oba jazyky používáte?
- 3) V jakém jazyce se cítíte doma? A na jakém místě?
- 4) Čtete noviny, knihy, internet, posloucháte rádio v češtině? Cítíte se být součástí dění v Česku? A v Austrálii?
- 5) S čím si asociujete český jazyk? S čím si asociujete anglický jazyk?
- 6) Vracíte se do Česka? Jak často?

Podle odpovědí pak byly v některých případech položeny ještě další doplňující otázky.

Polostrukturované rozhovory přinesly cenné informace o vědomém i nevědomém vnímání a užívání anglického a českého jazyka z osobní perspektivy a zkušenosti. Osmnáct informátorů není dostatečný počet pro zobecnění jejich výpovědí na všechny české mluvčí žijící v Austrálii, postačuje to ale pro hlubší pohlednutí do jejich konkrétní reality.

Informátoři

Jako kritérium pro výběr informátorů byla zvolena doba pobytu v Austrálii. Jenom lidé žijící v Austrálii alespoň pět let byli dotazovaní, protože tento čas implikuje už alespoň nějaký stupeň sžití se s Austrálií a nejedná se jen o lidi kontinent pouze dočasně navštěvující. Zároveň bylo jako druhé kritérium pro výběr informátorů zvoleno místo narození české země. Tím jsme výzkum omezili na

mluvčí s češtinou jakožto mateřským jazykem – třebaže nejmladšímu informátorovi bylo 6 měsíců, když opustil Československo, takže ještě sám nevládl žádným jazykem, emigroval však s oběma rodiči a jazykem domácnosti byla čeština.

Všichni dotazovaní mluvčí češtiny a jejich příbuzní, kteří přišli do Austrálie před pádem železné opony, buď vůbec angličtinou nevládli, nebo jen omezeně. Ať už byli dospělí, nebo imigrovali v dětském věku. Ti, kteří měli jako partnery také mluvčí češtiny, doma kvůli společné neznalosti angličtiny – třebaže častokrát jen v prvních letech po imigraci – mluvili česky. Tím pádem se i jejich děti naučily anglický jazyk až ve škole. Zároveň byl u všech zpovídaných rodin příšlých do Austrálie před rokem 1989 znatelný důraz na udržení češtiny v rodině a vyhledávání českých přátel pro snazší komunikaci a také pro získání kontaktů v nové zemi. Dotazovaných, kteří imigrovali do Austrálie za komunismu, bylo osm. Většina z nich žila v Sydney kromě dvou – otce a syna – žijících na maloměstě státu Nový Jižní Wales. V dnešní době je jich pět v důchodu (tedy v rozmezí 65 až 90 let), jeden je čtyřicátník, jeden třicátník a jeden je dvacetiletý. Poslední tři zmiňovaní přišli do Austrálie jako předškolní děti a jeden jako dvanáctiletý.

Po pádu komunismu můžeme pozorovat odlišný trend. Z námi tázaných informátorů, kteří přišli na kontinent po roce 1989 (bylo jich 10), byli všichni vdaní či ženatí (či zasnoubení) za australské partnery (ve dvou případech s českým původem v rodině), kromě dvou, kteří tvořili pár a přišli do Austrálie spolu. Jejich anglické znalosti a dovednosti se lišily od naprostého začátečníka po pokročilého mluvčího, všichni ale zaznamenali výrazné zlepšení v anglickém jazyce po příchodu do Austrálie. Generační rozložení informátorů bylo takové, že ti, kteří přišli do země po roce 1989 (celkem 10 lidí) byli kromě jednoho (který byl čtyřicátníkem) dvacátníci a třicátníci.

Co se geografického rozložení informátorů týče, většina z nich žije v Sydney. Je tomu proto, že autorka práce sama žije v Sydney, tudíž navazuje snáze kontakty tam. Jedna informátorka žije v Melbourne ve státě Viktorie, jeden v Brisbane ve státě Queensland a tři ve státě Nový Jižní Wales, ne však v Sydney. Geografie původu se u informátorů různí. Nejčastějším regionem původu bylo Ostravsko se čtyřmi mluvčími. Ostatní pocházeli z měst i vesnic po Česku, Moravě i Slezsku.

Pro vykreslení detailnějšího obrázku mluvčích češtiny v Austrálii a pro hlubší pochopení jejich nakládání s jazykem jsme vybrali příběhy dvou informátorů, kteří podle nás svým životem zastupují další české krajany v mnoha ohledech. Jak jsme se již dříve zmínili, je velký rozdíl mezi imigranty za komunismu a těmi příšlými po roce 1989. Proto si uvedeme případové studie dvou mluvčích češtiny v Austrálii. Budeme sledovat linku dotazníku, takže si nejdříve představíme informátorův životopis a pak se podíváme hlouběji na jeho nakládání s jazyky a kontakty s českou i australskou kulturou. Poté,

co se podíváme na oba zástupné jedince, postoupíme k porovnání výpovědí všech informátorů podle tematických okruhů domov, transnacionalita a komunita.

Pro zachování anonymity byla vymazána či změněna vlastní jména kromě názvů velkých měst, jako Sydney a Praha. Anglická jména byla pozměněna za anglická a česká nahrazena českými. Také geografická místa zhruba odpovídají původním.

Případová studie – příšlí za komunismu

Georgina má třicet tři let. Narodila se jako Jiřina v malém moravském městě blízko Olomouce. Když jí bylo šest měsíců, její rodiče emigrovali do Sydney. Rozhodli se tak proto, že už nechtěli dál žít v komunistickém Československu a chtěli dát své jediné dceři lepší životní vyhlídky. Jako uprchlíci se nejdříve dostali do tábora v Rakousku. Tam si mohli vybrat mezi Spojenými státy americkými a Austrálií jako zemí imigrace. Rozhodli se pro Austrálii, i když Georgina nezná přesný důvod. Myslí si ale, že rodiče nechtěli do Ameriky kvůli tomu, že ji viděli jako imperiální moc ne nepodobnou Rusku.

Když se rodina dostala do Austrálie, první roky tatínek pracoval jako nekvalifikovaný a často měnil zaměstnání. Mladá uprchlická rodina dostávala zpočátku podporu od australské vlády v podobě ubytování a stravy zdarma. Tatínek měl základy angličtiny, ale s konverzací v tomto jazyce měl první dva až tři roky prý problémy. Většina jeho přátel tak byli po celý jeho život v Austrálii Češi. Až prý po třech letech začal pracovat ve svém oboru a znovu se stal zvěrolékařem. Zemřel před osmi lety v Sydney. Maminka při příchodu do Austrálie neuměla anglicky vůbec a první roky strávila doma s dcerou. Georgina tuto dobu popisuje takto:

„A já jsem byla jenom doma s maminkou a ona se se mnou bavila jenom česky doma. Než jsem šla do školy. A potom, jak jsem šla do školy, tak jsem taky moc neuměla anglicky. Taky jsem se naučila ve škole. Jako první rok. A problém byl v tom prvním roku, že jsem mluvila tolik anglicky ve škole, tak jsem ztratila hodně češtinu. Jak jsem už znala tu angličtinu, tak jsem už nechtěla mluvit česky. Vůbec. Protože... já nevím, protože jsem měla kamarádky a ony mluvily anglicky, tak já nevím se mi nechtělo. Tak mě poslali zpátky do Česka na tři měsíce, abych mluvila s babičkou a s dědečkem, abych se znova naučila češtinu.“

Georgina tedy prošla celou australskou školní docházkou. Jako první jazyk měla češtinu, kterou však ztratila po nástupu do školy, protože se učila angličtinu a češtinu odmítala používat. Jako dítě velmi vnímala svou jazykovou odlišnost a česky jednu dobu nechtěla mluvit, aby zapadla do většinové společnosti. Rodiče ji tedy začali posílat zpět do Česka, protože v té době se už mohli do svobodného Československa a Česka vracet. Měli tam stále rodinu, se kterou udržovali písemný a telefonní kontakt. Dcera se tak na letní prázdniny vracela do rodné země, kde udržovala vztahy s rodinou a

zlepšovala si češtinu. Před rokem 1989 byla rodina odkázána na komunikaci v češtině s dalšími imigranty v Austrálii a na dopisy s rodinou v Česku. Georgina ve svých dvanácti letech také začala chodit do české sobotní školy, aby se naučila i číst a psát v českém jazyce. Rodiče doma dále mluvili česky prý zhruba až do její puberty, kdy si řekli, že dcera už mluví rodným jazykem dostatečně dobře na to, aby ho už nezapomněla, a začali i doma jazyky přepínat.

Dnes je prý Georgina šťastná, že stále mluví jazykem své původní rodiny. „(...) *já jsem ráda, že tak dobře mluvím a že rodiče moje jak se říká, they persisted. (...) Je to trochu smutný, když pak máš rodinu v Česku nebo ve Slovensku a nemůžeš s nima komunikovat.*“

S nástupem internetové komunikace je prý kontakt s rodinou v Česku „lepší“. Dřív Georgina telefonovala s babičkou a dědou jednou za čas a to byla veškerá komunikace. Dnes má na sociálních sítích bratrance a sestřenice i vzdálenější příbuzné a vidí fotky a novinky v širší rodině a hned, jakmile se něco stane. Také komunikuje s Českem přes Whatsapp a Skype, čímž se komunikace se členy české rodiny ještě více posílila.

Dnes se Georgina podle vlastních slov cítí být Australankou s českými kořeny. Pas má pouze australský, její každodenní život se odehrává v angličtině a pouze s maminkou a členy své rodiny v Česku používá češtinu. Maminka se oproti tomu stále schází s Čechy a její druhý partner po smrti manžela je také Čech žijící v Sydney. Na dceru hovoří přepínavě česky a anglicky, třebaže po narození vnučky, které v době rozhovoru bylo pět měsíců, používá více češtiny. V přítomnosti vnučky v místnosti používá s dcerou pouze češtinu, protože chce, aby i nejmladší členka rodiny mluvila česky. Otec vnučky se kvůli své manželce a její rodině česky naučil alespoň do té míry, že může v češtině vést konverzaci.

Georgina hodnotí možnost mluvit jiným jazykem než angličtinou jako jasnou výhodu. Když s manželem cestují, lépe díky svým jazykům porozumí dalším jazykům. Také v komunikaci s rodinou v Česku je čeština výhodou, protože informátorka hodnotí rodinu vysoko a chce s nimi udržovat vztahy. Mnoho především starších členů rodiny však angličtinu neovládá, tak je čeština nezbytná. Na otázku, zda je čeština pro ni výhodou v Austrálii, nachází negativní odpověď:

„Tady ne. Tady ne, já myslím. Ne, já nevím, k čemu... myslím, že ne.“

Jindy než s maminkou v zemi svého žití češtinu nevyužívá.

Když ale slyší češtinu náhodně na ulici, má:

„Ten podobnej pocit, jako když cestuju, jako třeba když jsem byla šest měsíců pryč s (...) (jméno manžela, pozn. aut.) a cestovali jsme. A když jsme přišli zpátky do Sydney, tak to byl ten stejnnej pocit,

jako když jseš doma. Když slyším češtinu kolem sebe, tak je to jako kdyby sem byla doma. I když jako já jsem doma tady. Ale mám rodinu tam. Víím, že tam mám druhý jak se říká jako home. Domov.“

Od užívání češtiny se tak Georgina samovolně dostala k otázce domova. Oba jazyky vnímá jako své a když je náhodně slyší, probouzí to v ní pocity domova. Svůj život v Sydney hodnotí jako primární domov, rodina v Česku ale dělá z této země její druhý domov. Domovem tedy stále je i přes geografickou vzdálenost. Čeština jí umožňuje se v Česku cítit jako doma, protože usnadňuje komunikaci s rodinou v Česku.

Georgina také sama při rozhovoru přišla s otázkou změny jmen z českých na anglická. Narodila se jako Jiřina, ale protože ve škole nemohli učitelé ani žáci jméno vyslovit, jméno si poangličtila. Také příjmení působilo Australanům nesnáze při vyslovování a přiřazení žen a mužů pod stejné příjmení, Proto Georginini rodiče vypustili koncovku –ová a vymazali všechny háčky a čárky. Georgina změnu jména hodnotí následovně:

„Tenkrát jsem byla ráda, protože jsem nechtěla mít český jméno, protože jsem byla Australanka, ale teďka si říkám, to je trošku smutný, protože jsem byla narozená (...) (její původní jméno, pozn. aut.) a teď tahle osoba neexistuje tady.“

České jméno informátorku přiřazovalo do jiné země. V nové zemi se její rodina řídila novými pravidly, změnila jméno, ale tato změna zároveň způsobila částečnou ztrátu původní identity. Georginin životní příběh slouží jako příklad dalších mluvčích češtiny příšlých za komunismu pro podobnost okolností příchodu do Austrálie a pro podobnost životní taktiky v nové zemi. Rodiče rozhodli emigrovat, ovšem s omezenou angličtinou se v prvních letech integrují do australské společnosti usnadněním komunikace s většinovou společností. Naučí se angličtinu, najdou si kontakty zprvu díky svému původnímu jazyku, změní jméno. Zároveň se stále hlásí ke svému českému dědictví a rodině, se kterou udržují stále vztahy. Jejich děti, třebaže narozené v Československu, mají za svůj domov Austrálii, protože zde prošli institucemi a angličtina je jejich prvním jazykem. Ani ony však na svůj původ nezapomínají a hlásí se k němu.

Případová studie – příšlí po roce 1989

Další případová studie se bude zabývat informátorkou příšlou do Austrálie po roce 1989. Při porovnání s rodinou v předešlém případě najdeme mnoho odlišných bodů, proto si zaslouží svou vlastní případovou studii.

Kristýna se narodila v roce 1989 v Praze, kde vystudovala gymnázium. Po jednom roce na vysoké škole v Praze se rozhodla pro změnu a odjela na dva roky studovat business do Austrálie. Austrálii si vybrala kvůli tomu, že se jedná o anglicky mluvící zemi, navíc s exotickou přírodou, kuchyní, obyvateli.

Kristýna potřebovala především změnu, tak se jí druhý konec světa zdál jako příhodná destinace. Nic ji vyloženě nepudilo ven z Česka, byla to její svobodná volba. Na cestu si sama našetřila a také rodiče jí finančně přispěli. Krátce po svém příchodu na kontinent potkala jednoho Australana a stali se partnery. Kristýně bylo v době rozhovoru dvacet šest let a byla s tímto mužem po pětiletém vztahu zasnoubená. To rozhodlo o jejím trvalém usazení v Austrálii. Rodiče, sestru, zbytek rodiny i přátele z dětství má stále v České republice. Její dospělý život je však v Austrálii.

Hned ze začátku svého pobytu v Sydney Kristýna zvolila taktiku co největšího sžití se s místní kulturou. Přestala užívat češtinu a začala svůj život žít v angličtině, aby se jazyku co nejrychleji a co nejlépe naučila. Její úroveň angličtiny byla pokročilá, protože prošla porevoluční školní docházkou s angličtinou jako prvním cizím jazykem.

„Takže vlastně i když mi to přišlo strašně divný, tak jsem si začala mluvit sama pro sebe v angličtině. Tím, že vlastně jsem mluvila a mluvila... a třeba i počítání v obchodě třeba peníze, jsem všechno počítala v angličtině. To jsem si pak na to hrozně zvykla.“

České krajany nevyhledávala. Čas od času se dle vlastních slov s některým Čechem nebo Slovákem dala do řeči, její prioritou bylo ale dobře zvládnout angličtinu, proto četla a upřednostňovala komunikaci v tomto jazyce. V současné době díky této jazykové a integrační strategii má angličtinu na prvním místě, třebaže žije v Austrálii šest let a předešlých dvacet let svého života strávila v Česku. Kristýna má v češtině anglický přízvuk a používá ve svém projevu anglická slovíčka více než kdokoli z imigrantů před rokem 1989. Anglická slovíčka však integruje do české promluvy a skloňuje a časuje je dle pravidel češtiny. Tolik lze alespoň soudit z dvouhodinového rozhovoru s ní. Sama Kristýna hodnotí své jazykové dovednosti a cítění se dobře v nějakém jazyce následovně:

„(...) no angličtina první. Teď angličtina první. Nemyslím si, že člověk může zapomenout jazyk, rodnej jazyk. Zapomenout to vyloženě nemůžeš, ale může se ti to slovíčko, který chceš říct, může se ti jako první vybavít v angličtině. Potom to třeba zabere dvě vteřiny, než si řekneš „no aha, takhle je to v češtině“.

Angličtina se tedy pro Kristýnu stala po šesti letech života v Austrálii prvním jazykem. Říká, že česky skoro nemluví. V Sydney nemá s kým, protože všichni její přátelé, sousedi, blízcí i kolegové v práci tímto jazykem nemluví. Pouze s rodinou a přáteli v České republice komunikuje v češtině, to se ale odehrává většinou v psané formě přes různé internetové komunikační aplikace. Sama si je svého jazykového posunu vědoma:

„A pak někdy když si mluvím česky, tak mi to přijde, že jsem jako nějaký robot, takovej ten jak voláš na ty infolinky, taková ta neskloňovací čeština. Tak tak si připadám.“

Jelikož se Kristýnin dospělý život odehrává celý v angličtině, někdy i postrádá česká slova. Pro svou práci v kanceláři ovládla profesní slovník v angličtině. V češtině odborná slovíčka většinou nezná, protože je ve svém spíše studentském životě v Česku nepotřebovala. Zároveň i v jiných kontextech hledá česká slova:

„Ale i spoustu přátelových kamarádů má malý děti, takže já se pohybuju v tom kruhu těch dětí, tak vím všechny ty obraty a fráze. Třeba někdy bych ani nevěděla, jak se vyjádřit v češtině. Jsem se nikdy kolem dětí nepohybovala. Tak to anglický slovíčko přijde jako spíš jako takový to první než to český.“

V kontextech, ve kterých se začala Kristýna pohybovat až po příchodu do Austrálie, tak nejdřív zvládá angličtinu a poté teprve v případě nutnosti hledá český ekvivalent. Její jazyky tak mají své jasné dané domény užití. Co se pocitu přináležení týče, Austrálie a s ní spojená angličtina u Kristýny jasně vede. Tento proces byl vědomý a informátorka na své úspěšné integraci do Australské společnosti pracovala. Někdy tomu bylo až na pokraji odsunutí svého českého původu do pozadí. I Kristýna však první roky svého života v Austrálii neměla jednoduché, stejně jako dřívější příchozí. Na otázku po pocitu domova odpovídá následovně:

„Já bych řekla, že (se cítím doma, pozn. aut.) tady v Austrálii. Ale trvalo to. Měla jsem takový období, kdy jsem tady byla... první rok to bylo... strašně se mi tu líbilo. I ten druhý rok. A potom bych řekla ten třetí rok, to bylo takový kritický. To bylo takový kritičtější bych řekla. Že to jsem zvažovala, že pojedou nazpátek. To mi připadalo, že ...tak nemám tady rodinu, v té době že tady nemám tolik kamarádů, tak to bylo takový že jsem říkala že buďto pojedou anebo zůstanu a zůstanu nadýl. Takže jsem zvážila, že zůstanu nadýl.“

Navzdory lepší jazykové vybavenosti v době příchodu se musela i Kristýna zorientovávat ve fungování nové společnosti. Tento proces trval roky. Ze začátku novou zemi vnímala jako na dovolené, kdy je vše nové a zajímavé. Po dvou letech ale pro informátorku přestalo být všechno tak exotické a zjistila, že je v cizí zemi, její rodina je na jiném kontinentě a jiném časovém pásmu a nemá příliš přátel a blízkých lidí. Ve své snaze co nejlépe zapadnout do australské společnosti se rozhodla využít angličtiny jako nástroje k inkluzi. Tato taktika se ukázala v Kristýnině případě být účinnou. Po šesti letech má informátorka dle svých vlastních slov spokojený život v Austrálii a do Česka se neplánuje natrvalo vrátit.

„Já bych nazvala dva domovy. Tady je takovej ten teď domov, ale doma v Čechách bude vždycky ten takovej ten domov maminka tatínek babička dědeček.“

Český původ tak u Kristýny přetrvává. Sama dotazovaná při komunikaci s ním používá pouze češtinu. Pouze angličtinu zase používá ve své australské realitě. Své jazykové vybavení tak využívá pouze ke

komunikaci s lidmi ve svých dvou zemích a nevyužívá je jinde. Čeština byla navíc omezena na doménu privátní. Kristýna do Česka necestuje, od svého příchodu do Austrálie se vrátila do rodné země pouze jednou a další návštěvu v dohledné době neplánuje. V otázce, zda by chtěla znalost češtiny předat svým dětem, nemá zatím jasno.

Kristýnin případ slouží jako ukázka života českého příchozího do Austrálie po sametové revoluci, kdy se Češi za oceán vydávali dobrovolně a alespoň s uspokojující jazykovou výbavou. Také se mohli do Česka kdykoli vrátit. Předložený případ je extrémní verzí snahy o integraci do nové společnosti, který až hraničí se zřeknutím se své původní kultury a jazyka. Přesto je charakteristický pro další námi studované životní příběhy informátorů právě svými lepšími jazykovými a politickými podmínkami při začátku pobytu a svou vědomou snahou neuzavírat se do české komunity, pokud chtěl informátor zakotvit natrvalo v Austrálii. Také smíšené sňatky české ženy s Australanem nejsou vzácné. Z našich deseti informátorů příšlých na kontinent po roce 1989 bylo šest žen a čtyři z nich byly buď vdané za Australany, nebo zasnoubené s nimi. Inkluze nově příchozí do australské společnosti tím proběhla ještě rychleji.

Interpretace rozhovorů a mechanismy užití jazyka

Třebaže dva zkoumané případy mluvčích češtiny v Austrálii pochází z jiných životních kontextů, můžeme v nich sledovat podobné postoje a skutečnosti. V následující části se snažíme zanalyzovat případové studie na pozadí výpovědí dalších mluvčích češtiny v Austrálii, zúčastněného pozorování a na základě informací probíraných v dřívějších částech této práce.

Jazyk jako nástroj přináležení ke komunitě

Za prvé je třeba si uvědomit, že v Austrálii se lze poměrně lehce cítit jako doma a nepociťovat diskriminaci kvůli svému původu či užívanému jazyku. Jak jsme viděli v kapitolách o australské historii a s tím spojené australské identitě, není v zemi jasně viditelná dominantní majoritní skupina se svojí specifickou kulturou a mající svrchovanou moc nad děním na kontinentě.²²⁴ Tento fakt vyjádřil jeden z informátorů, který se do země dostal jako třináctiletý:

„Protože když se řekne Australan, tak někdo si často myslí, tak to jsou ti Anglosasové. Ale když jsem se přestěhoval, tak jsem se divil, že většina mých australských přátel jsou vlastně většinou původně emigranti, nebo druhá generace emigrantů. Z různých zemí, to nemusí být zrovna z České republiky. Takže více méně necítím potřebu nějak pravidelně navštěvovat Sokol nebo Countryclub.“ (Petr, čtyřicátník, v Austrálii od svých 12 let)

²²⁴ Jak již také bylo uvedeno dříve, opodstatnění a realitu takového obrazu Austrálie necháme v této práci stranou. Pro nás je důležitý fakt, že dominující skupina není jasně viditelná většinovou společností.

V Austrálii tak není přítomen akutní pocit ohrožení majoritní kulturou a tím pádem pud k lpění na kultuře staré země. Mluvčí jazyka tak mají větší možnosti výběru, jaký jazyk použít. Žádný z informátorů nezažil situaci, kdy by užití češtiny způsobilo negativní hodnocení mluvčího či ho postavilo do nevýhodné situace. Zároveň je však třeba zdůraznit, že vládnutí angličtinou je pro zdárnou integraci do australské společnosti zásadní, protože naprostá většina konverzace na veřejnosti probíhá právě v tomto jazyce. Podle informací z konzulátu je výhodou mluvit češtinou pro práci v některých česko-australských firmách, bez angličtiny se ani v těchto společnostech jedinec neobejde. Čeština tak může být výhodou v některých doménách a vládnutí tímto jazykem není stigmatizováno, angličtina je však základem.

Schopnost domluvit se dobře česky nebo anglicky velmi záleží na věku naučení se jazyku. Děti jsou klasickým příkladem rychlé lingvistické adaptace. Velmi rychle se učí jazyk země, kde právě jsou. Tato rychlá adaptace na nové jazykové prostředí v dětském věku není výjimečná.

Jak poznamenala maminka jednoho sedmiletého kluka narozeného v Sydney, na kterého oba rodiče mluví anglicky i česky a který už dva roky chodí do místní australské školy:

„Když jsme teda byli v Čechách, tak tam je vidět šílený zdokonalení za ty tejdny. Minule po třech týdnech začínal opravdu hezky mluvit, yeah. Přijel semka (do Austrálie, pozn. autorky)... nevím, co se stane. Tam je oukej, tam mluví. Přijde sem, do tohohle jinýho prostředí a ..to ho stáhne... vůbec (česky, pozn. aut.) nemluví.“

Děti tak jsou posílány do Česka, aby si zlepšily svoji češtinu a byly v kontaktu s rodinou. V jakém prostředí jsou, takovým jazykem mluví a preferují ho. Na rozdíl od dětí je pro jejich rodiče jazyková adaptace složitější. V našem výzkumu jsme narazili pouze na jeden případ mluvčí češtiny, která zastávala vůči angličtině negativní postoj a naučení se jazyku jí působilo problémy. Podle vlastních slov má „knedlík v krku“, když musí mluvit anglicky ve formálnějších kontextech, jako například na úřadech.

„Samozřejmě preferuju češtinu. Protože to je můj rodný jazyk. Jak mě naši učili, tak mluvím. Mluvím takovým jazykem, jak mi zobák narost.“ (Drahomíra, třicátnice, v Austrálii 14 let)

Její identita je jasně zakotvena v češtině jako rodném jazyku, který je neoddělitelnou součástí informátorčiny osobnosti. Třebaže žije v Austrálii už skoro polovinu svého života, angličtinu vnímá jako nutné zlo a překážku v hladké konverzaci s okolím. Jak již bylo řečeno výše, tento případ je výjimkou zajímavou pro zmínění a potvrzující pravidlo, že příšlí do Austrálie po roce 1989 většinou velké problémy se zvládnutím angličtiny nemají.

Citát v úvodu kapitoly o tom, že většina Australanů, se kterými se mluvčí setkal, nejsou Anglosasové, může implikovat dva postoje mluvčího. Buďto vyhledává především přátele s podobnou zkušeností imigrace, nebo se v jeho okolí vyskytují převážně lidé, kteří přišli do Austrálie v nedávné době. Někteří informátoři přímo explicitně vyjadřují svůj přístup k tomu být součástí nové společnosti:

„Vlastně to já když jsem sem přijela, tak jsem si říkala, že můžu být jakoby ten každej, průměrnej Čech, Slovák. Bydlet s Čechama, Slovákama, mít všechno v češtině a slovenštině a pak odjet a třeba umět líp slovensky. Líp než umět anglicky. Tak to jsem zavrhl.“ (Nikola, 28 let, v Austrálii šest let)

Tato mluvčí češtiny vědomě začala v Austrálii užívat prioritně angličtinu, aby se co nejdříve a co nejlépe integrovala do nové společnosti. Češtinu stále užívá v některých omezených případech, většinou v komunikaci s rodinou a přáteli v České republice, angličtina se ale stala jejím nástrojem přináležení k australské společnosti. Tato informátorka také zaznamenala velmi rychlou integraci spojenou s uspokojující prací a sociálními vztahy v nové zemi. Jedná se tak o příběh velmi podobný Kristýnině případové studii.

Česká komunita a pocit domova

Ať již je životní příběh informátorů jakýkoli, všichni se shodují na tom, že první roky v nové zemi jsou těžké. Imigranti před rokem 1989 navíc neuměli jazyk, což jejich situaci v nové zemi nepomohlo. Jak jsme si ukázali, tato situace není o mnoho odlišnější pro porevoluční imigranty.

„První dva tři roky jsou naprosto hrozný. Neumíš jazyk. Nic. Až pak se to začíná někam posouvat.“ (Karel, šedesátník, v Austrálii 38 let)

Navíc hrozba perzekuce kvůli útěku z komunistického Československa byla pro některé silným strašákem:

„Doma se tu začneš cítit, až přestaneš mít imigrantský sny. Že jsi zas doma a ve vězení a nemůžeš nic dělat. To jsou první roky. Pak se ale probudíš, nevíš, kde jsi, a řekneš si „Where the hell I am?“ V angličtině. Subconsciously.“ (Karel, šedesátník, v Austrálii 38 let)

Jazyk je tak i v tomto případě přímo spojen s pocitem domova a přináležení. Ve chvíli, kdy si mluvčí sám pro sebe začal nevědomky mluvit anglicky, se v Austrálii začal podle svých slov cítit jako ve své zemi. Zároveň pocit přináležení k nové zemi neimplikuje automaticky, že se jedinec nepřestane identifikovat s Českem jako s rodnou zemí a domovem.

Georgina, jejíž případ byl podrobně rozebírán dříve, na otázku, kde se cítí jako doma, odpověděla následovně.

„Asi tady. Tak mně se líbí v Česku, ale tady.. já nevím tady je to... se mi zdá možná veselejší, možná to počasí.. je tady víc co dělat a Na pláž se chodí a mně se zdá že tady je to takový víc příjemný.“
(Georgina, 33 let, v Austrálii 32 let)

Nezáleží na etickém pohledu na možnosti trávení času v různých zemích. Z emického hlediska lze na některém místě podnikat více aktivit, protože se v prostředí orientuje a má ve svém okolí blízké lidi. I mluvčí češtiny narození v Česku tak nemusí mít příliš úzký vztah s rodnou zemí, ale vidět ji spíše jako zemi původu, kde ještě stále mají rodinu. Jako doma se ale cítí výhradně v Austrálii. Bezprostřední realita obklopující mluvčího tak má velký vliv na pocit domova.

Také se v terénním výzkumu nepotvrdila teze Baldassar a Baumana, že se lidé cítí jako doma tam, kde právě nejsou. Zpovídání mluvčí češtiny v Austrálii se většinou cítili jako doma v obou zemích, anebo pouze v Austrálii. Jen jeden informátor, který zároveň měl stále i po deseti letech na kontinentě problémy s angličtinou a s rozvíjením svého okruhu známých, se v Austrálii dle vlastních slov jako doma necítil. Sladkobolná touha po Česku jakožto daleké domovině tak u dotazovaných nebyla.

Jak jsme již nastínili ve statistické části této práce, rozložení Čechů žijících v Austrálii naráží na ten problém, že mnoho z nich je v zemi jen krátkodobě a tudíž oficiálním statistikám ze sčítání lidu uniká. Český konzulát uvedl odhad 20 – 30 tisíc Australanů českého původu. Sedm informátorů nezávisle na sobě uvedlo Eastern Suburbs v Sydney jako místo největší koncentrace Čechů. Frekvence zaslechnutí češtiny na ulici v těchto částech Sydney je z autorčiny vlastní zkušenosti vyšší než v jiných částech města. Jeden mluvčí to vysvětluje tím, že jsou v této oblasti školy, pracovní příležitosti, restaurace a podniky a pláže a není daleko do centra. Všechny vyjmenované důvody lákají převážně Čechy plánující v Austrálii zůstat dočasně a užít si toho, co jejich domovina nenabízí. Zároveň však informátoři bydleli od sebe minimálně 5 kilometrů daleko a žádní dva (pokud nebyli z jedné rodiny) nebydleli ve stejném obvodu. Zároveň podle svědectví na internetových stránkách jedné z institucí sdružující Čechy v Sydney existují rozdíly mezi českými obyvateli západního a východního Sydney.²²⁵ Východní obyvatelé Sydney byli dle výpovědi spíše obchodníci a bankéři a ti západní spíše z dělnické třídy a jazykově ne tak dobře vybavení, což způsobilo, že se mezi sebou příliš nestýkali.

Do současnosti se ve velkých australských městech dochovaly kluby pořádající v průběhu roku společenské aktivity a školy češtiny. Ze všech osmnácti mluvčích češtiny však nikdo, kdo přišel do Austrálie po roce 1989 anebo imigroval jako dítě, výslovně nevyhledával společnost Čechů. Někteří – jak už bylo uvedeno v citátu výše – se doslova češtině vyhýbali a snažili se rychle adaptovat na angličtinu. Naopak generace přišlá za komunismu a nemluví anglicky se stýkala s dalšími Čechy a

²²⁵ <http://cscountryclub-sydney.com.au/History.php>

pomáhali si v praktickém životě, například doporučováním zaměstnání. Dodnes se dle vlastních slov stýkají.

Situaci vystihuje následující citát Češky, která do Austrálie přišla před čtrnácti lety a jejíž manžel je Australan s českými rodiči. Má tedy porovnání s generací rodičů i těch příšlých po revoluci.

„Mrzí mě to, že třeba s touhle paní v knihovně (co mluvila na své dítě česky, pozn. aut.) jsme si začaly povídat, všechno oukej, daly jsme si číslo, jo prostě všechno, ale nic. Nic z toho. Tady Češi prostě nedržej spolu. Ta komunita, co tu byla, tak ta vymírá, mladý nejsou. Ta komunita co tu byla, tak ta tu do budoucnosti nebude.“ (Eva, třicátnice, v Austrálii 14 let)

Dalším problémem pro udržování kontaktu s českými mluvčími jsou vzdálenosti. Jelikož Češi nejsou na rozdíl od některých jiných komunit koncentrováni v jedné oblasti nebo v jednom městě, mají k sobě daleko. To je odradí od účasti na společenských událostech pořádaných českými kluby či od posílání svých dětí do českých škol. Zároveň neexistuje jedna platforma, která by všechny krajské aktivity zastřešovala a kde by se o krajských událostech daly nalézt aktuální informace.

Na druhé straně je však internetový život české komunity v Austrálii živý. Na sociálních sítích ve skupinách sdružujících Čechy (a Slováky) v Austrálii dochází k časté interakci a není výjimkou nalézt tvrzení typu „Češi si musí pomáhat.“ Tato druhá, virtuální realita tak nabízí jiný obrázek než kluby, které vznikaly pro potřeby předrevolučních migrantů a díky tomu nejsou atraktivními pro novou generaci.

Strategie užití jazyka v různých situacích

Strategie mluvčích při možnosti užití různých jazyků se liší. Pro některé mluvčí může být schopnost mluvit jiným jazykem než angličtinou intelektuálním cvičením. Když už čeština přestane být prvním jazykem a není nutná k přežití ve společnosti, ve které mluvčí žije, stává se něčím navíc. Někteří s tímto jazykem zacházejí jako s pomůckou pro trénování vlastní mysli. Jeden mluvčí, který se dostal do Austrálie jako předškolní dítě, vede většinu svého života v angličtině, pouze s otcem mluví česky a to ještě přepínáním s angličtinou. Myslí automaticky v angličtině, ale právě aby nezapomněl češtinu, kterou užívá pro komunikaci s otcem a s příbuznými v Česku, si někdy zkouší pro sebe podle vlastních slov mluvit v češtině. Prý aby nezapomněl slova a pro pocit, že na sobě pracuje.

Mluvčí češtiny v Austrálii užívají jazyka především pro komunikaci s příbuznými či přáteli v Česku, kteří nemluví anglicky, zejména ze starší generace. Maminka Češka, jejíž děti narozené v Austrálii už česky moc nemluví a na češtinu rodičů odpovídají v angličtině, vystihla složitost rodinných vztahů v různých jazycích:

„Odmalička jim to říkám, že ty musíš mluvit, jinak se nedomluvíš s babi a dědou. Oni ti nerozuměj, když ty něco meleš anglicky. Takže to je takovej... jak se to řekne... motivace pro ně. Musím říct, že to jde docela hodně ztuha. A je mě líto, že kvůli tomu jazyku, je ten vztah mezi nimi a babičkou a dědou je ten vztah takovej trochu omezenej. Protože oni se neuměj vymáčknout a říct, co by měli říct.“
(Drahomíra, třicátnice, v Austrálii 14 let)

Mezigenerační komunikace je tak ztížena lingvistickou a geografickou situací. Rodiče se snaží naučit své děti česky také z toho důvodu, aby neztratily kontakt s jejich prarodiči a dalšími členy rodiny.

Prarodiče tak fungují jako strážci tradice. I v jiných rodinách prarodiče, třebaže žijí v Austrálii a mají plynulou angličtinu, mluví na svá vnoučata exkluzivně česky a starají se tak o pokračování kultury původu. Jak vystihuje jeden informátor:

„A na babi se snaží česky. Protože babi na něj mluví exkluzivně česky.“ (Jana, třicátnice, v Austrálii 9 let)

Na dotaz o důvodech přenosu jazyka i na nejmladší generaci se objevují stejné odpovědi; aby dítě mělo možnost udržovat vztah s rodinou v Evropě, a také že další jazyk se prý vždycky hodí. Celkově pět dotázaných citovalo přísloví, že *„Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem.“*

Zároveň při otázce o důležitosti či nedůležitosti zvládnutí češtiny v Austrálii mluvčí nevidí jinou pragmatickou výhodu než tu, že teoreticky mohou být blíž jiným mluvčím češtiny. Jestli toho využívají, si mluvčí nejsou při dotázání vědomi. Čeština už nemůže sloužit jako tajný jazyk, kterému by nikdo v Austrálii nerozuměl, protože se prý čím dál častěji informátorům stává, že slyší ve veřejném prostoru češtinu. Taky při uplatnění hraje svoji roli fakt, že čeština nepatří mezi světové jazyky a lze ji užít v podstatě pouze v České republice.

Naopak při cestování se prý hodí mluvit jiným jazykem než pouze angličtinou. Tento názor sdílí oba dva informátoři, kteří do Austrálie přijeli jako ještě předškolní děti a už tedy nezažili českou školní docházku, čímž se jim konexe s Českem zúžily.

„Já si myslím, že to je výhoda, jako já když jsem cestovala v Evropě, tak jako já že znám ten český jazyk, tak je to lehčí. Třeba když bysem šla do Ostravy nebo třeba Rakouska nebo aj do Španělska... já nevím. Se mi zdá, že když umíš česky, tak umíš aj lepší vyslovovat ty jiný jazyky Evropy. Tady (v Austrálii, pozn. aut.) ale ne.“ (Georgina, 33 let, v Austrálii 32 let)

Zajímavý je případ jednoho mluvčího, který se rozhodl ze svého jazykového vybavení získat co nejvíce. Do Austrálie utekl na konci 70. let jako dvacetiletý, takže měl šanci se naučit dobře anglicky i česky. Anglicky mluví s přízvukem, který by mnoho lidí klasifikovalo jako ruský. Prý ale s přízvukem

mluví záměrně, že jsou k němu lidé shovívavější a odpustí mu případné gramatické chyby. Kdyby prý mluvil pořád bez přízvuku a sem tam udělal gramatickou chybu, lidé by se na něj prý dívali skrz prsty, jak si může dovolit udělat chybu. Když prý ale od prvního slova druhý účastník dialogu pozná cizince s přízvukem, který ale mluví plyně a téměř bez chyb, je mu mnohé odpuštěno. Na ukázkou, že přízvuk je u něj otázkou volby, pak při rozhovoru pro tuto práci autorce řekne pár vět v angličtině bez znatelného cizího přízvuku.

Tento případ záměrné volby přízvuku je mezi informátory ojedinělý. Buď se mluvčí chtějí co nejvíce a co nejrychleji adaptovat na život v angličtině, což pro ně zahrnuje i eliminování cizího přízvuku, nebo stále preferují užívání češtiny v co nejvíce kontextech.

Transnacionální vztahy

Vztahy mezi českými zeměmi a Austrálií prostřednictvím mluvčí češtiny v Austrálii probíhají s častou frekvencí a všichni dotazovaní se záměrně snaží udržovat kontakt se zemí svého původu. Do jaké míry jsou v kontaktu s lidmi v České republice, však variuje. Jak již bylo vysvětleno v kapitole o domově, mluvčí se cítí doma ve své bezprostřední australské realitě a Česko berou jako zemi původu, jádro jejich rodiny či místo, kde jsou přátelé. Většinu dotazovaných charakterizuje následující citát mluvčího češtiny, který do Austrálie přijel jako náctiletý za komunismu.

„Já jsem strávil většinu života v Austrálii, já se tu cítím dobře. Když přijedu do České republiky, tak jsem tam většinou na dovolené. Mám tam přátele, mám tam známé. Ten systém je mi relativně cizí, třeba jednání mezi lidmi je takové už jiné. Ale jinak nemám problémy tam být. Já jsem tam taky pracoval.“ (Petr, čtyřicátník, v Austrálii od svých 12 let)

Citát vystihuje v několika bodech transnacionální realitu dotazovaných mluvčích češtiny. Cítí se doma a ve „své“ kultuře v Austrálii, jak je vidět v poznámce o systému a jednání mezi lidmi. Zároveň se do Česka stále vrací více méně pravidelně, jak naznačuje druhá věta. Nejedná se o ojedinělou návštěvu. Situace před rokem 1989 byla samozřejmě jiná a většina Čechů se nemohla vrátit. To se však změnilo a s rychlou leteckou dopravou a relativní finanční nenáročností pro lidi se standardním australským platem teď cesty zpět probíhají většinou v rozmezí několika let, někdy každý rok. Zatřetí, z citátu je jasné, že cesty do Česka jsou většinou rázu dovolenkového. Všichni informátoři se vrací do Česka především kvůli udržování kontaktů se členy rodiny a přáteli. Když už jsou v Česku, někteří využijí příležitosti a cestují i do jiných evropských zemí. Tím se jen posiluje prázdninový ráz jejich cest do Česka. Česká republika tak pro některé slouží jako výchozí bod pro cestování v regionu Evropy.

Česká republika také může nabízet českým mluvčím v Austrálii také možnosti práce. Autor výše zmíněného citátu v Česku jednu dobu pracoval, třebaže jeho základnou je Sydney. Jiný informátor

zase v době rozhovoru zvažoval potenciální práci v Česku kvůli své profesní specializaci na přírodní vědy. Česká a potažmo evropská krajina by mu poskytla materiál pro jeho bádání a český jazyk a rodina v Česku by mu usnadnila život v zemi. Další informátor byl obchodníkem se základnou v Sydney, ale obchodoval i s Českem. Poslední informátor s explicitním pracovním vztahem k Česku byl sportovec, který se vydával na klání ve své doméně i do Česka. Pro některé oblasti pracovního života tak transnacionalismus skýtá možnosti expanze a udržování vztahů přes kontinenty a užívání menšího jazyka tomu napomáhá.

Dalším faktorem pobízejícím mluvčí češtiny žijící v Austrálii k živému kontaktu s Českem, je rodina, především příchod nové generace. Jak již bylo studováno výše, rodiče se snaží naučit své děti český jazyk a prarodiče dbají na přenos jazyka a kultury i na vnoučata. Příchod dětí je tak motivací pro mladou rodinu oživit či udržovat živý kontakt s rodinou a přáteli v Česku. I ti, kteří necítí potřebu se do Česka často vracet, s příchodem dětí tento svůj postoj mění.

„Neplánuju někdy v nejbližší době nazpátek do Čech. (...) Možná jednou, až budeme mít děti. To možná budu zvažovat víc. Ale to asi až přijde na ten okamžik. Což není zatím v blízké budoucnosti.“
(Kristýna, 26 let, v Austrálii 6 let)

Děti tak mají v Česku lepší podmínky pro dobré zvládnutí českého jazyka a prarodiče mají kontakt se svými vnoučaty. V prvních letech po narození potomka k žádným cestám kvůli náročnosti letu pro děti nedochází, po uplynutí několika let ale informátoři potvrzují, že se s dětmi vracejí do Česka častěji.

„Si nedokážu představit tak dlouhou cestu s těma dvěma rebelama, které máme doma. Leda kdyby se jednalo o nějaké soukromé letadlo.“ (Vladislav, čtyřicátník, v Austrálii 20 let)

Je zajímavé si povšimnout i sledování dění v Česku a zaangažovanost krajanů v Austrálii. Všichni zpovídání muži prohlásili, že sledují dění v Česku přes internet alespoň jednou do týdne. Ženy oproti tomu zájem o aktuální události tolik neprojevíly a informace vyhledávaly spíše příležitostně. Také volení politických zastupitelů v Česku ne všechny oslovuje:

„To třeba některý lidi jsou tady a ne třeba jen rok nebo dva, ale jsou tady dýl jako já, tak pořád chtějí jít volit, jedou třeba do Canberry na ten úřad, aby tam mohli volit. To já ne. Mi přijde abych rozhodovala o něčem a o někom, kdo bude vládnout v zemi, ve který vlastně nejsem, tak nějak nemá smysl. Na druhou stranu bych asi měla, když už mám to právo volit.“ (Jana, třicátnice, v Austrálii 9 let)

Informátoři přišlí do Austrálie za komunismu už však ztratili české občanství, takže jich se české volby netýkají. Ti přišlí po roce 1989 naopak všichni české občanství ještě mají a jejich postoj k volbám se

různí. Někteří jsou aktivními účastníky všech voleb, někteří se cítí být příliš daleko od dění v Česku, jako například autorka předešlého citátu.

Současná doba s sebou nese snadnou komunikaci přes kontinenty, což ovlivňuje jednak strukturu vztahů mezi Austrálií a Českem, jednak vztahy mezi krajaný. V kapitole o Čechách v Austrálii bylo zmíněno, že klubový život krajanů už skomírá a naopak kontakty s Českem v posledních letech díky internetu vzrostly. V rámci rodin dochází k výměně informací a fotek přes internet.

Rodina je tak hlavním pojítkem mluvčích češtiny v Austrálii s jejich domovinou v Česku. Díky rodinným poutům si čeští krajané udržují češtinu, dostávají knihy a filmy a aktuální informace o dění v zemi za oceánem a vracejí se pravidelně do Česka.

Závěr z terénního výzkumu

Terénní výzkum pomohl zpřesnit obrázek českých mluvčích češtiny v Austrálii a strategie užívání jejich jazyků. Zúčastněné pozorování nám pomohlo pohlédnout na interakci mezi mluvčími češtiny a jak češtinu či angličtinu mezi sebou používají v kontextech určených pouze pro česky mluvící – dvě české mše v Sydney a dlouhodobá observace skupin na sociálních sítích. Polostrukturované rozhovory nám pak umožnily pohlédnout do hloubky na život mluvčích češtiny.

Při terénním výzkumu jsme stále naráželi na rodinu jako důležitý faktor při udržování jak českého jazyka v Austrálii, tak transnacionálních vztahů. Při používání češtiny starší generace mluvila na ty mladší výhradně česky a i na vnoučata se snažila znalost jazyka přenést. Právě v rodině nacházeli mluvčí češtiny nejvíce příležitostí mluvit českým jazykem. V některých případech byla čeština přímo nutná pro komunikaci s určitými členy rodiny, kteří angličtinou nevládli. I v Austrálii pak členové rodiny na sebe vzájemně mluvili velmi často česky, případně smíšeně česko-anglicky. Nikdo z dotazovaných neopustil úplně češtinu, třebaže jedna informátorka vědomě užívala v co nejvíce situacích angličtinu s cílem se co nejlépe a nejrychleji integrovat.

I transnacionální kontakty mezi Českem a Austrálií se u našich informátorů odehrávaly především díky rodině. Korespondence, internetové konverzace a kontakty většinou byly motivovány rodinnými vztahy. Dotazovaní pravidelně cestovali do Česka za rodinou a přáteli a využívali přitom zemi jako výchozí bod k cestování do dalších evropských zemí. Rodina v Česku se také starala o krajanův vztah s českou kulturou díky posílání knih a filmů do Austrálie.

Dalším výrazným jevem, který jsme očekávali díky analýze historie Čechů v teritoriu, bylo rozdělení krajanů na ty, kteří přišli za komunismu, a na ty přišlé po roce 1989. Rozdíly mezi těmito skupinami relevantní pro tuto práci byly především v jejich vztahu k angličtině a v krajanském komunitním sdružování.

Příchozí za komunismu buď vůbec anglicky nemluvili, anebo omezeně. Děti se naučily anglicky ve škole a plně přijaly novou kulturu. Jejich rodiče častokrát dodnes mají v angličtině přízvuk – někdy záměrně – a mnoho přátel ze starých časů česky mluvících.

Porevoluční příchozí naopak anglicky mluvili alespoň tak, aby se domluvili – s jednou výjimkou informátorky, která na kontinent přijela s manželem a zpočátku neuměla z jazyka nic. Tato informátorka také jako jediná zastávala vůči angličtině negativní postoj a vnímala ji jako nutné zlo v životě v Austrálii. Častokrát se u příchozích po roce 1989 jednalo o ženy, které si vzaly za manžely Australany. Můžeme tak mezi těmito dvěma skupinami příchozích vidět i rozdíl v jejich bilingvistu. Ti přišli už ze svobodné země měli díky své dvojjazyčnosti rozšířené pole působnosti. Mohli se kdykoli vrátit do země původu a mohli s touto zemí obchodovat či jinak ji profesně uplatnit. Ti přišli za předchozího režimu se museli nejdříve vypořádat s angličtinou, České země pro ně byly uzavřené a výhoda plynoucí z jejich dvojjazyčnosti nebyla tak zřetelná. Elitní bilingvistu se tak dá konstatovat u první skupiny, zatímco u druhé škatulky elitní, nebo lidový (se zátěží dědictví) bilingvistu nejsou tak zřetelné.

U různých generací příchozích jsme také pozorovali odlišný způsob komunikace mezi sebou. Imigranti před rokem 1989 měli mnoho přátel z rodné země a scházeli se v československých klubech v australských městech. Krajské kluby do dnešní doby přetrvaly, sdružují se však v nich pořád ti stejní lidé a mladí lidé je vesměs nenavštěvují. Nová generace je v kontaktu s českou komunitou v Austrálii nebo se svými blízkými v Česku přes internet a díky nástrojům, které nabízí. Díky internetu se komunikace s domovinou stala jednodušší a některé uspané staré vztahy se znovu oživily. Můžeme konstatovat, že komunitní život českých mluvčích v Austrálii existoval a stále existuje, jenom se změnila jeho forma. Ze spolkového a klubového života se krajané začali střetávat a komunikovat virtuálně, což vedlo k častějším transnacionálním vztahům.

Z informací získaných od námi tázaných lidí vyšlo najevo, že domov je pro informátory spojen především s blízkými lidmi. Rodina dělá z lidí bikulturní jedince, protože je schopná utužovat vztahy na dálku. Rodina jako základní jednotka lidského sdružování a svým způsobem komunita.

Pokračování výzkumu

Při terénním výzkumu českých mluvčích v Austrálii jsme narazili na velký objem informací a témat, která ještě nebyla zkoumána. Pro potřeby této práce jsme se omezili na ilustraci situace českých krajanů a jaký mají vztah ke své české a australské realitě skrze své dva jazyky. Informátoři byli především ze Sydney. Jedinci z jiných částí Austrálie by mohli přinést do výzkumu nový pohled a rozdílné životní příběhy. Také větší soustředění na instituce využívající češtinu by dodaly nové podněty k diskuzi o

menším jazyce-češtině v majoritním anglofonním kontextu. Hlubší spolupráce s českými školami a česko-australskými firmami by tak podala další informace o užitečnosti češtiny v Austrálii.

8. Závěr práce o české komunitě v Austrálii

Předložená práce se snažila studovat jazyk jako nástroj komunikace a přináležitosti ke skupině. Za příklad si vzala češtinu jakožto malý jazyk v kontextu anglicky mluvící země s bohatou imigrantskou historií, kterou je Austrálie. Chtěli jsme vyzkoumat, jaké výhody či nevýhody přináší jedinci fakt být bilingvním a bikulturním, tedy ovládat více než jeden jazyk a být formován více jak jednou kulturou.

Nejprve jsme se snažili vymezit si pojmy užívané v práci a teoretické koncepty, o které se opírá. V první, metodologické části jsme rozebírali sociolingvistickou definici pojmů bilingvismus, volba jazyka, jazykový posun, přepínání a vypůjčování, se kterými jsme v následujících částech pracovali. Také jsme se snažili vymezit centrální koncepty této práce, tedy pojetí domova a transnacionality a biculturality. Dále jsme v práci přešli od teoretických konceptů k historickým událostem a osvětlili jsme si dějinné podklady pro australskou imigrační a jazykovou politiku. Poté jsme pozornost obrátili na situaci komunitních jazyků v Austrálii, což podalo širší kontext pro naše studium češtiny na kontinentě. Následovalo zúžení pohledu na češtinu a Čechy a jejich vliv v námi studovaném teritoriu. Poslední část práce byl terénní výzkum, který se snažil ilustrovat transnacionální život mluvčích češtiny v Austrálii. Terénní výzkum byl založen jednak na zúčastněném pozorování českých mší v Sydney a skupin sdružujících krajany na sociálních sítích, jednak na polostrukturovaných rozhovorech s 18 mluvčími češtiny v Austrálii. Rozhovory daly vzniknout dvěma portrétům-případovým studiím Čechů v Austrálii a komentářům informátorů k jejich situaci.

Mluvčích češtiny je v současnosti Austrálii kolem 7 tisíc, statistiky však narážejí na problém identifikace jazyka a země původu se širšími celky, například českoslovenštinou, třebaže ta oficiálně neexistuje. Čechů a jejich potomků, kteří se ke svému dědictví hlásí, by tak mohlo být dle informací českého konzulátu v Sydney v Austrálii na 20 – 30 tisíc.

Češi ale přes svou nevelkou početnost v australské historii a kultuře zanechali své stopy. V 19. století jako jednotliví přírodovědci, umělci či dobrodruhové a od poloviny 20. století jako početnější skupina, která se dá už nazývat komunitou. Například zakladatel první australské profesionální taneční společnosti E. Borovanský, nebo majitel jedné z prvních australských výroben sýra a propagátor i jiných druhů sýra než čedaru M. Vyhnálek stojí za zmínění pro svůj význam pro vývoj celé země. Sokolské organizace ve větších australských městech dodnes pořádají události sdružující krajany a české školy zase udržují a propagují český jazyk a českou kulturu, zejména mezi těmi nejmladšími. Austrálie je stále zemí otevřenou přílivu nových lidí a Češi této situace i nadále využívají. Přijíždějí a

zkoušejí své štěstí v nové zemi na druhém konci světa. Mnozí začínali a začínají v Austrálii pracemi, které by v domovině byly nedostatečné jejich kvalifikaci. Něco ale na tomto vzdáleném kontinentě láká a pouhý fakt, že jsou zde, stačí ke spokojenosti. Ti, kterým se podaří uchytit se v zemi natrvalo, se snaží co nejvíce sžít s australským životem. Strategie, jak integrace v australské společnosti docílit, se různí, zásadní se však ukázala znalost angličtiny. Udržování češtiny pak byl návazným tématem na osvojení si angličtiny. Třebaže čeština nepřináší svým mluvčím signifikantní výhody, je pro ně důležitá. Mluvčí zasvěcují svůj čas a energii jejímu užívání.

V analýze dat jsme narazili na důležitost rodiny jako pojítka mezi dvěma světy, zeměmi, kulturami pro udržování češtiny v Austrálii. Terénní výzkum, který proběhl mezi srpnem 2014 a lednem 2015, potvrdil tezi antropoložky Baldassar (2001), že rodina je hlavním faktorem ovlivňujícím udržování vztahů přes kontinenty. Přátelé či pracovní vztahy se pak dále nabalují, rodina však tvoří jádro motivace pro komunikaci a zainteresovanost pro události v zemi původu. Možnost komunikace s rodinou v Česku je také důležitým stimulem pro udržování češtiny u jednotlivce v Austrálii a pro předávání znalosti jazyka na další generace.

Mluvčí češtiny v Austrálii využívají svého bilingvismu a bikulturalismu i pro cestování po Evropě. Česko považují za základnu pro další cesty v regionu Evropy a znalost češtiny za základ pro improvizaci v dalších jazycích. Dále vládnutí češtinou nabízelo pro určité profese a zájmy, jako například obchod či přírodní vědy, možnost expandovat do Česka.

Austrálie jako země mnoha kultur a jazyků netlačí příliš na své obyvatele, aby přestali užívat jazyk svého původu. Tím jsou tyto jazyky buď přirozeně používány dále i v nové zemi, protože jsou na lingvistickém tržišti Bourdieuho stále k uplatnění, nebo samovolně zanikají, protože přestávají být užitečnými. Čeština je v Austrálii svými mluvčími stále používána, třebaže v rozmezí několika generací dochází k jazykovému posunu. Ti přišli během doby komunismu anebo po roce 1989 – tedy informátoři této práce – stále potřebovali češtinu a kontakty s dalšími jejími mluvčími. Česká komunita se svojí sítí vztahů stále sloužila jednotlivci ku pomoci, ačkoliv struktury této komunity se měnily díky jiným životním zkušenostem imigrantů a novým technologickým nástrojům. Australská imigrační politika od doby po druhé světové válce také favorizovala přistěhovalectví a s ním spojené získání nových pracovních sil a znalostí a dovedností. Imigrantům nejenom českým tak nekladla přílišné překážky v integraci do australské společnosti. Čeští příchozí navíc díky relativní neutrálnosti své země měli méně problémů v tomto procesu než přistěhovalci z některých jiných zemí. Mohli jsme tedy konstatovat, že čeština a česká komunita stále má v Austrálii své místo, třebaže jen pro určité účely.

Zdroje

- Anderson, B. (2006, Rev. Ed.). *Imagined Communities : reflections on the origin and spread of nationalism*. London/ New York: Verso
- Auer, P. & Wei, L. (2009). *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter
- Baker, C. (2011). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*, Bristol/Tonawanda: Multilingual Matters
- Baldassar, L. (2001). *Visits home : migration experiences between Italy and Australia*. Carlton South, Vic. : Melbourne University Press
- Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries: the social organization of culture difference*. Bergen: Universitetsforlaget ; London: Allen & Unwin
- Bauböck, R. (2010). *Diaspora and Transnationalism : Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Bauman, Z. (1996). *Tourist and vagabonds: heroes and victims of postmodernity*. Institut für Höhere Studien
- Bhabha, H. K. (1990). *Nation and Narration*. London: Psychology Press
- Blainey, G. (1999). *Dějiny Austrálie*. Praha: Lidové noviny
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge : Polity Press in association with Basil Blackwell
- Castles, S. (2000). *Ethnicity and Globalization*. London: SAGE Publications
- Cavallaro, F. (2005). Language Maintenance Revisited: An Australian Perspective In *Bilingual Research Journal*, ročník 29, číslo 3, s. 561-582
- Cigler, M. (1983). *Czechs in Australia*. Melbourne: AE Press
- Clyne, M. (1991). *Community languages : the Australian experience*. Cambridge: Cambridge University Press
- Eastwood, K. (2014) Not the Average Aussie In *Australian Geographic* (121). Červenec-srpen 2014
- Edwards, J. (1994). *Multilingualism*. London and New York: Routledge
- Elder, C. (2007). *Being Australian : narratives of national identity*. Crows Nest, N.S.W.: Allen & Unwin
- Fishman, J. A. (1970). *Readings in the Sociology of Language*, The Hague/Paris: Mouton
- Fishman, J. A. (1998). *Bilingvismus s diglosií a bez diglosie – Diglosie s bilingvismem a bez bilingvismu*. Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Univerzita Karlova

- Fishman, J. et al. (2001). *Can threatened languages be saved? (Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective)*. Clevedon/Buffalo/Toronto/Sydney: Multilingual Matters
- Fitzgerald, S., Wotherspoon G. (2000). *Minorities. Cultural Diversity in Sydney*. Sydney: State Library of New South Wales Press
- Gal, S. (1979). *Language shift: Social determinants of linguistic change in bilingual Austria*. San Francisco: Academic Press
- Gershon, I. (2012). *No Family is an Island: Cultural Expertise about Samoans in Diaspora*. Ithaca, NY: Cornell University Press
- Grosjean, F. (2010). *Bilingual : life and reality*. Cambridge, Mass : Harvard University Press
- Healey, J. et al. (2006). *Australian identity and values*. Thirroul, N.S.W. : Spinney Press
- Hlavac, j. (2013). Multilinguals and their sociolinguistic profiles: observations on language use amongst three vintages of migrants in Melbourne In *International Journal of Multilingualism*, 2013, ročník 10, číslo 4, s. 411-440
- Morgensternová, M. & Šulová, L. & Scholl, L. (2011). *Bilingvismus a interkulturní komunikace*, Praha: Wolters Kluwer
- Nekvapil, J. (2010). O historii, teorii a modelech jazykového plánování In *Slovo a slovesnost*, číslo 71, s. 53 – 71
- Ozolins, U (1993). *The politics of language in Australia*. Cambridge England ; Melbourne : Cambridge University Press
- Purdie, N., Frigo, T., Ozolins, C., Noblett, G., Thieberger, N., Sharp, J. (2008). *Indigenous Languages Programmes in Australian Schools. A Way Forward*. Australian Council for Educational Research
- Romaine, S. et al. (1991). *Languages in Australia*. Cambridge: Cambridge University Press
- Rubino, A. (2012). Multilingualism in Australia. Reflections on Current and Future Research Trends In *Australian review of Applied Linguistics*, ročník 33, číslo 2. Monash University
- Sborník *Češi v cizině 9* (1996). Praha: ÚEF ČSAV
- Šatava, L. (2009). *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon
- Travers, m. (1977). *Slavonic languages in Australia since 1958*. Sydney: Sydney University Press for the Australian Academy of the Humanities
- Vaculík, J. (2009). *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. Milton Park, Abingdon, Oxon, New York: Routledge

Internetové zdroje

- En.wikipedia.org. heslo John Lhotsky, navštíveno 21. 9. 2015
- museumvictoria.com.au, navštíveno 17. 9. 2015 a 24. 9. 2015
- adb.anu.edu.au/biography/la-trobe-charles-joseph-2334, navštíveno 24. 9. 2015
- adb.anu.edu.au/biography/lhotsky-john-2357, navštíveno 24. 9. 2015
- adb.edu.au/biography/borovansky-eduard-9544, navštíveno 24. 9. 2015
- www.woollahra.nsw.gov.au/library/local_history/woollahra_plaque_scheme/past_winners_and_shortlisted/rudy_komon_mbe, navštíveno 23. 9. 2015
- www.mestoradnice.cz/mesto-radnice-1/vyznamne-osobnosti/gabriela-roubalova, navštíveno 24. 9. 2015
- www.thredbo.com.au/village-life/about-thredbo/history/, navštíveno 24. 9. 2015
- www.migrationheritage.nsw.gov.au/belongings-home/about-belongings/australias-migration-history/, navštíveno 27. 9. 2015
- <http://www.sokolmelbourne.com.au>, navštíveno 27. 9. 2015, 28. 9. 2015
- www.abs.gov.au, navštíveno 2. 10. 2015, 6. 10. 2015, 10. 12. 2015, 11. 12. 2015
- research.acer.edu.au/ navštíveno 6. 12. 2015
- www.sbs.com.au/censusexplorer/, navštíveno 10. 12. 2015, 11. 12. 2015
- www.sbs.com.au, navštíveno 10. 12. 2015, 12. 12. 2015, 17. 12. 2015, 19. 12. 2015
- en.wikipedia.org/wiki/Tarrington_Victoria, navštíveno 6. 12. 2015
- www.oxforddictionaries.com, navštíveno 29. 10. 2015
- Slwa.wa.gov.au/wepon/index.html, navštíveno 7. 11. 2015
- www.tisnational.gov.au, navštíveno 7. 11. 2015
- www.unesco.org, navštíveno 27. 10. 2015
- <http://naa.gov.au/collection/explore/migration/index.aspx>, navštíveno 19. 12. 2015
- http://www.mzv.cz/sydney/cz/cesi_v_australii/vyznamni_krajane.html, navštíveno 20. 12. 2015
- <http://archiv.krajane.net/societyList.view?id=14>, navštíveno 20. 12. 2015
- <http://cscountryclub-sydney.com.au/History.php>, navštíveno 28. 12. 2015

Nepublikované zdroje

- Hlaváčková, T. (2013). *Bretonština jako rodinný a socializační jazyk*. Univerzita Karlova

Jiné zdroje

- Immigration Museum, Melbourne, navštíveno 1. 10. 2014
- Rozhovor s pracovníkem Českého konzulátu v Sydney, 29. 12. 2015

Přílohy

Dotazník

Pro tuto práci jsme použili kvalitativní metodu polostrukturovaného rozhovoru. Informátoři byli vybíráni na základě jejich místa narození v České republice a délky pobytu v Austrálii delším než pět let. Dotázaným bylo hned na začátku interview řečeno, že nemusí na otázky odpovídat. Někteří toho u některých otázek využili.

- Životopis informátora
 - Jak jste se dostal/a do Austrálie?
 - V které době to bylo?
 - Kolik Vám v době příchodu do Austrálie bylo?
 - Proč jste se rozhodl/a pro Austrálii?
 - Součástí jakých institucí (například škola, zaměstnání, organizace vládní pomoci, zájmové skupiny) jste byl/a v prvních měsících a letech po vašem příchodu do Austrálie?
 - Vracíte se do Česka? Jak pravidelně?
 - Máte australské občanství? Máte stále české občanství?
- Užívaný jazyk
 - Jaká byla vaše úroveň angličtiny v době příchodu?
 - Jak byste zhodnotila svoji úroveň angličtiny dnes?
 - Jak byste zhodnotil/a svoji úroveň češtiny?
 - Mluví se vám česky s lehkostí?
 - Jak často ve svém každodenním životě používáte češtinu a angličtinu?
 - V jakých situacích používáte češtinu a kdy angličtinu?
 - Stává se vám, že často slyšíte náhodně češtinu, například na ulici? Jak na tuto situaci reagujete? Začnete s touto osobou rozhovor?
- Postoje k jazykům
 - Kdy je pro vás výhodou mluvit česky?
 - Kdy je pro vás nevýhodné mluvit česky?
 - Kdy je pro vás nevýhodné být mluvčím češtiny?
 - A je to (ne-)výhodou v Austrálii?
 - Jak se cítíte, když slyšíte náhodně na ulici v Austrálii češtinu?
 - Jaké výhody či nevýhody vám přináší bilingvismus?
- Komunikace se sebou samým

- V jakém jazyce si povídáte sám/sama pro sebe?
- V jakém jazyce přemýšlíte, jestli v nějakém?
- Když vidíte například roztomilé dítě či štěňátko, jakým jazykem máte tendenci na roztomilost reagovat?
- Rodina, domov a blízcí
 - Je vaše rodina tady v Austrálii, nebo v České republice?
 - V jakém jazyce probíhá komunikace s vaší rodinou?
 - V jakém jazyce probíhá komunikace s vaším partnerem?
 - V jakém jazyce mluvíte s přáteli?
 - Jakým jazykem mluvíte/budete mluvit na své děti?
 - Kde se cítíte jako doma?
- Komunita
 - Jaký jazyk užíváte v zaměstnání?
 - Jaký jazyk užíváte/užívali jste ve škole?
 - Jakým jazykem komunikujete se sousedy?
 - Jaký jazyk užíváte známými?
 - Chodíte do krajských institucí, jako je například Sokol či Country Club?
 - Myslíte si, že jsou tyto organizace důležité?
 - Vyhledáváte české akce, jako například koncerty?
 - Vyhledáváte v příležitosti k tomu mluvit co nejvíce česky?
 - Vyhledáváte v městě vašeho bydliště lidi, se kterými můžete mluvit anglicky?
- Vnější komunikace
 - Čtete noviny či knihy v češtině?
 - Sledujete českou televizi?
 - Zajímá vás dění v České republice?
 - Sledujete veřejné dění v Austrálii?
 - Pokud jste věřící, v jakém jazyce čtete bibli? Chodíte na mše v češtině?

Mapa aboridžinské Austrálie

